

637.0:650
M

I N N H O L D S F O R T E G N E L S E

-000-

Kapitel V.

Omsetning og prisdannelse.

	<u>Side</u>
1. Omsetningens plass og oppgaver i samfundets økonomi.	1 - 5.
2. Innkjøpsteknikk.....	5
3. Salgsteknikk.....	5 - 6.
4. Reklame.....	6 - 7.
5. Prisbestemmelsen på masseartikler.....	7 - 14.
6. Forholdet mellom det innenlandske marked og verdensmarkedet under frie omsetningsforhold	14 - 20.
7. Bunden prisdannelse	20 - 27.
8. Prisnoteringer	27 - 30.
9. Melkens og melkeproduktene avsetningsmuligheter...	30 - 35.
10. Melkeproduktene innbyrdes prisforhold	35 - 36.
11. Omsetningen av konsummelk	36 - 52.
12. Omsetningen av smør og ost	52 - 56.
13. Meierienes detaljomsetning.....	56 - 57.
14. Omsetningsutgiftene ved smør og ostehandelen	57 - 58.

Kapitel VI.

<u>Det økonomiske resultat. Driftsresultatets bestemmelse.</u>	58 - 102.
--	-----------

Kapitel VII.

<u>Melkens avregning .....</u>	102 - 124.
--------------------------------	------------

Kapitel VIII.

<u>Meieribrukets videregående organisasjon.</u>	124 - 176.
---	------------

Oprettelsen av meierier	125.
De videregående organisasjoner	129.
Melkeorganisasjonsplanen av 1930	134.
Medlemsskapet	138.
Norske Melkeproducenters Landsforbund	142.
Norske Meieriers Eksportlag	144.
Prisutjevning	148.
Statsforanstaltninger til støtte av melkeomsetningen ...	171.
Omsetningsloven for jordbruksvarer	171.
Tvungen innblanding av smør i margarin	172.
Farvning av kunstig flöte	174.
Margarinavgift	175.

K A P I T E L V.

OMSETNING OG PRISDANNELSE.

1) Omsetningens plass og oppgaver i samfundets økonomi.

I samfundets økonomiske utvikling utgjøres den første fase av den primitive selvforsynings-husholdning, hvor hver familie måtte fremstille de varer den trengte til å dekke de forskjellige behov. Etterhvert sprengte arbeidsdelingen denne ramme, idet det viste sig formålstjenlig å spesialisere den økonomiske virksomhet. Hver enkelt slo sig på fremstilling av et fåtall bestemte produkter og ved hjelp av bytte blev disse spredt utover til dem som hadde behov for dem idet enhver betalte mot-tatte varer med selvproduserte.

Denne byttehandel var først lokal, men kunde senere gå over lengere avstander. Den gled derved etterhvert over i pengehusoldning hvor pengene trådte inn som formidler mellem produsenten og den endelige forbruker. Utviklingen førte videre til at produsentene mer og mer kom til å produsere ikke til bekjendte forbrukere, men til et ukjent marked. Først for et nasjonalt marked, senere for verdensmarkedet.

Resultatet av denne utvikling er det moderne økonomiske samfund med sitt overmåte fine tekniske og økonomiske maskineri, hvor det er dannet en mangesidig forbindelse mellem alle verdens siviliserte mennesker. Det er på denne måte blitt mulig i det moderne samfund å fremstille et langt større kvantum varer og et langt større antall slags varer enn det er mulig i en selvforsbrukshusholdning. Derved er samfundet blitt rikere og det enkelte menneske har fått langt flere og bedre varer til å tilfredsstille sine behov med.

Men fremgangen har også sin bakside, Det at varene produseres på ganske bestemte steder og for ukjendte forbrukere, som ofte er spredt over store avstander, medfører at forbindelsen mellem den enkelte vares produsent

og forbrukere blir løs og indirekte. Det vanlige er nu at der produseres ,ikke for bestemte personer, men for et marked. På dette møtes produsent og forbruker som selger og kjøper, som regel gjennom spesielle representanter, grossist og detaljist. Det gjelder for produsenten alltid å lede sin produksjon slik at han fremstiller produkter som kan finne kjøpere på dette marked. Og det er videre hans oppgave å fremstille nettop de produkter som kan finne den beste og fordelaktigste avsetning, idet han derved får det største økonomiske utbytte av sitt strey. For å kunne dette, må han holde sig underrettet om hvorledes behovet for de forskjellige varer han fremstiller gjør sig gjeldende på markedet. Han må studere markedet, så han undgår den såvel privatøkonomisk som samfundsøkonomisk store feil å produsere på siden av markedet. Altså varer som få har bruk for og derfor ikke kan få fornöden avsetning.

Produksjon og forbruk kan i våre dager i almindelighet kun komme i forbindelse med hinannen på markedet. Dette kommer derfor til å innta en meget sentral plass i det økonomiske liv, og dets organer, omsetningsorganene, handel og transport, likeledes. Deres oppgaver er å utforske økonomiens fluktuasjoner, gi produsentene de fornödne opplysninger herom, og besörge varene overført fra produsent til forbruker. De kommer derved i forholdenes medför til å få en vesentlig innflytelse på den økonomiske utvikling.

I sin store almindelighet vil det økonomiske liv i kraft av denne opbygning regulere sig selv. Men av og til forövrig med temmelig regelmessige mellemrum, inntrer det forskyvninger i den vanlige harmoni. Der inntrer økonomiske kriser, hvis hovedsymptom er at der viser sig å være misforhold mellem produksjon og avsetning.

Av særlig interesse er her den krise, som har herjet nu siden verdenskrigen og som også er karakterisert ved den samme mangel på avsetning med derav fölgende prisfall. Vi skal her ikke komme nærmere inn

på krisens årsaker og utvikling, så meget mer som det er meget langt fra at dette forhold er tilstrekkelig klarlagt. Men så meget synes dog å kunne sies at mens produksjonsapparatet i de siste par hundre år og navnlig i de siste 10 år har øket ganske enormt i effektivitet, så har omsetningsapparatets virke ligget mer tilbake i utviklingen, således at omsetningen idag er langt mindre utviklet enn produksjonen.

Man må her ikke tape av syne at med den stadig stigende produksjon får omsetningsorganene nye og videre oppgaver. Tidligere gjaldt det i all enkelthet å formidle varene og distribuere dem frem til de allerede foreliggende behov. Med vår økede produksjonsevne har imidlertid omsetningen også fått en annen oppgave, nemlig å vekke behovene, eller rettere sagt, aktivere dem, så de melder sig som kjøpekraft forat varene på den måte kan få øket avsetning og derved nyttiggjøre sig masseproduksjonens fordeler.

Denne utvikling har vært ledsaget av en ganske sterk stigning i omsetningsomkostningene. Dette har det været klaget meget over og kanskje med rette. Men man må her være opmerksom på at i og for sig er det en selvfølgelighet. Mens et lite kvantum kanskje vil rives bort av kjøperne uten noe egentlig omsetningsarbeide, vil man i samme grad som kvantumet öker, måtte legge mer arbeid på avsetningen. Det vil fölgelig kreves flere omkostninger fra et eller annet punkt enndog profressive omkostninger.

Den ökonomiske grense for hvor langt man kan gå med å öke omsetningsarbeidet, ligger ved det punkt hvor det ved det sist ökede salgsarbeide ökede salgs-og produksjonskvantum ikke lenger gir så stor senkning i produksjonsomkostning pr. enhet, at det mer enn opveier de ökede salgskomkostninger. I det hele er det så vel samfunds- som brancheökonomisk nödvendig å se produksjons- og salgskomkostninger som en enhet og ikke som toisolerte og uavhengige faktorer. Hvor langt det vil löne sig å utvide omsetningsarbeidet, vil bero på en rekke utenfra

givne forhold. Fra selgerens side kommer her i første rekke prisene, som jo må ligge såvidt høit at omkostningene dekkes. og videre kvaliteten. Fra kjøperens side har man først og fremst behovet, som i sig selv ikke kan skapes, men som ved hjelp av salgsarbeide, bl.a. reklame kan bringes over til effektiv efterspørsel. Videre har man kjøpekraften, som i sig selv innbefatter kjøpe lyst paret med betalingsdyktighet og kredittverdighet. Den kan i adskillig grad økes ved hensiktsmessig kredit- torganisasjon. Som eksempel på dette kan nevnes avbe- talingshandel. Innenfor de av disse forhold skapte muligheter for omsetningen, er det så omsetningsteknik- kens oppgave å få iverksatt det størst mulige salg med det best mulige nettoresultat, hvilket selvsagt ikke er ensbetydende med lavest mulige omkostninger.

Man må herunder være opmerksom på at mens man i almindelig sprogbruk som regel bare bruker ordet teknikk i forbindelse med det stofflige foredlingsarbeide, så har også salget i virkeligheten sin bestemte teknikk, idet hverved forstås de bestemte fremgangsmåter som an- vendes ved virksomhetens utførelse. Mens den industri- elle teknikk som foran omtalt er meget inngående studert, og samtidig er drevet op til en høi grad av fullkommen- het, har omsetningsteknikken ikke tilnærmeelsesvis gått tilsvarende frem. Salgsteknikken omfatter i første rekke de juridiske sider av omsetningen, omfattende lover og sedvaneregler for kjøp og salg, omsetningsorganisasjoner o.s.v. med definisjoner av de vanlig brukte termini i omsetningen. Se her de spesielle lærebøker i handels- rett m.m..

Videre omfatter den gjennomgåelse av hvor- ledes og i hvilke former omsetningen drives. Denne stiller sig for den enkelte industrielle bedrift forskjellig efter- som det gjelder innkjøp eller salg. Men ellers vil jo det som er innkjøp for den ene vare salg for den annen og tek- nikken blir ikke synderlig forskjellig. Vi skal nu i de næste to avsnitt gi en oversikt over innkjøps-og salgs- teknikk.

2) Innkjøpsteknikk.

Opgavene for denne er å skaffe tilveie alle driftsmidler i de kvaliteter som ønskes, til de gunstigst mulige priser. En meget viktig forutsetning for å kunne gjøre gode innkjøp, er varekunnskap for de varer det gjelder. Dette gjelder eks.vis for innkjøp av kull, ved, maskiner, løpe, farve og driftsrekvisiter av enhver art i meieriet. Hvor spesiell varekunnskap mangler, vil man gjerne kunne klare sig ved kun å tre i forbindelse med solide firmaer, som kan yde den fornødne personlige garanti for varenes kvalitet. Men dette vil man da gjerne måtte betale noe for.

Ved innkjøp av meieriets viktigste råmateriale, melken, er imidlertid ubetinget varekunnskap nødvendig. Og det er for meieriets økonomiske drift av den største betydning at der anvendes sunde regler for melkens betaling efter kvalitet. Dette spørsmål kommer vi senere tilbake til.

Angående formen for innkjøpsteknikken, så skjer dette i stigende grad ved at kjøperne får besøk av reisende eller faste agenter, som optar ordres på sitt firmas vegne. Innkjøpene skjer for meieriernes vedkommende for det meste fra de spesielle meierifirmaer, hvis navn stort sett er garanti for bra vare. Innkjøpet er derfor en forholdsvis enkel affære i vårt meieribruk.

3) Salgsteknikk.

I sin enkleste form består salgsteknikken som foran nevnt i en enkel distribusjon av varene til forbrukere hvis forbruk man kjenner noenlunde på forhånd og som produksjonen noenlunde har vært avpasset efter. For det meste er i våre dager denne forholdsvis enkle omsetningsform ikke nok. Der produseres for et marked, hvis enkelte forbruk inntil videre er produsenten ukjent, men som man dog vet har visse forbruk, som hans varer kan tilfretsstille. Det gjelder da for ham å finne og komme i forbindelse med disse. Dette er salgsapparatets og salgsorganisasjonens oppgave. Og de midler som herunder

tas i anvendelse er salgsteknikken.

Man har her et overordentlig stort antall former og fremgangsmåter å velge mellom som er mer eller mindre effektive og som er mer eller mindre omkostningskrevende og hvorav det gjelder å finne og ta i bruk det, som gir den beste nettoppris for selgeren.

Salget faller stort sett i 2 hovedgrupper- en gross salg og detaljsalg. Vi skal her i første rekke beskjeftige oss med engross salget, som igjen faller i 2 naturlige grupper, organisasjonen av salget til detaljister og organisasjonen av eksportsalget.

Hvad for det første angår salget til kjøpmenn og detaljister, så foregår dette dels ved hjelp av og enten ved utsendelse av trykksaker og reklame eller ved deltagelse i messer og utstillinger. Agentene kan være plassagenter eller handelsreisende, som regelmessig besøker de forskjellige kunder og optar ordres i henhold til de instruksjoner selgeren gir. For meieribrukets vedkommende er der både for melkeomsetningen og smøromsetningens vedkommende i de senere år gjennomført visse reguleringer av salgsvirksomheten, som vi senere kommer tilbake til.

Hvad for det 2. angår eksportsalget, så kan dette besørges enten av eksportører i hjemland, ved salg til importører i utlandet, ved utsendelse av representanter til vedkommende markeder, ved utsendelse av kataloger og trykksaker, deltagelser i messer, utstillinger m.m.

Disse forskjellige fremgangsmåter representerer forskjellig effektivitet og forskjellige omkostninger. Det må avgjøres for hvert enkelt tilfelle hvilken form som bør velges. Og for eksportvirksomhetens vedkommende er der i vårt meieribruk gjennomført visse reguleringer som vi senere kommer tilbake til.

Med hensyn til detaljsalg så driver de fleste meierier større eller mindre detaljsalg av melk, smør og ost. Dette salg har tidligere omtrent utelukkende gått gjennom butikken. Men i det siste er det spesielt for melkeavsetningens vedkommende blitt en øket direkte omsetning til kundene ved levering av melk i huset. I enkelte land er dette også tilfelle for smør og osteomsetningens vedkommende, kanskje særlig i form av pakkepost.

4). Reklame .

Reklame er efter den nu mest anerkjent definisjon en organisert anvendelse av midler, som kan øve

masseinnflytelse på mennesker således at de gjennom fri, ukontrollert beslutning handler i overensstemmelse med den påvirkning de har vært utsatt for.

Det vil innses at det som foran er sagt angående salgsorganenes oppgaver, at reklame vil komme til å bli en vesentlig del av det moderne salgsarbeide, nettop fordi reklamen direkte tar sikte på å vekke og aktivere behovene. De senere års enormt økende interesse for reklame er derfor ingen tilfeldighet, men en direkte følge av at det økede produksjonsapparat krever øket salg.

Imidlertid er det alltid nødvendig å holde sig for øie under hvilke forhold en reklame kan ha utsikt til å gi positive resultater. Og det må her særlig pekes på følgende:

- 1: Reklamen må ha et reelt, saklig grunnlag. Det produkt der reklameres for må være av en sådan kvalitet, at kjøperen fortsatt vil interessere sig for varon. Reklame can get business but it can not hold it !sier amerikanerne.
2. Reklame egner sig ikke like godt for alle varer og egner sig best for varer med et elastisk forbruk. En reklame for bröd vil eks.vis på forhånd kunne sies ikke å ville före til videre resultater.

5) Prisbestemmelsen på masseartikler.

Utenom de i det foregående nevnte oppgaver har omsetningsorganene videre til oppgave å fungere som regulatorer for produksjonen og forbruket. Det middel som herunder fortrinsvis er virksomt, er prisdannelsen. Ved höie priser vil nemlig på den ene side produksjonen stimuleres og på den annen side forbruket avgrenses til dem som er villig til å betale mest. Og omvendt vil ved lave priser på den ene side produksjonen innskrenkes og på den annen side forbruket utstrekkes også til dem som bare er villig til å kjøpe ved disse lave priser.

På denne måte blir prisene de regulatorer som skaffer likevekt mellem produksjon og forbruk. Selve pris-

dannelsen blir derved et meget sentralt spørsmål såvel samfundsøkonomisk som privatøkonomisk.

Men til tross for at kjennskapet til prisdannelsens faktorer i vid utstrekning har vært en eksistensbetingelse for næringslivets utøvere, står man fremdeles i mange henseender famlende og overraskelser melder sig gang på gang fordi man ikke har den nødvendige klarhet over prisdannelsen, I noen grad henger dette sammen med at der i prisdannelsen inngår en rekke tilfeldige og variable momenter som undrar sig kontroll og som det vel heller ikke noen sinde vil være mulig å forutsi. Eks. naturkatastrofer, personlige innflytelser o.s.v. Men også den prinsipielle analyse har fremdeles vanskelige og uklare punkter, som vesentlig henger sammen dermed at prisene står under innflytelse ikke bare av direkte, men også av indirekte eller sekundære og tertiære faktorer som igjen på sin side påvirkes av prisene. Prisdannelsen står i det hele under innflytelse av store komplekser av faktorer således at de endelige virkninger og innflytelser i mange tilfeller er vanskelige eller umulige å forutsi. Det er derfor som innledning til en gjennomgåelse av prisdannelsen nødvendig å fastslå at en hvilken som helst enkel og populær forklaring av prisdannelsen ikke kan innebære den hele sannhet, men bare en del av den.

Dette gjelder eks.vis i utpreget grad den almindelige sats at prisene bestemmes av tilførsel og efterspørsel. Denne setning dekker på en utmerket måte de daglige erfaringer på f.eks, et næringsmiddelmarked. Bringes der meget gjødkalkvkjøtt eller poteter til torvs, vil prisene falle. Bringes der lite, vil prisene stige. Men det er umiddelbart innlysende at hvis man vil komme inn til prisenes årsaker, må spørsmålet føres videre til å undersøke hvorfor er tilbudet øket eller avtatt. Og på den annen side hvorfor er efterspørselen blitt sterkere eller svakere.

Og man stilles da med en eneste gang overfor et meget sammensatt kompleks av årsaker, som munder ut i det spørsmål: Hvorfor er anvendelsen av produksjonsmidlene jord, arbeid og kapital tatt i større eller mindre anvendelse for produksjonen av vedkommende vare, **eksempel**

gjödkalvkjøtt? Og på den annen side hvorfor har kjøperne endret sin vilje til å kjøpe meget eller lite kjøtt.

Selv for den enkleste prisdannelse føres derfor prisene vidt utover i samfundsøkonomien.

I en liknende stilling står den gamle klassiske lære om at vareprisene bestemmes av varenes produksjonskostninger. Det er her klart at i det lange løp må en produsent ha dekket sine produksjonskostninger hvis han skal få bedriften til å fortsette. Men vi vet også at i mange tilfeller, slår dette ikke til. Bedriftene kan gå med underskudd eller med overskudd. Prinsipielt stilles man her overfor for det første den vanskelighet at produksjonskostningene ikke er naturgivne størrelser. De bestemmes på lignende måte som prisen på andre varer, bl.a. etter hensyntagen til tilbud og efterspørsel. Således vil prisen på det ferdige produkt virke tilbake også på prisen på de produksjonsmidler som anvendes ved dets fremstilling. En videre vanskelighet er at de fleste produkter fremstilles ved samvirke av flere produksjonsfaktorer. Og det er helt ugjørlig å ettervise hvor stor andel hvert enkelt produksjonsmiddel har i produktet. Videre skal vi i denne forbindelse ikke gå inn på disse spørsmål. Vi skal bare fastslå at i siste omgang må prisene på de enkelte varer antas å innstille sig således at de samlede disponible produksjonsmidler fordeler sig på de enkelte produksjonsgrener på en slik måte at samfundets samlede økonomiske velvære blir det størst mulige.

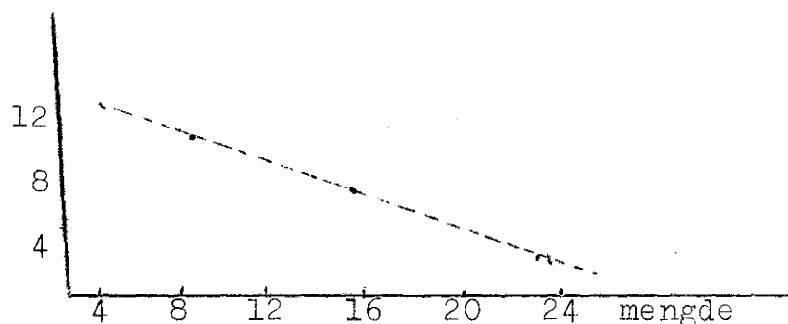
For driftslæren er det imidlertid av spesiell interesse å se på de kortere bevegelser i prisene og på de mere direkte bestemmende faktorer. Og det er da mest hensiktsmessig å bygge prisanalysen op på en analyse av tilbud og efterspørsel.

Hvad for det første angår efterspørslen efter en bestemt vare, som har karakter av masseartikkel, så er denne å opfatte som summen av en mengde enkeltpersoners efterspørsel. Den enkelte persons efterspørsel eller vilje til å betale for varen er igjen således som det vil være kjent fra sosialøkonomien en funksjon av styrken av hans behov for varen på den ene side og hans inn-

tekstforhold på den annen. Jo sterkere behov og jo større inntekt desto høiere priser vil han normalt være villig til å betale. For prisdannelsen er det videre av betydning å være oppmerksom på at der normalt ved en lavere pris er effektiv efterspørsel etter større kvanta enn om prisen var høiere. Dette henger sammen med at enhver vare kan anvendes til å tilfredsstille behov av forskjellig styrke. Man er derfor normalt villig til å betale noe høiere enkeltpriiser for et mindre kvantum enn for et større, idet man i første tilfelle anvender varen til å tilfredsstille forholdsvis mer intense behov enn i siste tilfelle. Omvendt vil dette ha den virkning at når prisen på en vare er lav, vil forbruket av den normalt øke.

På markedet samles alle enkeltpersoners efterspørsel i en s.k. efterspørselsrekke, som angir hvor store kvanta, som i alt efterspørres til de forskjellige priser. Efterspørsel er ikke kvantum, men kvantum til en bestemt pris.

Mengde	Pris	Sum
8	11	88
10	10	100
12	9	108
14	8	112
15	7.5	112.5
16	7	112
18	6	108
20	5	100
22	4	88

Man pleier ofte å anskueliggjøre efterspørselsrekken som et diagram hvor man langs abersisseaksen avsetter efterspurte kvanta og langs ordinataksen prisen pr. enhet av varer. De sammenhørende verdier for kvantum og pris avsettes som punkter oppe i diagramfeltet. Er der nu tilstrekkelig mange kjøpere, vil disse punkter komme til å danne en på det nærmeste sammenhengende og kontinuerlig linje. Denne linjes form er karakteristisk for hver enkelt vare. Normalt faller linjen fra venstre til høire som tegn på at der til lavere priser efterspørres større kvanta. Forholdet mellom en forandring i prisen og den tilsvarende forandring i forbruket er karakteristisk for de enkelte varegrupper. Hvis forandringen i forbruk er stor, sier man at varen er elastisk i forbruk. Som eks. på en vare som er meget uelastisk i forbruk kan nevnes brød, samt melk.

Til bestemmelse av et slikt diagram er det imidlertid ikke nok å ta hensyn alene til vedkommende vares spesielle forhold. Efterspørselen avhenger nemlig av en rekke forhold som innvirker på tildels komplisert måte. Blandt disse forhold kan i særdeleshet nevnes følgende :

A. Inntektsforholdene. Herunder kommer ikke bare i betraktning de mer parallelle forskyvninger i inntektsforholdene som tilnærmet foregår eksempelvis i typiske opgangstider. Men dessuten omskiftninger i samfundets inntektsfordeling. Hvis eksempelvis en inntektsstigning særlig foregår blandt de laveste inntektsklasser, vil kurven bli steilere.

B. Smaksforandringer.

C. Surrogatvarer. Et behov kan nemlig regelmessig tilfredsstilles helt eller delvis ved hjelp av andre varer. Varer som står i et slikt forhold til hinannen som kalles substituerlige, f. eks. smør og margarin. De virker som konkurrenter i forbruket, og deres efterspørselsrekker er avhengig av hinannen. Stiger prisen på smør, stiger også regelmessig prisen på margarin.

I eksemplet med smør og margarin har begge disse varer sin vesentligste anvendelse som smørelse på bröd. Det samlede behov for begge varer blir derfor sterkt avhengig av hvor meget brödmat som anvendes i husholdningen. Men fordelingen mellom smør og margarin vil vesentlig avhenge av forbrukernes inntektsforhold, ernæringssedvane og levestandard. Det er gjerne slik at de höiere inntektsklasser anvender forholdsvis mere smør enn margarin. I ethvert fall hvor de tilhører samme sosiale klasser.

Ved oppstilling av en efterspørselsrekke må man ta hensyn til alle de forhold som influerer på efterspørselen. Dette er i praksis uhyre vanskelig da der spiller så mange ikke målbare og ustabile momenter inn. Ikke desto mindre er enhver som har befatning med produksjon og omsetning av en vare henvist til å danne sig et skjønn over de faktorer som har innflydelse på efter-

spørselen. I samme grad som man er i besiddelse av en sådan innsikt vil man kunne forutse hvordan avsetningsforholdene vil utvikle sig i den nærmeste fremtid. Så snart man her forsöker å komme utenom skjønn, stilles man imidlertid overfor meget vanskelige opgaver. Der er imidlertid i de senere år, bl.a. av professor Frisch, lagt grunnlag som gir løfter. Spesielt tør det være mulig å klarlegge forholdene ved mindre prisvariasjoner og virkningen av abnormt høie eller lave priser vil jo være av mindre praktisk interesse.

Tilbudet av en vare som har karakter av masseartikkel er bestemt ved den faktiske avvirkning av de anlegg som driver produksjon av denne vare. Denne avvirkning er man til en viss grad herre over, slik at man kan tilpasse den efter avsetningen. Og dette gjøres også i vid utstrekning innen industrien. På den ene side kan man nedsette avvirkningen hvor dette skulde være formålstjenlig ved innskrenkning i arbeidstid, personale o.s.v. På den annen side kan den i regelen utvides ved forsering av driften, inntak av nye arbeidere, overtid o.s.v. En videre regulering av tilbudet kan foregå der ved at de fleste bedrifter er utstyrt ,ikke bare for en produksjon, men for flere. Og man kan derfor i mange tilfeller legge produksjonen om til andre varer, hvis dette viser sig ønskelig. Disse tilpasnings-muligheter er naturligvis begrenset, og i mange tilfeller krever de også noen tid. Stort sett kan man derfor regne med, at innenfor korte tidsrum, vil tilvirkningen av en bestemt vare vise sig som en noenlunde konstant varestrøm. Om denne gjelder det at den normalt må søkes avsatt noenlunde efter som den fremkommer på markedet. Lett bedravelige varer må avsettes praktisk talt øieblikkelig, og til hvilken som helst pris, f. eks. flere hagebruksprodukter. For andre varer, som kan tåle lagring, står selgeren friere idet han kan holde varen tilbake hvis han synes det tilbys for små priser. Dette innebærer dog alltid en viss risiko, og det normale er at varene såvidt mulig søkes avsatt efterhvert.

På det man kan kalle dagsmarkedet, står selgerne så å si i en nødsstilling. Kjøperen tar ikke noe hensyn til hans virkelige produksjonsomkostninger, men søker å presse prisene så langt ned som mulig uten hensyn hertil.

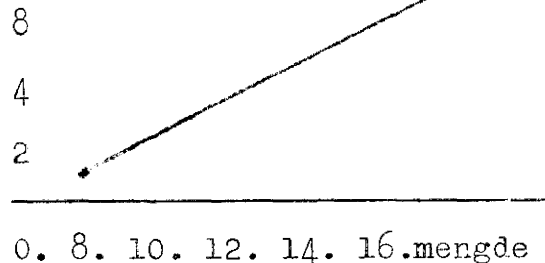
Selgeren vil dog såvidt mulig søke å holde igjen, slik at der i ethvert fall ikke selges til priser som ligger under deres produksjonsomkostninger. Disse er imidlertid forskjellig for de forskjellige bedrifter og selgere. Og de priser som de møter med er derfor også forskjellige. På lignende måte som for efterspørselsrekken opstår derfor også en tilbudsrekke, som angir hvor store kvanta der frembys til de forskjellige priser. Disse rekker kommer normalt til å se slik ut at der til høie priser frembys større mengder enn til lave priser.

Diagramatisk viser dette sig slik at tilbudslinjen stiger fra venstre til høire .

Mengde Prod.omk.Total omk.

7	$\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$
8	1	8
10	2	20
12	3	36
14	4	56
16	5	80

Pris

Stilles nu efterspørselskurven og tilbuds- kurven for den behandlede vare sammen, så vil det punkt, hvor disse linjer skjærer hverandre være uttrykk for hvor stor mengde som vil bli omsatt og til hvilken pris. Man pleier gjerne å uttrykke det slik at prisen blir til på det punkt hvor der ikke lenger er kjøpere til de priser som de gjenværende selgere forlanger. Heri ligger imidlertid en antydning til at der regelmessig vil være gjenværende selgere. Dette er meget ofte ikke tilfelle. Regelen er hyppig den, og vanlig for landbruksvarer, at prisene må fastsettes slik at det frembudte kvantum får avsetning i sin helhet.

På den således fremkomne dagspris mangler såvel forbruk som produksjon og således at prisen er blitt forholdsvis høi vil produksjonen gjerne økes, mens forbruket avtar. Er prisen omvendt satt forholdsvis lav, vil omvendt produksjonen normalt begrenses noe, og forbruket øke. I begge tilfeller fremkalles normalt tilbakegående bevegelser. Og vi kommer derved igjen tilbake til det som før blev omtalt at prisdannelsen ikke fullt ut kan forklares ut fra de enkle skiftninger i tilbud og efterspørsel.

Den her givne fremstilling av prisdannelsen gjelder generelt og under helt frie forhold. I praksis foreligger der imidlertid hyppig inngrep og hindringer i den frie omsetning og prisdannelse såsom importforbud, valutarestriksjoner, toll o.s.v. Dette i forbindelse med de faktiske opdelinger i stater med hver sine pengeenheter, lovgivning o.s.v., gjør at verdensomsetningen blir opdelt i en rekke nasjonale markeder. Disse står imidlertid i intim innbyrdes forbindelse med hverandre. Og prisdannelsen for de enkelte nasjonale markeder viser en utstrakt parallellitet. Man har derfor inntil det siste kunnet tale om et verdensmarked hvis priser har ligget som underdønninger under prisdannelsen for de enkelte nasjonale markeder. Ved de siste års avstengningspolitikk landene imellem er dette blitt adskillig endret, og enkelte land har helt isolert sig på flere områder fra den øvrige verdensomsetning.

For vårt eget lands vedkommende har imidlertid verdensomsetningen fortsatt en så stor indirekte innflytelse på prisdannelsen, at det er av stor interesse å belyse forholdet mellem vårt eget marked og verdensmarkedet.

6. Forholdet mellem det innenlandske marked og verdensmarkedet under frie omsetningsforhold.

Vi tar i det følgende bare hensyn til masseforbruksartikler og bortser fra kvalitetsforskjell. Et typisk eksempel herpå er smør. I et lands forsyning med slike varer kan man skjelne mellem 3 tilfeller.

- a) Der produseres for lite til å dekke det innenlandske behov, med den følge at der må importeres.
- b) Der produseres mere enn til dekning av det innenlandske behov, med den følge at der må eksporteres.
- c) Der er omtrent balanse mellom eksport og import d.v.s. landet er selvhjulpet.

a) I det første tilfelle vil omsetningen normalt gå slik at de innenlandske produsenter har sine bestemte avtagere ofte med salg direkte til kjøpmenn eller gjennom agenter og grossister som mellemmenn. Der etableres da gjerne en temmelig sterk personlig forbindelse mellom produsent og forhandler, ofte med den virkning at produsenten lempet og tilpasser varen så langt råd er etter forhandlerens direktiver. Landet sett under ett viser produksjonen sig som følge derav ujevn og av sterkt varierende beskaffenhet. Dette er dog et forhold som i sin reneste form bare finnes hvor produktavsetningen er sterkt begrenset. Så snart man må søke avsetning også på andre innenlandske markeder, vil man oftest være nødt til å standardisere varekvaliteten etter dette nye markeds krav medmindre det lykkes å innarbeide den spesielle kvalitet man disponerer over på det fremmede marked. Hvor det siste lykkes, vil dette ofte skaffe betydelige fordeler.-

Den øvrige del av landets behov dekkes ved import. Denne foregår gjennom importører som i almindelighet er de samme grossister som omsetter den innenlandske produksjon. Hvor den innenlandske produksjon er forholdsvis konstant og forbruket av varer likeså, vil litt efter litt oppstå et temmelig regelmessig omsetningsforhold, slik at både den innenlandske vare og importvaren går sine bestemte baner. Det er dog stadig konkurranse tilstede hvor importvaren gjerne er den mest aktive. Er dens produksjon og forhandling underlagt sterke organisasjoner, f. eks. truster, så kan konkurransen mot hjemmevaren bli temmelig ondartet. Ikke minst i de siste par år har man hatt mange eksempler på at den innenlandske produksjon trues av dumpingsalg fra utlandet. Dette har igjen gitt foranledning til vidtgående handelspolitiske forholdsregler.

Som regel antar konkurransen ikke så kvasse former, idet importvaren og hjemmevaren som nevnt går til hver sine forbrukere. De priser som under disse forhold fremkommer, vil normalt, og man kan si alltid hvor ikke dumping foreligger, ligge noe over verdensmarkedets pris. Og forsåvidt vedkommende vare er en verdensvare av større betydning, som eks. korn og smør, så vil prisen på hvert sted i hjemlandet tendere mot prisen på verdensmarkedet + omkostninger ved varens frembringelse fra verdensmarkedet, hvori inngår foruten transport og omsetningsavgifter også eventuell toll. Konkurransen mellom hjemmevaren og importvaren vil i det her forutsatte tilfelle med konstant produksjon og forbruk gjerne foregå rolig og uten store bevegelser. Forholdet blir imidlertid anderledes i de tilfeller hvor den hjemlige produksjon eller også forbruket er ujevnt. Ujevnheter her vil skape vanskeligheter med vareavsetningen, idet man i de tider, hvor produksjonen öker, må legge arbeide på å hverve kunder for hjemmevaren, som man så må la fare når hjemmeproduksjonen avtar.

En annen ulempe er at der i denne situasjon lett kan bli uregelmessigheter i importen fordi der kan gjøres feil ved bedømmelsen av hvor store importkvanta som behöves. Vanskelighetene må fordele sig både på hjemmeprodusenter og importörer, og det vil avhenge av deres relative styrke i markedsföringen, hvem ulempene fortrinsvis vil gå ut over.

Under helt frie konkurranseforhold vil importörene ofte stå sterkest, slik at ulempene ved tapene overveiende overføres på hjemmeprodusentene. Hvis på den annen side hjemmeprodusentene slutter sig sammen i sin markedsföring, vil de kunne skaffe sig en reell posisjon på det hjemlige marked, som bare med vanskelighet kan angripes av importen, når den foregår i almindelige, loyale former.

Selvfölgelig kan ikke en hvilken som helst avsetningsorganisasjon beskytte mot avsetningsvanskeligheter. Men det er på den annen side klart, at en ra-

sjonell avsetnings-organisasjon i høi grad kan bidra til å avdempe de uheldige virkninger av uregelmessighetene i avsetningslivet ved siden av at de også gir muligheter for en sterkere spesialisering i produksjon og avsetning. Opererer derimot hver enkelt produsent for sig og kanskje i motsetningsforhold til de øvrige, forsterkes de uheldige virkninger. Man kan da komme over i forhold hvor importen går sine sikre baner, mens den hjemlige produksjon så å si kronisk befinner sig i avsetnings-vanskeligheter, eks. osteomsetningen i vårt land 1922 og smöromsetningen i Tyskland 1932.

De her omtalte forhold belyses ved følgende tabell som angir forholdet mellem dansk og norsk smörpris i en rekke år.

År	Dansk pris ab meieri	cif. utg. norsk havn	Toll	Norsk grossist avanse	Sum	Lands-net forb. note-	Bereg- Stat. Centr. byrås frapris- ring meieri stat.	Overskudd Eksport + Import tonn
1921	5.78	0.17	0.15	0.20	6.30	6.42	5.70 -	- 3416
1922	4.75	0.17	0.15	0.20	5.27	5.27	5.10 -	- 3465
1923	4.95	0.17	0.20	0.20	5.57	5.53	5.10 -	- 2631
1924	6.30	0.17	0.37	0.20	7.04	6.40	5.95 -	- 390
1925	5.30	0.17	0.32	0.20	5.99	5.64	5.20 5.25	- 451
1926	3.70	0.15	0.29	0.15	4.29	4.16	3.80 3.83	- 919
1927	3.10	0.15	0.40	0.15	3.80	3.70	3.40 3.45	- 1128
1928	3.19	0.12	0.40	0.13	3.84	3.63	3.55 3.38	- 658
1929	3.08	0.12	0.40	0.13	3.73	3.36	- 3.12	- 73
1930	2.51	0.12	0.40	0.13	3.16	2.91	- 2.72	- 580
1931	2.16 ^{x)}	0.12	0.40	0.13	2.81	2.51	- 2.31	+ 567
1932	1.84 ^{x)}	0.12	0.90?	0.13	3.08	2.42	- 2.25	+ 1060
1933	1.77 ^{x)}					2.31	- 2.18	+ 350
1934						2.54		

x) Norsk kurs 1,93 og 1,58.

Tollen er i januar 1933 1,26. Dertil ca. 4 öre i havnepenger.

b) I det tilfelle hvor den innenlandske produksjon er større enn til dekning av det innenlandske forbruk, vil dette regelmessig dekkes vesentlig av hjemmevaren, selv om man nesten alltid, hvor stor overskuddsproduksjonen enn er, vil ha noen import av fremmede spesialartikler. Eksporten kan ordnes på forskjellig vis. Det enkleste er at varene sendes til grossisten på vedkommende marked i konsignasjon. Denne form er imidlertid i regelen lite gun-

stig for selgeren idet man i altfor høi grad er overlatt tilfældigheter. I almindelighet regnes derfor konsignasjonssalget å virke trykkende på prisene. Hvor der for vedkommende vare er helt pålitelige noteringer og varens kvalitet er lett å kontrollere, kan disse ulemper lempes betydelig. I almindelighet er konsignasjonssalg ikke å anbefale annet enn som overgangsforanstaltning. For selgerne må salg i fast regning ansees som det beste. For å få dette istand kreves der imidlertid sterke salgsorganer, som på en ganske annen effektiv måte følger med i markedets bæreevne enn tilfellet er ved konsignasjon. Salg i fast regning kan ordnes på forskjellig måte.

Man kan for det første anvende faste plass-agenter til hvem salget innenfor et bestemt distrikt er overlatt og således at der fra tid til tid blir opgitt ham minimumspriser. Dernest kan man anvende omreisende agenter, handelsreisende, som arbeider på lignende måte. Likeledes kan man innrette sig med eget, selvstendig salgskontor på de viktigere eksportmarkeder. Endelig kan også eksporten besörges direkte av et spesielt eksportkontor i hjemlandet.

I mange tilfeller vil forövrig disse forskjellige former bli anvendt ved siden av hverandre. Hvor den innenlandske produksjon foregår i få og store bedrifter, kan hver enkelt av disse innrette sig med gode salgsorganer. Men hvor den er spredt på mange små, er ikke dette lenger mulig, idet et effektivt salgsorgan gjerne blir kostbart og krever en viss minimumsomsetning forat ikke vareenheten skal bli belastet for sterkt.

I slike tilfeller har man ofte nytte av å slutte sig sammen i salgsarbeidet, hvis man overhodet vil söke å opnå noe utover det man opnår ved konsignasjonssalget. Slike sammenslutninger i salgsoiemed er blitt mer og mer almindelige innenfor alle bransjer og eksportnæringer. De er enndog i de senere år i flere tilfeller gjort obligatorisk ved forskjellige statsforanstaltninger for derved å hindre at innenlandske konkurrenter ödelegger et utenlandsk marked for hverandre.

I dette tilfelle med regulær eksport vil de priser som produsenten får for de eksporterte kvanta være ganske nøiaktig verdensmarkedets for vedkommende kvalitet minus omkostninger som løper på for transport og omsetning fra produsent til markedet. Det vanlige vil nu være at disse priser også blir bestemmende for det innenlandske marked, og det vanlige vil være at prisene holdes ens. De priser som produsenten får for sine produkter, vil derfor tendere mot å ligge så meget under verdensmarkedets pris som omkostningene ved å bringe varen dit. Eks. smørprisdannelsen i Norge mars 1929 .

Dansk pris ab meieri	3.06
" smør i England	3.28
Norsk smør i New Castle	3.01
Landsforb. notering	3.05
Centralbyråets prisstat.	2.76
Overskuddseksport	90 tonn.

I de senere år er også denne prisdannelse i høi grad endret tildels ved statsforanstaltninger og således at man til tross for overskuddseksport holder høiere priser på det innenlandske marked enn på verdensmarkedet. Slike foranstaltninger finnes i en rekke land, Norge, Sverige, Danmark, Holland og flere andre.

For vårt lands vedkommende er organisasjonen av smør-og osteeksporten samlet i Norske Meieriers Eksportlag, og vil bli omtalt i en annen forbindelse.

c) I begge disse tilfeller, både ved det avgjorte produksjonsunderskudd og ved det avgjorte produksjonsoverskudd, er de hjemlige produsenter regelmessig utstyrt til å klare markedets fluktuasjoner, ved isolert optreden noe svakere, ved organisert noe sterkere. Ganske anderledes blir forholdet i de tilfeller da den innenlandske produksjon omtrent dekker behovet, kanskje slik at der periodevis er et overskudd som bare kan skaffes avsetning ved eksport, mens der til andre tider er et underskudd slik at der må importeres.

Produsenten står i dette tilfelle i en særlig utsatt stilling. Da der foregår noe import, vil der jo være organer for denne med press fra importvarer. På

den annen side må der til andre tider foretas noe eksport så man får de vanskeligheter som er forbundet med dette. Man får derfor kampen på to fronter, både på hjemmemarkedet og på eksportmarkedet. Særlig volder eksporten i dette tilfelle vanskeligheter fordi man har for lite eksportkvantum. Med hensyn til prisdannelsen så vil denne i dette tilfelle være karakterisert ved særlig store prisfluktasjoner. I importsituasjonen blir prisene verdensmarkedets + cif. omkostninger og toll. I eksportsituasjonen får man verdensmarkedets pris minus cifomkostninger.

Det sier sig selv at markedsføringen under disse forhold blir særlig vanskelig.

Til belysning av prisdannelsen hitsettes følgende oversikt over prisdannelsen på smør fra 1928-29.

	Dansk pris ab meieri	Dansk smør i New Castle	Norsk smør i New Castle	Landsforb. note-ring	Stat. Cen-tral-byrås stat.	Over-skudds-imp. ÷ eksport + tonn
Okt. 1928	3.31	3.47		3.78	3.47	÷ 54
Nov.	3.38	3.52		3.68	3.42	÷ 31
Des.	3.47	3.72		3.57	3.33	+ 7
Jan. 1929	3.21	3.46	3.30	3.40	3.13	+ 88
Feb.	3.30	3.43	3.26	3.34	3.04	+ 148
Mars	3.06	3.28	3.01	3.05	2.76	+ 96
April	2.76	2.92	2.77	2.82	2.63	+ 46
Mai	2.81	2.96	2.83	2.90	2.65	+ 93
Juni	2.94	3.02	2.87	3.12	2.85	÷ 2
Juli	2.96	3.12	2.92	3.27	3.03	÷ 36
Aug.	2.96	2.09	2.90	3.55	3.34	÷ 150
Sept.	3.29	3.34	-	3.79	3.51	÷ 85

Se kraftforkomiteens innstilling til sept. 1932.

7. Bunden prisdannelse.

Selve grunnideen i det økonomiske system som har utviklet sig siden midten av det 18de århundrede, er den s.k. fri konkurransen. Ved denne vil på den ene side de produsenter først få avsetning for sine varer som kan

fremby dem til de laveste priser, og likeledes vil den forbruker være sikrest på dekning, som er villig til å betale de høieste priser. Det er neppe tvil om at denne konkurransen ved siden av å være det nødvendige korrektiv for samfunnsøkonomien, som foran nevnt, også har vært en viktig årsak til den sterke tekniske utvikling som har foregått i de siste 100 år. Den har virket som en jernhård hånd på alle produsenter i retning av å drive mere effektivt, d.v.s. fremstille bedre varer og bruke mindre omkostninger. Men likeså sikkert er det at prinsippet har sine påtagelige skyggesider.

Som et drastisk eksempel på hvorledes den frie konkurransen mellom industrielle bedrifter kan virke, skal efter Sinding nevnes konkurransen mellom bryggerier. Vi tenker oss her en gitt prissituasjon hvor flere bryggerier konkurrerer på et marked og at der i et visst øieblikk er likhet på priser og kvaliteter. Hvis nu ett av bryggeriene slår 1 öre av på prisen, mens de andre holder prisen uforandret, vil dette bryggeri få overført på sig det vesentligste av de andre bryggeriers omsetning. Det vil derved tjene store summer på dette prisnedslag fordi det ved den større omsetning får mindre faste utgifter pr. produktenhet. Imidlertid vil de andre bryggerier ikke roe sig på dette. Et annet bryggeri går kanskje 1 öre under det første igjen og vil være vel tjent med dette hvis det på den måte kan öke sin omsetning vesentlig. Dette kan fortsette inntil varen tilslutt blir solgt til en pris som ikke dekker synderlig mer enn spesialomkostningene d.v.s. de direkte utlegg ved produksjonen, mens generalomkostningene, d.v.s. utgifter til renter, administrasjon, amortisasjon etc. blir stående udekket.

Her blir da en rovdrift som samfundet slett ikke er tjent med selv om forbrukerne for en tid vil få billig öl. Det er derfor oplagt også i samfundets interesse når bryggeriene med disse muligheter for öie har gjennomført bindende prisavtaler.

På lignende måte har det vært innenfor alle erhverv. Leger, tannlæger, ingeniører etc. har forlengst og med samfundets godkjennelse sluttet sig sammen om pris-

avtaler som stemmer overens med en viss levestandard.

Også det er karakteristisk at om der går flere personer inn i disse erhverv, så virker ikke dette i det lange løp som man skulde tro etter den fri konkurranse slik at prisene på deres ydelse går ned, men tvertimot ofte slik at de går op fordi der nu er flere som skal leve av den samme omsetning. Og i samme forbindelse inntreder der da en del arbeidsløshet, som kanskje ikke vilde ha kommet om prisene hadde fått utvikle sig fritt.

Et annet interessant og betydningsfullt eksempel danner omsetningsmarginene, som stikk imot den frie konkurranses prinsipp har en tendens til å öke når konkurrentenes antall stiger, fordi det også her er flere som skal leve av den samme omsetning. Kanskje den sterkeste og viktigste begrensning av den fri konkurranse er arbeiderorganisasjonene med sine tariffavtaler.

Det kan formentlig i alle disse tilfeller anføres gode samfundsmessige grunner for den utvikling som har pågått i retning av sammenslutning innen de enkelte næringer. Der er ingen samfundsmessig fordel i at de enkelte industrier konkurrerer hverandre til konkurs. Likeså er der heller ingen samfundsmessig interesse i at læger, sakførere, arbeidere o.s.v. konkurrerer ved å gå under hverandre i pris.

Men på den annen side må man heller ikke tape av syne at i og med denne utvikling i retning av erhvervsmonopoler, er de næringer, som ikke har kunnet komme over i denne utvikling, blitt stillet meget ugunstig. Og dette gjelder særlig jordbruket.

I dette hersker fremdeles, bortsett fra de siste års organisasjonsresultater, den fri konkurranse uavkortet. Dette innebærer en ikke liten samfundsmessig fare fordi de økonomiske fluktuasjoner derved i særlig grad kommer til å berøre jordbruket, mens de andre næringer med mere eller mindre fast prisdannelse, kan beskytte sig mot dem.

For Sverige blev der i 1921 funnet at hele 40 % av vareomsetningen hadde manipulerte priser, d.v.s.

mer eller mindre monopolpåvirket. Senere er utviklingen gått betydelig videre i den retning.

Ved disse utviklinger er den fri prisdannelse blitt stadig mere innskrenket og den bundne prisdannelse trer isteden. Det er her ikke anledning til å gå nærmere inn på selve mekanismen i den bundne prisdannelse. Det skal bare nevnes at monopolistens bestrebelser går ut på å få den størst mulig samlede nettoinntekt.

Monopolene virker derfor gjennomgående til nedsettelse av utbudene og produksjonen, og de er bare effektive i samme grad som de evner å regulere produksjonen. Blotte og bare prisavtaler kan holde prisen for en stund, men de vil normalt før eller senere bryte sammen, hvis ikke også produksjonen settes under kontroll.

Av særlig interesse i denne forbindelse er de særlige foranstaltninger mange stater har sett sig nødsaget til å forordne i de senere år for å holde landbruksprisene kunstig oppe. Man har her i første rekke tollpålegg, importreguleringer, kontingenteringer, valuta-rasjonering, innmalingstvang av innenlandsk korn i brødmelet, innblandingstvang av smør i margarin, margarinavgift, kraftforavgift, omsetningsavgifter, tvangsorganisasjoner etc. etc.

Det er her ikke stedet til å gå nærmere inn på disse foranstaltningers former og virkninger. Det skal bare i korthet nevnes ^{at} for de typiske importland har man ved disse midler evnet i vesentlig grad å beskytte landbruket overfor de katastrofale prisfall på verdensmarkedet, men for eksportlandene har disse midler vært mindre anvendbare og prisfallene i disse har fått ytterligere stimulans i importlandenes restriksjoner.

Imidlertid er det klart at disse ensidige penge- og prisorienterte foranstaltninger i det lange løp ikke alene er tilstrekkelig til å bære over så store prisskjevheter som har utviklet sig i de aller siste år. I de foran nevnte foranstaltninger er der nemlig ikke tatt hen-

syn til vareutbudet, og der foreligger allerede flere eksempler på at dette har skapt vanskeligheter, således ved den brasilianske kaffekolonisasjonsplan, den stevensonske gummiregulering, den kanadiske hvetepool og flere av U.S.A. Farm Board's foretagender.

I enkelte land har bestemte tvangssituasjoner ført til tvungen begrensning av visse produksjoner, således i Danmark og Holland av fleskeproduksjonen. I andre land har man frivillig påtatt sig visse restriksjoner, således i Holland og Sveits av melkeproduksjonen. Videre kan nevnes Roosevelts plan for sanering av de forenede staters jordbruk, vesentlig ved produksjonsbegrensende foranstaltninger, samt de forskjellige forsök som er gjort på å regulere verdens sukkerproduksjon efter Chadbourneplanen, samt hveteproduksjonen.

Disse bestrebelser som særlig har fått fart i det siste år, har en solid saklig begrunning i den utvikling som har ført frem til de siste års landbrukskrise og suksessivt utdypet den. Hvis man nemlig betrakter de foreliggende oppgaver over produksjonskvantumets utvikling innen landbruk og industri i de senere år, så vil man bli opmerksom på at den sterke depresiering fra 1929 til 1932 av landbruksvarenes kjøpekraft skyldes, at mens industri varenes priser i stor utstrekning er holdt oppe ved hjelp av produksjonsinnskrenkninger, så har landbruksproduksjonen fortsatt å stige. For hvete, rug, bygg, havre, mais og poteter var således produksjonens söttrrelse i 1932 103 % av hvad den var i 1929 regnet som grovt gjennomsnitt, mens produksjonen av industrivarer samtidig innskrenkedes til 65 % av kvantumet i 1929. Disse tall samsvarer i betraktning av usikkerheten ved deres bestemmelse særdeles godt med prisutviklingen, idet varekvantumets utvikling var som 100 : 160, mens prisen i de foran nevnte land med tilnærmede verdensmarkedspriser utviklet sig som 156 : 100.

Man ser herav at industriens større tilpasnings- evne har medført at industrivareprisene er blitt holdt langt bedre oppe enn landbrukets produktpriser som under trykket av en heller ökende produksjon er sunket ned til

rekordmessige lavmål. Man skal her ikke komme inn på dette forøvrig meget interessante og betydningsfulle balanseforhold mellem landbruksvarenes og industrivarenes innbyrdes kjøpekraft, men vil kun peke på at om industrien hadde vært like blottet for produksjonsbegrensende tendenser som landbruket, vilde også industriproduktene priser være faldt, og man kan godt tenke sig at der allerede forlengst hadde innstillet sig en likevekt i gammel liberal-økonomisk forstand.

Imidlertid er industriproduksjonens volummessige tilpasningsevne en kjennsegning, likesom det også er en kjennsegning at landbruket ikke har denne tilpasningsevne og derved er kommet over i tilstander som har nødvendiggjort vidtgående inngrep fra statenes side.

Vi skal så videre ta for oss spørsmålet om hvilke praktiske vanskeligheter og problemer som viser sig ved de produksjonsregulerende foranstaltningers gjennomførelse.

For produksjonsreguleringens gjennomførelse er der prinsipielt 3 veier å gå, en frivillig, en organisasjonsmessig, samt ved statsinngrep.

Hvad den første av disse angår, så viser all erfaring at den ikke fører frem. Grunnen hertil er i hovedsaken at for den enkelte produsent vil under de faktisk eksisterende produksjonsforhold normalt nettoinntekten økes ved at produksjonen økes fordi der blir flere enheter å fordele de faste utgifter på. Dette forhold er så direkte og personlig merkbart at det helt overskygger de mer indirekte følger i form av fylte markeder og lavere priser. Her er en bemerkelsesverdig motsetning mellem den enkelte produsents interesser og landbrukets interesse som sådant. Selv om hver enkelt produsent er helt klar over at produksjonen er for stor og at en reduksjon vilde være riktig, vil han allikevel fortsette å øke så lenge han kan overhodet skaffe midler til det. Under slike forhold hjelper hverken opplysningsvirksomhet eller agitasjon fordi man her kjemper mot den privatøkonomiske vurdering.

Hvad den annen linje angår, altså en produksjonsregulering iverksatt av sterke og omfattende produsentorganisasjoner, så står forholdet her ikke lite anderledes hvis de har tilslutning og maktmidler nok. Her er da også flere erfaringer for at der kan gjøres noe, særlig på melkeområdet.

Som et typisk eksempel på hvorledes en produksjonsregulering her kan iverksettes, kan nevnes de forskjellige basic-surplus avregningsformer for melken. Disse består i at produsenten for et visst basiskvantum får en viss høi pris som svarer til nettoprisen av konsummelksalget, mens det overskytende kvantum avregnes efter en annen s.k. manufactured milk price som baseres på hvad melken utbringes til ved smør- og ostelagning. Det står her den enkelte produsent helt fritt om han vil innskrenke eller utvide sin produksjon, men det vil sees at ved innskrenkning vil hans midlere melkepris stige, ved utvidelse vil den falle. På denne måte vil produksjonsstørrelsens inaflydelse på marked og priser i sin almindelighet overføres direkte på den enkelte produsent og et effektivt selvregulerende moment vil være etablert.

Et annet eksempel på produksjonsregulering kan nevnes fra Norge hvor osteproduksjonen i flere av sentralene er regulert ved hjelp av en premie på $\frac{1}{2}$ - $1\frac{1}{2}$ öre pr. liter magermelk som returneres til opforing. Ved dette enkle middel blev ostemarkedet som i begynnelsen av 1932 var sterkt trykket efter hvert lettet således at prisene har kunnet hevdes.

Det er i disse og andre tilfeller opnådd bemerkelsesverdige resultater og det er vel neppe tvil om at disse kan forbedres ytterligere ved fortsatte erfaringer. Imidlertid kan man likeså sikkert fastslå at der er forhold som setter snevre grenser for hvor langt man her kan nå. Det er her nok å peke på et enkelt forhold som i sig selv er avgjørende, og det er den fare som truer alle slike foretagender fra outsidere.

Dette forhold som jo er velkjendt også fra de industrielle sammenslutninger, er for jordbruket av særlig betydning, først fordi man her har å gjøre med så mange enkeltprodusenter at selv en beskjeden prosentdel av uvillige personer kommer til å representere store varerkvanta, og dernest fordi landbruksvarenes omsetning i stor utstrekning normalt går utenom de egentlige omsetningsorganer. I begge disse forhold ligger en kilde til undergravning av organisasjonsarbeidet.

Det er selvsagt også mange andre vanskeligheter, men disse forhold alene tør være tilstrekkelig til at man uten ytterligere kommentar kan regne med at en planmessig produksjonsregulering ved hjelp av frivillig organisasjon neppe kan ansees mulig i landbruket. Man er her henvist til å følge den knivskarpe konkurranses lov om selvregulering gjennom ulønnsomhet to the bitter end - med mindre arbeidet får støtte fra statsmaktens side.

Vi kommer derfor til det resultat at en effektiv regulering av landbrukets produksjon kun er mulig hvis den får støtte i lovgivningsmakten, og i alle land hvor man har slått inn på en regulering, står i virkeligheten også staten enten som initiativtager eller som støtte for vedkommende organisasjoner som direkte har med utførelsen å gjøre. De problemer som her reiser sig ligger imidlertid så nær op til dagens politiske stridigheter, at de ikke vil bli optatt her.

8. Prisnoteringer.

Såvel for selger som kjøper er det av interesse at de priser som opstår på markedet blir offentlig kjendt, slik at man kan følge med i prisutviklingen, selv om man ikke selv i øieblikket deltar i omsetningen. Ut fra dette behov er prisnoteringene vokset frem. Prisnoteringer eller markedsnoteringer kan være bygget på et nokså forskjellig grunnlag og man må kjenne den basis hvorpå vedkommende notering er bygget. I enkelte tilfeller angir den produsentens pris ved salg til grossist, i andre salg

til kjøpmann og i etter andre salg i detalj til personlige forbrukere. Prisnoteringen kan videre gjelde fob.-leveranse eller cif.leveranse. Videre kan noteringen være inklusive eller eksklusive emballasje, inklusive eller eksklusive kommisjonsavanse o.s.v..

Da salgsprisen gjerne varierer nokså meget på det enkelte marked, alt etter varekvaliteten, selgers og kjøpers dyktighet og bedømmelse av fremtidsutsiktene, er det ofte ingen lett sak å finne frem til den riktige prisnotering. De enkelte noteringer adskiller sig derfor også eftersom man setter toppriser, middelpriser eller bundpriser.

De vanlige børsnoteringer settes gjerne av særlige noteringsutvalg, opnevnt av handelsstanden, under börsens ledelse og angir i regelen den alm. pris fra grossist til kjøpmann.

For vårt lands vedkommende begynte notering av pris for smør i 1889 efter initiativ av den norske meieriforening, og blev en årrekke besørget av et utvalg bestående av like mange representanter av smörgrossister og produsenter. Noteringen sattes en gang ukentlig og anga prisen ved salg til kjøpmann. Grossistene har i regelen hatt smør i kommisjon og for salget beregnet sig en viss provisjon av først 2, senere 3 og nu sist 4 %. I årene 1921 til og med 1930 var der to smørnoteringer. En som sattes på børsen av et utvalg av smörgrossistene og en som sattes av et noteringsutvalg valgt av Norske Melkeproducenters Landsforbund. Begge noteringer anga prisen ved salg til kjøpmann, levert cif. og inklusive emballasje. Siden 1. januar 1931 noteres atter i fellesskap av 3 grossister og 3 representanter for meieribruket. Disse grupper velger opmann annenhver uke.

For ost sattes den første notering i gang i 1890 og av det samme utvalg som noterer smørpriser. Noteringen gikk efter kort tids forløp over til å angi den pris som meieriene kunde vente ved salg til kjøpmann lev. cif. inkl. emballasje. Denne notering ophørte i 1920 og avløstes av en notering, som besørgetes av det samme utvalg,

som av Norske Melkeproducenters Landsforbund var valgt for notering av smørpriser. Samtidig foretok grossistene bare notering på utenlandsk ost.

Fra 1. januar 1931 er også disse to utvalg gått over til felles notering sammen med smør.

Denne oversikt viser at der har vært adskillige forandringer i tidens løp i våre noteringsforhold på smør og ost. Dette finner man hyppig også for andre noteringer. Noteringene og noteringsmåtene står nemlig under stadig kritikk, og denne kan ikke alltid lates upåaktet. Særlig skal her nevnes den tendens visse noteringer har til å senkes i forhold til de gjennomsnittlige, faktiske prisforhold. Man må her alltid holde sig for öie at på det faktiske dagsmarked foregår der normalt salg til en rekke forskjellige priser. Og det er ikke uten videre gitt hvilke priser som bör noteres, enten topp, middel eller bund. For enhver notering etableres her et sedvaneforhold. Men når dette en gang er etablert, har det lett for å danne sig et press på noteringen p.g.a. det såkaldte overprisfenomen. Et instruktivt eksempel herpå er Kjöbenhavnernoteringen som nominelt er en middelprisnotering, men i virkeligheten ligger noe under midlet, slik at de fleste meierier får overpriser.

De gjennomsnittlige overpriser har vært helt oppe i 14 öre og har i de senere år vært holdt på 6 öre. Det samme gjelder Sverige.

Melkenoteringen i vårt land har leilighetsviserötter bakover til ca. 1900, men fikk först större betydning i krigsårene som fölge av maksimalprisansettelsen. Efter maksimalpristiden fortsetter Norske Melkeproducenters Landsforbund å sette noteringer for konsummelk over hele landet. Disse må godkjennes av Statens Trustkontroll.

Tilslutt må det understrekes at noteringene på de forskjellige steder og i de forskjellige land settes på såvidt forskjellige grunnlag at den største forsiktighet må utvises hvor det gjelder sammenligninger av prisforhold. For å ta et enkelt eksempel nemlig sammenligning av Kjöbenhavns og Oslos smørnotering, så må det er-

indres at Kjöbenhavns smörnotering gjelder salg fob. meieri og ligger ca. 6 öre under den virkelige pris, mens Oslo-noteringen gjelder salg til kjøpmann. For å sammenligne noteringene må man derfor til Kjöbenhavn noteringen legge 6 a 8 öre og fra Oslonoteringen trekke 4 % grossistavanse for å få sammenlignbare forhold- nemlig cif. pris levert grossist.

9. Melkens og melkeproduktenes avsetnings- muligheter.

Melken og de produkter som fremstilles av melk inntar en særstilling blandt næringsmidlene derved at de i höiere grad enn de fleste andre representerer en allsidig sammensetning som for melkens vedkommende er tett på ideell idet den inneholder så å si alle de stoffer og biologiske prinsipper som lægemet trenger til full trivsel. Det er derfor blitt stadig mere erkjent at melkeproduktene må skaffes en bredest mulig plass i folkeernæringen, og i de senere år har der i en rekke land vært foretatt hele reklamefelttog i denne hensikt med tilslutning ikke bare fra meieribruket og melkeprodusentene, men fra samfundsinteresserte i det hele. En god støtte i dette arbeide er at melkeproduktene tross sin fortrinlighet faller rimelig i pris i forhold til sitt næringsinnhold, selv om man ikke kan si at de er de billigste. Dette vil fremgå av følgende tabell hvor det er regnet ut hvor mange kalorier man fikk for 1 kr. ved kjøp i detaljhandel av forskjellige næringsmidler i oktober 1933. Prisene er hentet fra Det Statistiske Centralbyrå .

Nærings- middel	Prosentisk innh. av fordøielig			1 kg. inne- holder kalo- rier	Detalj- pris norske byer okt. 1933 kr.	Aug. 1934 kr.	Ved disse priser er- holdes for 1 kr. følg. antall kalorier
	Egge- hv.	Fett	Kull- hydr.				
Oksekjøtt, middels fett	19.4	7.2	-	1600	1.70	2.02	940
Sild, saltet og benfri	18.3	15.7	-	2346	0.67	0.71	3650
Flesk, saltet	8.7	68.5	-	6792	1.65	1.62	4100
Smør	0.5	81.5	-	7604	2.80	2.86	2720
Margarin som smør	-	-	-	-	1.34	1.61	5670
Rugmel	6.7	0.9	69.8	3102	0.29	0.29	10700
Poteter	1.6	0.1	20.0	887	0.10	0.09	8870
Fetost	24.3	30.4	-	3823	1.76	1.80	2180
Halvfetost							
Magerost	37.2	5.4	-	2064	0.90	1.07	2300
Mysost, mager	10.0	1.2	67.8	3233	0.53	0.50	6100
Melk	3.2	3.5	4.8	650	0.27	0.26	2405
Skm.melk	3.3	0.1	4.9	350	0.08	0.08	4360
Flöteost	10.5	29.8	4.7	4082	1.75	1.76	2340
Flöte	2.7	18.0	4.1	1940	1.37	1.32	1420
Bröd	9.2	1.3	53.1	2630	0.36	0.36	7300

Næringsinnholdet i de enkelte næringsmidler er her utregnet ved å multiplisere fett% med 9,3, eggehv. % med 4,1 og kullhydrat% med 4,0. Hvad spesielt angår melkens kaloriinnhold så er dette naturligvis avhengig av melkens sammensetning. For melk med forskjellig fettinnhold blir kaloriinnholdet følgende:

Helmelkens stoffinnhold. Energiinnhold, kalorier pr. kg. melk						
Fett%	Eggehv.%	Sukker%	Fett	Eggehv.	Sukker	Total
2.5	2.85	4.8	231	114	200	545
3.0	3.0	4.8	277	120	200	597
3.25	3.09	4.8	300	124	200	624
3.50	3.18	4.8	323	127	200	650
3.75	3.27	4.8	346	131	200	677
4.00	3.35	4.8	369	134	200	703
4.5	3.50	4.8	415	140	200	755
5.0	3.65	4.8	462	146	200	808

Det samlede forbruk av melk og melkeprodukter avhenger sterkt av ernæringsedvane. Dette får man et godt innblikk

i allerede ved å betrakte de tall som foreligger fra forskjellige land over det midlere forbruk pr. person. Riktignok må disse tall anvendes med alt forbehold da de ofte hviler på ufullstendig grunnlag, men i hovedtrekkene kan de anerkjennes :

Land	År	Melk	Smör	Ost	Melkeverdi
Norge	1927	225	4.0	9.0	400 Alt i kg. pr.år
Sverige	1914	265	7.5		
Danmark	1931	150	6.0	6.0	360
Sveits	1926	237	5.4	11.5	490
Holland	1921	128	4.8	4.7	290
England	1921	120	6.7	4.0	320
Frankrike	1922	100	4.7	5.4	270
Italia	1914	18	0.6	4.5	80
U.S.A.	1926	210	8.0	1.9	430

Til disse forskjelligheter mellem de enkelte land svarer også ikke ubetydelige omlegninger fra tid til tid i samme land og samme by. Eksempelvis var for Oslo :

År	Melk	Smör	Ost i kg.pr. person
1912-13	146.8	5.5	5.4
1927-28	168.2	2.8	7.8

Likeledes er der store forskjeller innenfor de enkelte land, først og fremst mellem land og by, men også mellem de enkelte byer :

By	Melk ltr.	Smör kg.	Ost kg.
Oslo	147	5.0	5.4
Bergen	132	2.6	4.8
Trondheim	156	2.8	4.2
Drømmen	153	8.6	6.5
Kr.sand S.	135	7.0	3.4
Hamar	190	0.8	6.1

Disse tall gjelder forbruket pr. person i arbeiderfamilier i 1912-13 .

Av meget stor viktighet for forståelsen av meieribrukets avsetningsmuligheter er det å vite hvorledes forbruket avhenger av inntektsforholdene. Ved husholdningsstatistikken av 1912-13 fantes følgende forhold :

Utgift pr. husholdning	Melk	Smör	Ost
1200-1750	141	3.4	4.8
1750-2500	145	5.0	5.1
2500-4000	127	5.6	6.0

Ved husholdningsregnskapene av 1927-28 fantes følgende forhold over forbruket pr. s.k. forbruksenhet. Forbruksenheten er bestemt derved at man har anvendt følgende reduksjonstall :

Alder	Menn	Kvinner
Under 4 år	0.15	0.15
4-6 "	0.40	0.40
7-10 "	0.75	0.74
11-14 "	0.90	0.90
15 år og over	1.00	0.90

For alle byer.	Utgiftsgrupper etter utgift pr. forbruksenhet.					Ialt
	Under 900 kg.	900 - 1299	1300- 1699	1700- 2099	2100 og over	
Melk, nysilt	128.7	145.50	172.33	193.34	183.56	152.46
" skm.	30.06	41.19	27.00	14.53	4.38	31.27
Flöte, rå,	3.15	7.64	9.42	11.33	9.61	7.22
" krem	0.20	0.16	0.60	0.99	0.37	0.36
Kond.melk	1.31	2.92	3.88	1.54	6.05	2.64
Annen melk	8.22	7.39	10.62	9.91	5.83	8.65
Kond.flöte	0.11	0.16	0.14	0.05	0.75	0.14
Sum	171.75	204.96	223.99	231.69	210.55	202.74

For alle byer. Utgiftsgrupper efter utgift pr. forbruksenhet.						
En forbruksenhet er gj.sn. 1.2 person.						
	Under 900 kg	900- 1299	1300- 1699	1700- 2099	2100 og over	Ialt
Smör	1.26	2.03	2.95	6.94	5.10	2.56
Margarin	23.33	22.85	26.49	21.92	25.48	23.89
Kumysost	0.59	0.81	0.66	0.41	0.10	0.66
Geitost	1.90	3.01	4.19	4.29	4.99	3.16
Pultost	0.18	0.22	0.45	0.42	0.57	0.29
Nökkelost	0.31	0.75	0.91	1.46	2.35	0.76
Sveitserost	0.07	0.12	0.39	0.27	1.11	0.21
Goudaost	0.81	1.51	1.73	1.89	2.80	1.42
Annen ost	2.43	1.21	1.21	1.85	1.49	1.62

Disse sammenstillinger gir en antydning av hvorledes forbruket av melk og melkeprodukter beror på befolkningens kjøpeevne og heri ligger et av meieri - brukets hovedsakelige bestemmelsesgrunnlag.

I tilknytning til det som her er sagt om forbruket skal vi i det følgende også se litt på den betydning melk og melkeprodukter har i husholdningsbudgett. Disse opplysninger fremgår i første rekke av de samme husholdningsregnskaper som er omtalt i det foregående. I den i året 1912-13 utarbeidede husholdningsstatistikk utgjorde utgiftene til matvarer i arbeider- og funksjonærfamilier gj.snittlig 44% av samtlige utgifter. Innenfor gruppen matvarer medgikk 36.4% til s.k. landmannsvarer. Innenfor gruppen landmannsvarer medgikk igjen 41.2% til flöte og melk, 16.8% til smör, 10.8 % til ost, altså i alt 68.8 % til melk og melkeprodukter. Det fremgår herav at utgiftene til melk og melkeprodukter utgjorde 25% av matbudgettet og 11% av hele utgiftsbudgettet. For en tilsvarende undersökelse i 1927-28 medgikk 41% til matvarer. Av matvareutgiftene medgikk 20% til melk, smör og ost. Av det samlede utgiftsbudgett utgjorde utgifter til melk, smör og ost 8.2% (realinntektene større enn för krigen, og vi ser at matbudgettet følger den Engelske lov når inntekten stiger).

10. Melkeproduktene innbyrdes prisforhold.

På dagsmarkedet bestemmes prisene på hvert enkelt produkt i forholdet mellom tilbud og etterspørsel, således som foran omtalt. I det lange løp er det imidlertid en ganske intim forbindelse mellom prisene på de enkelte meieriprodukter. Dette skriver sig fra at de lages av et og samme råmateriale, melk, og at man på kort varsel kan legge om fra en produksjon til en annen. På grunn av denne sammenheng i produksjon vil forholdet mellom prisene på de enkelte meieriprodukter svinge omkring visse normale forhold .

Til belysning av disse svingninger hitsettes følgende oversikt hvor alle Oslo-noteringer er utregnet i % av smørprisene.

År	Smør	Sveitserost	helfet gouda	10% nøkkel	Ekte gjetost	Mager mysost	B.G.
1896 - 1900	100	64	-	28	65	15	
1901 - 1905	"	62	-	27	65	14	
1906 - 1910	"	61	56	24	61	12	
1911 - 1915	"	65	56	25	64	12	
1916 - 1920	"	70	63	37	75	21	
1920	"	73	61	37	80	22	
1921	"	82	69	31	72	14	67
1922	"	57	52	16	53	13	62
1923	"	62	59	17	60	15	62
1924	"	68	57	26		17	54
1925	"	78	63	25		16	58
1926	"	73	56	20		17	57
1927	"	76	64	21		17	62
1928	"	80	60	22		17	55
1929	"	80	56	22		17	53
1930	"	88	66	21		19	62
1931	"	94	60	21		19	57
1932	"	91	59	21		18	59
1933	"	97	60	22		21	59
1934	"	90	59	22		20	55

Ennvidere er der en intim sammenheng mellom smør- og osteprisene på den ene side og prisene på konsummelk på den annen side. Under de frie prisdannelsesforhold før krigen blev konsummelkprisene satt slik at de gav fra 1/2 til 1 öre höiere nettoppris enn smør og ostelag-

ning. Gikk man høiere, blev det for sterk påkjønning for bymeieriene. Fra 1920 av er i vårt land konsummelkprisene holdt høiere enn denne regel tilsier, helt op til 10 öre høiere, i de siste år ved hjelp av melkesentralene.

(Behandling av prisrekker, sesongbevegelser, trend og tilfeldige bevegelser)

11. Omsetningen av konsummelk.

a) Melkeforbruket. Forbruket av melk hos forskjellige personer er helt fra intet og op til flere 100 liter pr. år. Det er for omsetningen av den aller største betydning å vite hvilke forhold som er bestemmende for melkeforbruket. Og spesielt hvorledes det kan påvirkes i heldig eller uheldig retning. Vi skal derfor først betrakte de forhold som har innflytelse på forbruket.

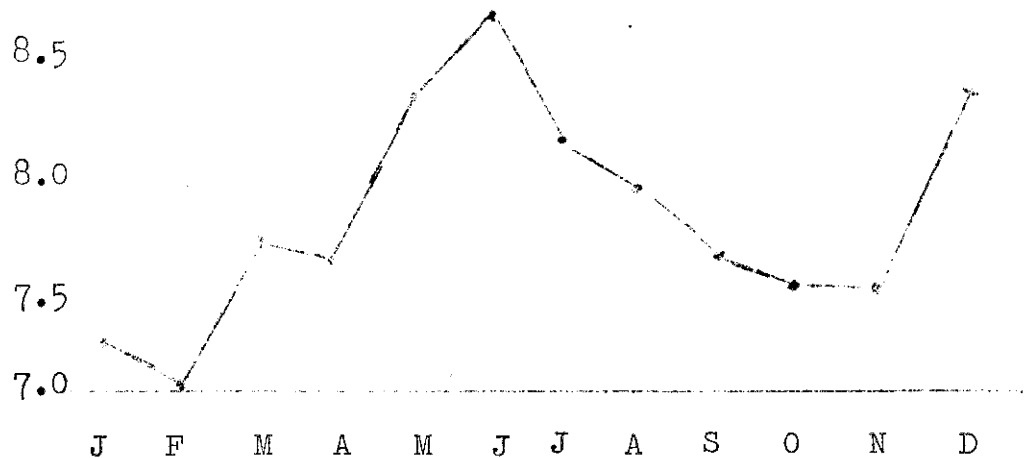
Melkeforbruket er for det første sterkt avhengig av de overleverte ernæringsvaner. Dette forhold er særlig lett å iakttå ved sammenligning av melkeforbruket i en landsens selvforsyningshusholdning og i en byhusholdning. Statistisk er dette klart belyst i Schweitz hvor man har funnet et friskmelkforbruk i melkeprodusentenes husholdninger på 360 liter pr. år eller 1 liter pr. dag, mens den i byhusholdningene samtidig var 250 liter pr. år.

For vårt eget lands vedkommende er der noen få data i Selskapet for Norges Vels undersøkelser, som dog er for svake til at man kan treffe noen sikre slutninger angående melkeprodusentenes forbruk. Ennu større forskjelligheter er der mellom de forskjellige land. (Kap. 1. s.95)

I det hele er melkeforbruket sterkt bundet til ernæringsvanen. Men det har på den annen side også vist sig, at ved planmessig reklame kan disse vaner påvirkes i ikke liten grad.

Melkeforbruket varierer for det annet med årstidene, ukedager, klima og tilgang på andre næringsmidler. Årstidenes innflytelse er stort sett en funksjon av de øvrige nevnte forhold, særlig av temperatur og tilgang av andre næringsmidler. Kurven varierer ikke så lite for de

enkelte meierier. Bymeieriene har gjerne sitt største salg like før og like etter sommerferien, samt foran de store høitider. I sommerferien går derimot salget ned på grunn av utflytning fra byen. På den annen side vil meierier i eller i nærheten av strandsteder og distrikter med stort innrykk av feriereisende få sine maksimumssalg nettop i feriene. For Ö.M. var salget således i de enkelte måneder i 1933:

Ukedagene influerer således at lørdag og mandag normalt har de største salg og onsdag normalt det laveste. De klimatiske forhold gjør sig særlig gjeldende med nedbør og temperatur. Om det siste forhold foreligger en undersøkelse fra U.S.A. av professor Ross. Denne viste at en økning av temperaturen på 10° C bevirket en økning av melkesalg overfor de foregående 7 dager på 4.6% for melk i løst mål og 1.4% for flaskemelk. Omvendt bevirket en tilsvarende nedgang i temperaturen en senkning av melkeforbruket på 8% for melk i løst mål og 2.5% for flaskemelk. Man legger merke til at flaskemelksalget holder sig forholdsvis konstant. Dette henger sammen med at melken for en stor del er bestilt for daglig leveranse.

Melkeforbruket avhenger for det tredje av flere økonomiske forhold. Melkeforbruket er således en del avhengig av inntektsforholdene. Her foreligger det fra flere land undersøkelser som viser, at melkeforbruket

stiger ikke så lite når man kommer over fra mindre bemidlede til velstilte klasser. For vårt lands vedkommende viser som foran nevnt husholdningsregnskapet 1912/13 følgende forhold:

Husholdningsutgifter	1200-1700	-	141	liter	pr. person
"	1700-2500	-	145	"	"
"	2500-4000	-	127	"	"
"	4000-6000	-	181	"	"

Husholdningsregnskapene 1927-28 viser som foran omtalt pr. forbruksenhet:

Under 900 kr.	900 k r.	1300	kr.	1700 kr.	2100 kr.
171.75	204.96	223.99	231.69	210.55	

ialt til melk og flöte.

Hvad videre angår melkeprisens innflytelse på melkekonsumet, så foreligger også her en rekke undersøkelser. Den mest omfattende av disse er prof. Ross' undersøkelse fra Chicago og New York for årene 1919-24. Disse er basert på opgaver fra melkehandlere i de nevnte byer over melkesalget i de enkelte uker. Ross sammenlignet så forbruket før og etter prisforandringen og fikk som resultat at 4 öres^{pris} stigning gav 1% senkning i forbruket. En undersøkelse etter samme metodikk utförtes for Oslo-markedets vedkommende av meierikand. Hjorthaug for årene 1921-30.

Hovedresultatet herav var:

Ved 1 öres stign. i prisen på	hmelk	sank	salget	0.3 %
" 1 " " " " " sep. " steg	"	"	"	2.2 "
" 10 " " " " " flöte sank	"	"	"	3.2 "
" 10 " " " " " krem "	"	"	"	3.5 "
" 1 " fall " " " helmelk steg	"	"	"	0.66 %
" 1 " " " " " skm. melk "	"	"	"	0.80 "
" 10 " " " " " flöte "	"	"	"	2.74 "
" 10 " " " " " krem "	"	"	"	1.33 "

Videre foreligger en undersøkelse fra Fildelfia utfört på den måte at man i april-mai 1917 da prisen var 40 öre pr. liter nøiaktig noterte op hele melkeforbruket hos ialt 131 mindre bemidlede arbeiderfamilier. Så ventet man et år og gikk igjen til samme familier og noterte op melkeforbruket april-mai 1918 da melkeprisen var

steget til 43.5 öre pr. liter. Samtidig undersøkte man om og hvorledes familienes inntektsforhold hadde forandret sig. Det viste sig at hos familier som hadde beholdt sine inntekter uforandret eller hadde fått dem öket, var der praktisk talt ingen forandring i melkeforbruket. 30 % hadde öket og 30 hadde minsket forbruket og 40% stod uforandret. Derimot viste det sig stort sett at en nedgang i inntekt gav nedgang i forbruket. Innen denne siste gruppe hadde 34% redusert forbruket og bare 20 % hadde öket det.

For det fjerde avhenger melkeforbruket av befolkningens aldersfordeling. Undersökelse herover er foretatt av Henkelmann for de tyske byer Bonn og Köln.

Resultatene var:

Aldersklasse	Melkeforbruk pr. person pr. dag.	
	1910	1925
Under 5 år	0.7 liter	0.61 liter
5-10 år	0.60 "	0.54 "
10-15 "	0.35 "	0.35 "
Over 15 år	0.14 "	0.17 "
Gj.snitt	0.28 "	0.25 "

For det fente avhenger melkeforbruket av melkens kvalitet. For melkekonsumets størrelse er selvsagt kvalitetsspørsmålet meget avgjørende. Arbeidet med å öke melkesalget må derfor i første rekke ta fatt på dette punkt. Det må kreves at melkens smak og utseende er normal og appetittlig. Videre må den være holdbar og kunne nyttes med trygghet, d.v.s. uten risiko for smitte. Det vanskelige punkt overfor disse krav er omkostningsspørsmålet. Men under de siste års utvikling må disse krav under enhver omstendighet tilfredsstilles . Og spørsmålet er bare hvilke midler som sikrest fører til målet. På dette punkt har opfatningene delt sig i to motsatte prinsipper. Det ene av disse oppstiller som det eneste riktige at arbeidsgrunlaget legges så omhyggelig an at melkens holdbarhet og smittefrihet uten videre kan garanteres. Den annen leir hevder at den sikreste og beste måte å løse

disse oppgaver på, er å gjennomføre pasteurisering. I virkeligheten er forskjellen på disse to oppfatninger mindre enn den tildels skarpe diskusjon skulde tyde på. Diskusjonen synes da også i de siste år å ha avklart sig betydelig. Kravet til en omhyggelig produksjon og melke - behandling må der ikke fires på i noe tilfelle. Og på den annen side vinner den anskuelse stadig videre terreng, at selv om der gjøres alt hvad gjøres kan for å beskytte melken mot invasjon av bakterier, så bør den allikevel pasteuriseres for å gi publikum den fornødne sikkerhet. Særlig har de moderne platepasteurer virket sterkt i retning av mere utbredt pasteurisering.

b) Midler til å öke bybefolkningens melkeforbruk.

Vi har foran sett på hvilke forhold som har innflytelse på melkeforbruket, og i hvilken retning de enkelte faktorerers innflytelse går. Noen av disse faktorer er gitt utenfra, såsom årstidens, ukedagens, klimaets og aldersfordelingens innflytelse på melkeforbruket. Derimot er enkelte andre faktorer kontrollerbare. Og hvor det gjelder å söke midler til ökning av melkeforbruket, er det disse man må ha oppmerksomheten henvendt på.

Den förste av disse faktorer er melkeprisen. De foreliggende undersøkelser viser at en senkning av melkeprisen, vil virke i retning av öket forbruk. Men det har også vist sig at utslagene er forholdsvis små. Dette middel har også den ulempe at det er uhyre kostbart. Og man henvises derfor i hovedsaken til de andre faktorer. Det kan da med en gang fastslåes, at de midler man her disponerer over, stort sett, er 3:

1. For det förste at melkehandelen er organisert på en slik måte at publikum får melk i de mengder og i de kvaliteter de önsker og til de tider som passer publikum best. Det må her i særdeleshet legges vekt på tidlig utkjöring om morgnen .

2. For det annet må nevnes melkens kvalitet. Virkelig god melk frembudt til salg i de

rette former, bidrar i sig selv til öket forbruk, mens på den annen side salg av smussig, dårlig smakende og lite holdbar melk, er det mest effektive middel til å ödelegge melkekonsumet.

3. For det tredje kan nevnes reklame. Det har ved mange anledninger vist sig at en fornuftig utfört reklame har kunnet gi gode resultater også for melk. Betingelsen er imidlertid at reklamen legges klokt an og at melkens kvalitet på forhånd er iorden.

c. Hovedtrekkene i melkehandelens utvikling.

Melkehandelen er i vårt, som i de fleste andre land, en forholdsvis ny foreteelse og er neppe stort mere enn 100 år gammel. Dette kan synes noe eiendommelig i betraktning av det viktige næringsmiddel man her har med å gjöre, melken, men det beror ganske enkelt derpå at selvforsyningshusholdningen på dette område - og kanskje nettop fordi det er en så viktig nödvendighetsartikkel - har strukket sig særlig langt frem mot nutiden.

Selv i byene som jo i første rekke har behov for melketilførsler utenfra, möter man praktisk talt overalt det forhold at bybefolkningen langt frem i tiden var selvhjulpen på dette område. Det var fjöser inne i byene, og utenfor hadde man ikke ubetydelige havneganger - bymarker - hvor kjörene blev drevet ut på beite, og som forövrig også blev slått. Selv så sent som omkring 1850 kunde man oppleve å se kyr bli drevet gjennom Karl Johansgt. og ut i Oslo bymark som strakte sig helt til Frognerbekken.

Auskillig för denne tid må man imidlertid regne med at en viss primitiv melkehandel var begynt i de fleste av våre byer og da ikke bare ved salg av melk fra de byborgere som holdt kyr til dem som ikke holdt, men også, og i stigende utstrekning, fra de nærmestliggende gårdar omkring byen, de son lå innenfor "melkemilen". - Disse tok op melkehandel dels ved salg fra fjösdör, dels ved ombringelse i byen direkte i husene eller også ved

salg fra særskilte melkebutikker i byen.

Denne første melkehandel fra de bynære gårdsbruk var til å begynne med en liten biinntekt for husmoren, og det er forsåvidt ganske betegnende hvad det fortelles nede fra Arendal. Det var så sent som i 1860 årene enda en skam å selge melk, og de første som begynte med det gjemte melkespannet i høisekken. Så begynte enkelte å kjøre melk åpenlyst til byen, og dette øket mer og mer på. (Norsk Meieritidende 1932 s. 769.)

Den lille og svake melkeproduksjon man dengang hadde i forbindelse med de lite utviklede kommunikasjoner gjorde at det for en del byer opstod temmelig utpregede, faktiske monopoler, hvor byene var strengt avhengig i sin melkeforsyning av produksjonen i det aller nærmeste op-land. Var dette melkefattig, kunde melkeprisen under slike forhold gå i været, og der kunde bli veritabel melkemangel til visse årstider. Fra Ålesund sier således tollinspektør Christie at der bare var melk å få i et par vårmåneder (Ålesunds historie II s.). Selv omkring 1900 var det Vestlands-byer som var nesten uten melketilførsel i høstmånedene, og i våre nordligste byer eksisterer slike av forholdene skapte faktiske monopoler den dag idag.

Her østpå medfører de bedre kommunikasjoner at utviklingen gikk den annen vei, i retning av altfor store tilførsler. Det er av interesse å citere hvad dosent Thesen sier herom i sin bok "Om Melkestel" som utkom i 1870. Det heter her i kapitel 2: "Om Melkesalg": "Det er ingen tvil underkastet, at hvor man bor i nærheten av byer, meierier, eller hvor man på annen måte har anledning til å avsette sin melk for en noenlunde rimelig pris, er dette i regelen det fordelaktigste i flere henseender. Man behøver ikke særskilt innrettede, kostbare bygninger; man hjelper sig med få melkekar; man får ved den hurtige omsetning straks sin vare betalt og løper ingen risiko for at varen skal bli bortskjemt eller mindre god. Ved smørproduksjon får man visstnok også smøret snart i handelen; men ostefabrikasjonen, som i regelen er forbundet dermed,

fordrer alltid et større forskudd, likesom det hengår lang tid før man får sin vare omsatt i penger; begge deler, både smør- og ostefabrikasjonen, fordrer større drifts-omkostninger. Det må visstnok innrømmes at man kun undtagelsesvis kan vente å få sin melk så godt betalt ved direkte salg som ved å fabrikere smør og ost, men det er en sikker inntekt, som sjelden er underkastet mange svingninger. Dessuten er det ikke enhver landmanns sak å sette sig inn tilbørlig i detaljer ved ystning og kjerning, og endelig viser erfaring at for å få en lønnende, ensartet vare, især av ost, bør man ha en større melkemengde å arbeide med enn der i regelen has på en enkelt gård. Nettopp herpå beror fordelene av opprettelsen av større meierier i de forskjellige distrikter".

Helt den samme skildring foreligger fra Stockholm (Hagdahl 1857), og senere har man den så å si fra enhver like etter åpning av en ny jernbane ell. lign. I Trondheim fikk man like etter Merakerbanens åpning en slik oversvømmelse av melk at den var nesten uten pris. I Kristiansund hadde man det samme i 1890-årene, og man kan uten noen overdrivelse si, at dette kaos har man hatt overalt hvor enkeltmannskonkurransen har hatt fritt spillerum.

Man behøver forøvrig bare å tenke sig den moderne by med hundreder og tusener av melkeleverandører for å forstå det kaos som vilde inntre om disse optrådte hver for sig. Historien og erfaringen lærer imidlertid at når først dette kaos inntreer for alvor og den frie konkurransen i melkehandelen utfolder sig helt ubundet med alles krig mot alle, da går også konsummelkprisen langt under de priser melken utbringes i ved smør- og ostelagning, og her vil den også holde sig, som Thesen meget riktig sa i 1870, med mindre man treffer særlige foranstaltninger for å regulere markedet.

Slike reguleringer av markedet begynte, om enn i beskjedne målestokk, omkring 1850, og da til å begynne med for det meste på den måte at der nedsatte sig en melkehandler som tok på sig melkeomsetningen fra en flershet av produsentene. Da han også i regelen innretter sig med et

foredlingsanlegg for smør- og ostelagning, kunde han derved trekke så meget melk ut av konsummelkmarkedet at resten - altså konsummelken - kunde selges til iallfall like høi pris som man fikk ved smør- og ostelagning. Såvel (Hagdahl 1857) for Stockholms vedkommende som Thesen for norske byers vedkommende anbefaler sterkt salg av melk til en melkehandler "der arbeider for egen regning". (Thesen "Om Melkestel" s.13.)

I 1875 var der i vårt land allerede 8 bymeierier. Men dette tall steg hurtig. Allerede i 1890 var der meieri i praktisk talt alle byer og fra 1900 kan man regne at byenes melkeforsyning vesentlig var basert på meieri - melk. For tiden andrar dette salg til ca. 140 mill. liter pr. år, eller ca. 85% av hele melkekonsumentet. I samme forbindelse kan nevnes at det samlede meieribruk har en årsmelkemengde på 450^{mill.} liter hvorav det meste er konkurransedyktig på bymarkedene både hvad angår kvalitet og leveranse i det hele med den teknikk man råder over både hvad angår melkestell og kommunikasjoner.

De bymeierier som efterhånden blev opprettet i de fleste av landets byer og som efterhånden i årene ut - over fra 1880 overtok det vesentligste av melkesalget, blev fra første stund av bestemmende for melkeprisene. Deres prispolitikk i denne henseende var gitt ut fra forholdene, og måtte gå ut på praktisk talt samsvar mellom utsalgsprisen på konsummelk og de nettopriser melken samtidig kunde utbringes i ved smør- og ostelagning. Holdt de høiere priser, vilde differansen mellom utsalgspris og meierienes nettopris bli så stor at det kunde friste de nærmestboende produsenter over evne til å bryte ut av meieriet og opta direkte konkurranse. Og dessuten vilde de fjernere liggende produksjonsmeierier også kunne få interesse av å melde sig i konkurransen. Den eneste sunde prispolitikk for bymeieriene var derfor her å holde utsalgsprisen på melk i samsvar med melkens foredlingsverdi ved smør og ostelagning således at der ikke blev foranledning til slike skritt.

Denne prispolitikk blev i tiden för krigens fulgt meget nöie i alle byer, dog således at man såvidt mulig holdt detaljprisene på melk noe over foredlingsverdien. Den almindelige regel var her $\frac{1}{2}$ - 1 öre over.

Under krigens blev der snudd op-ned på så mange forhold og man oplevet endog tider da det var fordelaktigere å foredle melken enn å selge den, som følge av skjevheter i maksimalprisfastsettelsen. Stort sett bibeholdtes den samme forskjell på $\frac{1}{2}$ - 1 öre . Det bör her understrekes at da staten i 1917 satte maksimalpriser på melk, blev disse satt slik at de samsvarte med oste- og smörprisene.

Vi kan derfor som en almindelig regel fastslå, at så sent som i 1919 var der fremdeles likevekt mellem konsummelkpris og produksjonsmelkpris.

Under de sterke prisfall på smör og ost som inntrådte med året 1921 skulde man nu ventet at også melkeprisene vilde falt tilsvarende. Imidlertid var Norske Melkeprodusenters Landsforbund reorganisert og forsökte å holde igjen ved sitt noteringsutvalg for å dempe prisfallets katastrofale virkning på jordbrukets ökonomi. Fölgen herav blev at melkesalgsmeieriene og med dem de direkte leverandörer omkring byene fikk priser som lå betydelig höiere enn markedet ellers tilsa . Utviklingen i disse år er særdeles interessant og kan fölges ved hjelp av den offentlige statistikk.

Denne statistikk viser at mens konsummelkprisen ved organisasjonens hjelp i 1921 holdtes såvidt höit at melkesalget gav nesten 12 öre höiere netto enn man kunde få ved smör- og ostelagning, var forskjellen i 1923 falt til 4.8 öre. Så fikk man melkeprisen op igjen under inflasjonen omkring 1925 og i 1926 var forskjellen oppe i 9.7 öre påny, men allerede i 1928 var den falt til ca. 4.0 öre hvor den holdt sig også i 1929 .

Dette henger i første rekke sammen med at detaljprisene er gått ned, men hertil kommer ytterligere at der efterhånden snek sig inn en rekke uheldige forhold i

melkeomsetningen. Man hadde nemlig fått, og i rikt mon, nettop de virkninger som man fryktet den gang man før krigen holdt detaljprisene nede på produksjonsmelkens nivå. På den ene side des ertering fra meieriene av leverandører tett inne ved byene og i så stor utstrekning at de gamle bymeierier, som enda i 1910 satt med nesten hele melkeomsetningen i sin by, blev sittende igjen som nesten rene produksjonsmeierier mens salget gikk fra dem. Og på den annen side konkurransen fra fjernere liggende meierier og leverandørgrupper som trengte sig inn på bymelkemarkedet for også å få andel i de gode konsummelkpriser. Under innflytelse av dette dobbelte press blev melkehandelen, som enda omkring 1920 var ganske sund, efterhånden undergravet og en rekke former for illoyal konkurranse snek sig inn, med skjulte rabatter, økning av omsetningsmarginene, fet flöte etc.

I en rekke byer blev disse forhold såvidt farlige for bymeierienes eksistens at de ikke kunde la forholdet gå upåaktet. Enkelte gikk straks til nedsettelse av detaljprisene for derved å skape mindre forskjell overfor foredlingsverdien og samtidig også sikkerlig i håpet om derved å få en samling om meieriet. Enkelte steder lykkedes dette, men på andre steder førte det til bitre "melkekrieger", og det blev efterhånden utover i året 1929 mer og mer klart at man måtte opta til alvorlig dröftelse det spørsmål om man jevnt over skulde være nödt til å vende tilbake til førkrigstidens prispolitikk uten å sette meierienes eksistens i fare.

Det er av ikke liten interesse her å se hvad nu avdöde meieriinspektör Benterud bl.a. uttalte om denne situasjon i et foredrag han holdt under Landbruksdepartementets omsetningsmöte i Oslo 23/10-1929. Han sier, efter å ha gitt en utredning om hvorledes kommunikasjonenes utvikling i forbindelse med den stadig bedrede hygiene har muliggjort transport over lange avstander: "Det overtak som byenes nærmeste distrikter för hadde med hensyn til melkehandelen, holder derfor på å forsvinne. Om der ikke blir andre og nye bestemmelser som griper inn på annen måte, må man derfor være forberedt på at det noe höiere

utbytte som man har hatt ved melkesalget, det vil nok så hurtig forsvinne. Og nettop fordi melkesalget er den enkleste og minst risikable omsetningsform, så vil det være nok så naturlig at prisene vil innstille sig på en sådan måte, at dette også blir den omsetningsform som vil gi den minste nettobetaling for melken.

Det er konkurranseforholdet meieriene inlem som, om det får utvikle sig fritt, vil fremtvinge dette forhold. Det vil hverken være resultatet av noe bestemt krav fra forbrukernes side eller kunne skyldes på mellemmennene. Her besørger meieridriften og melkeprodusentene selv omsetningen og bestemmer selv utviklingens gang.

Innen melkenoteringen har vi søkt så godt som mulig å holde igjen i denne melkeprisens bevegelse nedover. Fra først av blev vi klandret sterkt fordi der blev for stor forskjell mellom de priser som melkesalget utbragte og de melkepriser man fikk efter smør- og ostelagningen.

Nu er forholdet nærmest det at der er få byer hvor noteringens melke- og flötepriser blir oprettholdt. Konkurransen har tvunget salgsprisene inntil 8 öre under noteringsprisene. Melkenoteringen har for tiden liten verdi, og det er vel nærmest et tidsspørsmål når man helt må opgi denne som en landsnotering.

Det er ikke bare den direkte nedsettelse av salgsprisen som her gjør sig gjeldende, men konkurransen om opprettelse av utsalg, om rabattinnrømmelse til større forbrukere og forhandlere, godt mål, tykk flöte, og mange andre tricks tærer likeså sterkt på nettobetalingen, og derfor har en prisnedsettelse ikke alltid så slemme følger som man ved en mere overfladisk bedømmelse vil være tilbøielig til å tro."

Man valgte imidlertid en annen linje, å forsøke melkeprisene oprettholdt ved hjelp av organisasjoner, og dermed er vi fremme ved det organisasjonsapparat vi nu har, bygget på melkesentraler, som i realiteten er et apparat der har til formål å besørge en tilsvarende regulering

av omsetningen meieriene og melkeprodusentene imellem som tidligere de enkelte meierier besörget for sine enkelte medlemmer ved disses sammenslutning.

d. De enkelte former for melkeleveranse.

1. Direkte leveranse fra produsent til forbruker. Den oprinnelige form er at forbrukeren selv henter sin melk i produsentens fjös. Denne omsetningsform byr på den fordel at omsetningsutgiftene = 0, likesom det også har en viss betydning at det er en intim kontakt mellem produsent og forbruker. Det kan herunder forutsettes at kjøperens besök i fjöset i adskillig grad vil stimulere til godt og renslig stell og i tilfelle av sykdom på dyr eller mennesker, skulde forbrukeren presumptivt bli varslet. For produsenten er det imidlertid en viss ulempe å ha tråkket i fjöset og utmålingen. For større fjös vil dette gjøre sig gjeldende i meget generende grad. Denne omsetningsform er i det hele tatt kun anvendbar under enkle og små forhold hvor det gjelder salg fra produsent til nær nabo. Imidlertid foregår mesteparten av landsens melkeomsetning på denne måte. Den direkte melkeleveranse kan imidlertid også foregå på den måte at produsenten bringer melken til forbrukeren. Denne form gir en bekvem melkeleveranse til forbrukeren, men den faller dyr og byr i hygienisk henseende bestemte mangler, i første rekke at forbrukerens innsikt i melkestellet hos produsenten stort sett bortfaller. Erfaring har i det store og hele vist at det er nettopp denne form for leveranse som gir det største antall epidemier. Forat denne omsetningsform skal yde hvad den kan og bör, er det nødvendig at der gjennomføres særlig omhyggelig melkebehandling. Under gjennomførelse av de nødvendige forebyggende foranstaltninger navnlig mot spredning av melkesmitte. I første rekke kommer her hyppig inspeksjon ved dyrlege og lege, likesom forövrig melkestellet må gjennomføres og kontrolleres med all mulig omhu. Hvor dette gjøres kan man få en nærsagt fullkommen melk som kan finne avsetning til gode priser. I Amerika og England går sådan

melk i handelen under betegnelsen "certified milk". I Tyskland "Kindermilch" eller "Vorzugsmilch". I vårt land har man enkelte isolerte eks. på det samme og betegnelsen er her barnemelk. (Regler for produksjon og salg av barnemelk til 0.10 - Skar.)

Med hensyn til den økonomiske side ved denne omsetningsform, så er dette i hovedsaken et jordbruks - økonomisk spørsmål som er nærmere omtalt i en tidligere forbindelse.

2. Kjøpmannsleveranse. Den direkte husleveranse innebærer adskillig risiko, krever stor påpasselighet og fører også lett til sterk og usund konkurranse på markedet. Dette førte allerede omkring 1850 til at private kjøpmenn i stigende grad overtok melk fra produsenter til videreförhandling i sine egne butikker. Dette betydde ikke så liten konsentrasjon og også sanering av melkemarkedet, så selv om de utbetalte melkepriser var lavere enn dem man kunde få ved direkte salg til forbrukerne, fant allikevel produsentene sig vel tjent med å gå over til denne omsetningsform. Kjøpmannen på sin side overtok for det meste plikten til å overta all melk produsenten hadde tilsalgs uten hensyn til om han selv kunde få solgt alt sammen videre. I enkelte tilfeller kunde dette före til begrenning av leveranseretten således at kjøpmannen kun tok mot det kvantum han kunde regne på å selge. Dette betydde i realiteten at produsenten fremdeles bar hele risikoen og ordningen var i det hele meget urasjonell. Til tross herfor har den på enkelte steder kunnet holde sig helt til de siste år og har derved virket som en sterk bremse på melkeproduksjonen og derved også på jordbrukets utvikling.

For det meste gikk man dog den vei at kjøpmannen overtok all melk og dette førte da til at han måtte utstyre sig mere eller mindre for foredling. Normalt er dette blitt begrenset til å bestå i skumning og smör - lagning, og av kjøpmannshandel av denne art er det fremdeles meget, særlig i Östfold. Fra denne begynnelse arbeidet det sig imidlertid frem også en tredje form, nemlig

de private meierier i de tilfeller hvor melkeomsetningen efterhånden blev viktigere enn kjøpmannshandelen. I sin almindelighet er kjøpmannsleveransen sett fra produsentstandpunkt gjennomgående en bra omsetningsform sålenge kjøpmannen tar imot all melk uten innskrenkning. I hygienisk henseende må dommen over denne omsetningsform i almindelighet bli streng. Riktignok har man ikke så få eks. på kjøpmenn som innreder særlige og bra rum til melkeomsetningen, men det almindeligste er at dette ikke er tilfelle og at også personalet er helt ukyndig i melkestell. Med hensyn til omsetningsmarginen, så er denne for Ö.M. fra 3 til 6 öre for melk der stammer direkte fra produsent. I mange tilfeller omsetter imidlertid disse kjøpmenn også melk fra meieriet for en lavere margin som kan gå helt ned i 2 öre .

3. Melkeomsetning gjennom meieri. Ingen av de foregående omsetningsformer virker helt tilfredsstillende hvor det gjelder disposisjon av den overskuddsmelk som alltid vil foreligge. For å oppnå dette er det nødvendig å ha egne rasjonelle foredlingsorganer tilknyttet melkeomsetningen, og den praktiske form her er meieriformen. I hygienisk henseende vil denne omsetningsform by på meget store fordeler, i første rekke at melken daglig ved mottagelsen blir inspisert av fagutdannet personale samt at melken i stigende utstrekning blir betalt etter hygienisk kvalitet. Videre blir melken avkjølet så holdbarheten økes og der er anledning til ved s.k. syring og forskjellige andre måter å skaffe tilveie kvaliteter i flöte og surmelk etter publikums smak og som derfor virker til økning av det samlede konsum. Endelig er det av stor betydning at meieriene gjennomgående er (M.L.) utstyrt for i gitt tilfelle å gjennomføre pasteurisering av melk.

I økonomisk henseende har u.s.meieriene i første rekke betydning derved at de virker markedsregulerende idet utbudet av konsummelk fra samtlige leverandører her er samlet på en hånd. Men ellers er de utgifter meieriomsetningen medfører ikke små. Man må for det første regne med at meieriomsetningen forutsetter melkebutikker. Utgiftene til disse kan f.t. settes til

ca. 3 öre pr. ltr. med variasjon fra 2-4 öre. Videre kommer utgiftene ved selve meieriets drift som f.t. kan settes til 3,7 öre pr. ltr. Tilsammen blir her en margin på 6,7 öre pr. ltr. Dette tall er imidlertid forholdsvis rimelig sammenlignet med andre land idet kun Finland driver billigere. (Bröd-og melkebutikker komb.) I våre større byer er det imidlertid ytterligere nødvendig å ha mottagelsesstasjoner. Disse påfører ennvidere en utgift på 1.2 öre for stasjonsutgifter og frakt som for en mottagelsesstasjon i 5 mils avstand representerer ca. 1 öre. Vi ser således at den samlede margin for sådan omsetning er oppe i nesten 9 öre pr. ltr.

I forbindelse med meieriomsetningen har man også i stigende grad slått inn på flaskemelkomsetningen med leveranse i husene ved særlige kjørere. Denne omsetning er i hygienisk henseende fremragende. Navnlig når melken like efter pasteuriseringen kan påfylles flasker som deretter i lukket stand kan tilføres forbrukeren. I flaske-melken har man også fått en hendig form for melkesalg i restauranter, kontorer og på arbeidsplasser. Det synes å være en klar tendens i retning av større flaskemelksalg også i vårt land, og i en rekke andre land er nesten hele melkeomsetningen ført over i denne form (U.S.A. - England).

Hvad angår utgiftene så kan disse f.t. regnes å være 2 öre pr. liter melk høiere enn omsetningen i løst mål.

e) Lovbestemmelser om handel med melk og flöte.

Melkehygiene.

I de fleste land har det offentlige sett sig nødsaget til å føre en viss kontroll med melkeomsetningen. Denne kontroll gjelder dels forfalskninger og dels melkens hygien-iske egenskaper. I mange tilfeller har man også gitt særlige lover for melkeomsetningen for å gi denne kontroll et sikrere juridisk grunnlag. Den nyeste og fullstendigste på dette område er den nye tyske melke-lov av 17/7-1930 som er trådt i kraft pr. 1/1-1932.

I mangel av spesiell melk-eller næringsmiddellov har man i vårt land tidligere måttet bygge på de enkelte byers sundhetsvedtekter, avgitt i forbindelse med den gamle sundhetslov av 1860. Dens sundhetsforskrifter er i mange tilfeller foreldet og avviker innbyrdes idet de enkelte byer har vært nærmest suverene i deres utforming. Dette har navnlig i de senere år ført til en rekke skjevheter som har virket generende for melkeomsetningen. Værst i denne henseende har det kanskje vært at man i enkelte helseråd har kunnet påby pasteurisering, mens nabo-kommunen ikke har gjort dette.

Siden 1/7-1935 er dette forhold vesentlig bedret etter vedtagelsen av en ny næringsmiddellov 19/5-1933, i henhold til hvilken der siden 1/7-1935 er gitt nærmere regler for omsetningen av melk og flöte, (gjennemgå loven og melkereglementet).

12. Omsetningen av smör.

a. Smörforbruket.

Dette kan for tiden settes slik for de forskjellige land : (kg. pr. innbygger pr. år):

Norge	4.0	Holland	4.8
Sveits	5.4	Frankrike	4.7
Sverige	7.5	England	6.7
Danmark	5.1	Italien	0.6
U.S.A.	8.3		

Smörets hovedanvendelse er å tjene til å smöre på bröd, og resten går til matlagning, finere bakverk etc.

Anvendelsen på bröd er stort sett begrenset til land med koldere klima. I land med varmere klima : Italia Japan o.s.v., anvendes nesten ikke smör da det store deler av året ikke kan holde sin faste konsistens. I disse land brukes olje istedet.

I husholdningen har smöret to sterke konkurrenter, nemlig : margarin hvor det gjelder smörelse på bröd, og husholdningsfett i andre forhold.

Kalorimessig sett har disse surrogater like stor eller større verdi som smør, hvis kaloriverdi ligger ved 7700. Den nyere ernæringsforskning har rokket ved denne enkle kalorimessige bedømmelse, og det er tvilsomt om man nu lenger kan oprettholde anskuelsen om margarinets likeverdighet med smør som næringsmiddel.

Allerede Isaachsens forsök med fettemulsjoner til kalver og griser har vist at det er forskjell på melkefett og annet fett hvor det gjelder de rent fysiologiske virkninger. Det var således desidert forskjell på helmelken på den ene side og skummetmelk tilsatt fettstoffer på den annen side. I samme retning går dr. Corrywanns undersøkelser med skolebarn i England hvor det viste sig at et kalorimessig likeverdig tillegg av smør og margarin til en likeverdig grunnkost viste betraktelig forskjell. Gutter som stod på grunnkost tiltok 3,85 pund i vekt og vokste 1,84 eng. tommer i höide i forsökstiden. Gutter som i tillegg fikk 50 gr. smør viste en ökning av 6,3 eng. pund, vekst 2,22 eng. tommer. 50 gr. margarin i tillegg til grunnkosten viste 5,21 i tillegg i vekt og 1,84 i lengde altså :

	Vektökning i pund	Vekst i eng.tommer
Grunnkost	3.85	1.84
Margarin	5.21	1.84
Smör	6.30	2.22
	)1.36	) 0
	)1.09	) 0.36

Under innflydelse av den eldre opfatning av smörets og margarinets næringsverdi har smöret efterhånden fått noe større karakter av luksusvare enn rett og riktig er. Den höiere pris har man derfor teoretisk begrunnet dels med sidevirkninger og dels som utslag av den bedre smak. Nu viser det sig at det også er en reell forskjell i næringsverdi, og forholdet mellem margarin og smör kommer herved i en ikke uvesentlig annen stilling. På lignende måte som for melk kan man også for smör og margarin få opgave over bybefolkningens forbruk.

Fra husholdningsregnskapene for 1912-13 :

Samtlige byer	Smör	Margarin	Ialt
171 samtl. husholdninger	4,6kg.	10.7kg.	15.3kg
62 husholdn. m/utg. 1200-1500 kr.	3.4 -	10.6 -	14.0 -
85 - - 1750-2500 -	5.0 -	10.3 -	15.3 -
24 - - 2500-4000 -	5.6 -	12.0 -	17.6 -

For 1927-28 var gjennemsnittstallene på lign. måte for husholdninger med omtrent samme utgifter :

Smör	Margarin	Ialt
2.1 kg.	20 kg.	22.1 kg.

b) Smörhandelen i andre land (Se PeterBetriebslehre).

c) Smörhandelen i Norge.

I det store og hele har det ikke vært noen forandring i avsetningsforholdene for smör i vårt land fra meierienes første år og inntil Eksportlaget i 1931 fikk overdratt kontrollen med smör på Oslomarkedet, forövrig med bibehold av de övrige, van - lige omsetningsorganer.

For bymeieriene spiller salg gjennom egne utsalg og til kjøpmenn en betydelig rolle. Men det meste smör går nu gjennom Eksportlaget. Omsetningen til grossist foregår for tiden med omsetningsmargin på 4 %.

Den aller største del av smöret avsettes innenlands. I årene 1897-1916 hadde vi en overskuddseksport vesentlig på England og med Newcastle on Tyne som havn. Salget var oprindelig konsignasjonssalg. Senere gikk man over til årskontrakt med pris et visst antall öre over Köbenhavnnotering. Til hjelp for eksportörene hadde staten inntil 1932 egen landbrukskonsulent i New Castle. I årene 1917-30 hadde vårt land overskuddsimport av smör. Fra 1931 har landet fått overskuddseksport. Denne utföres av N.M. Eksportlag. Smöromsetningen i vårt land har gjen-

nemgående lidt under at de omsatte partier har vært små og av ujevn kvalitet. I de senere år er dette meget bedret. Til dette har sterkt medvirket oprettelsen av egen kvalitetskontroll på smör og et kvalitetsmerke - Klövermerket. De senere års utvikling vil bli nærmere omtalt i forbindelse med omtalen av meieribrukets organisasjon .

12. Omsetningen av ost .

Forbruket av ost i en del land kan f.t. ansettes således (kg. pr. innb. pr. år) :

Norge	9.0	Holland	4.7
Sveits	11.5	Italia	4.5
Danmark	4.5	Frankrike	5.4
U.S.A.	1.9	England	4.0

M.h.t. ostens anvendelse består denne i vårt land i å være pålegg på bröd, mens den i andre land vesentlig anvendes som dessertost.

Forbruk av ost efter husholdningsregnskapene 1912-13 i samtlige byer var (kg. pr. innb. pr. år) :

Utgiftsgruppe	1200-1750 kr.	4.8 kg.
"	1750-2500 -	5.1 "
"	2500-4000 -	6.0 "

Middeltallet for 1927-28 er 6.28.

b) Osteomsetningen i andre land. (Se Peters Betriebslehre.)

c) Ostehandelen i Norge .

Mens omsetningen av den kurante handelsvare smör forholdsvis tidlig blev bragt inn i tilfredsstillende former, har det vært betydelig vanskeligere å få osteomsetningen organisert. Her har manglende oversikt over produksjonsforhold og usikkerhet m.h.t. kvalitet lenge vanskeliggjort ordnede forhold. Et betydningsfullt hjelpemiddel var her i sin tid den av professor Stören igangsatte produksjons- og lagerstatistikk för krigen, som senere

er fortsatt av Landsforbundet og Statistisk Centralbyrå.

Fra 1932 av er imidlertid osteproduksjonen regulert ved hjelp av de nye organisasjoner. Og først dermed er osteomsetningen bragt over i sikrere former. Like-
som smøret omsettes osten for en del direkte i detalj og til kjøpmenn. Men det helt overveiende selges til grossist eller i Eksportlaget og til fast regning.

Også for ostens vedkommende har det i de senere år vært nedlagt et stort arbeide i vårt land for å bedre kvaliteten og med godt resultat. Osteproduksjonen har praktisk talt utelukkende vært omsatt på det innenlandske marked, men i de siste år er det blitt en ikke ubetydelig eksport. De senere års utvikling vil bli omtalt i forbindelse med meieribrukets organisasjoner.

13. Meierienes detaljomsetning.

For alle meierier vil en del av salget komme til å foregå i detalj, men særlig for bymeieriene vil det få størst betydning. Hovedspørsmålet blir her for meieriet å avgjøre hvorvidt det vil stå sig på å drive handelen for egen regning eller overlate den til andre. Dette spørsmål må avgjøres spesielt for hvert tilfelle. Men man kan antagelig opstille følgende generelle betraktninger.

1. Hvor meieriet er enerådende på sitt marked, vil omsetningen kunne besørges billigst og mest rasjontelt ved at det selv overtar all detaljhandel med melk, hvortil da naturlig kommer at butikken også fører meieriets smør og ost.

2. Hvor meieriet ikke er enerådende på markedet, blir spørsmålet meget vanskeligere. Konkurransen fører her til at det blir forholdsvis mange flere butikker og derved dyrere omsetning. Og her synes erfaringen å vise at det er lite nytte for et enkelt meieri å oprotte flere butikker enn høist nødvendig. Hvis detaljisten omsetter melken billig, som f. eks. i visse landdistrikter, kan meieriene stå sig på overhodet ikke å ha egne butikker. Også i mange byer er forholdet slik.

14. Omsetningsutgiftene ved smör og ostehandelen.

For vårt land foreligger der fra 1923 en interessant undersökelse herover utfört av professor Wederwang. Resultatene herav var :

Vare	Netto- pris fra produsent		Em- bal- lasje %	kjö- ring frakt o.a. omk. %	Kom- mi- sjon & gros- sist av. %	De- talj- avan- se %	Samlet for- dyrelse	
	öre	%					%	öre
Smör	420	100	1.6	3.2	3.1	12.0	19.9	84
Gjetost	280	100	1.5	3.7	9.9	22.0	37.1	100
Gouda og Schw.ost	270	100	1.2	5.0	12.8	23.2	42.5	95
$\frac{1}{2}$ fet-nökkelost	170	100	2.2	6.2	21.0	25.9	55.3	90
$\frac{1}{4}$ " "-	100	100	2.1	10.7	25.2	45.7	84.5	84

Det sees herav at den samlede fordyrelse utover produsentpriser absolut sett var tilnærmet den samme i öre pr. kg. for alle disse varer. Prosentisk blev derved for-
dyrelsen langt sterkere for magerost enn f. eks. for smör.

Den vanlige engrosmargin er for tiden (1935) for smör 4 % og for ost ca. 10 %. Detaljmarginen er for smör ca. 10-12 % eller 25-35 öre pr. kg. og for ost ca. 40 öre pr. kg..

K a p i t e l VI .

Det økonomiske resultat.

a) Driftsresultatets bestemmelse.

I det foregående har vi sett på de forskjellige forhold som har innvirkning på produksjonens effektivitet og på prisforholdene for de forskjellige produkter. I nærværende avsnitt skal vi gå over til å se på det økonomiske resultat, hvorledes dette bestemmes og hvorledes det bedømmes.

Grunnlaget for bestemmelsen av meieriets driftsresultat er bokholderiet. Det er i en tidligere forbindelse nærmere omhandlet i sin almindelighet hvilke forholdsregler man må ta for å få frem riktig uttrykk for driftsresultatene. Vi skal her ytterligere understreke noen av de forhold som man særlig må passe på i meieriens regnskapsoppgjør. Man må nemlig holde sig for öie at de oppgaver man får fra meieriene over deres økonomiske resultater, er istandbragt på så forskjellige grunnlag, at de er vanskelige å sammenligne. Det økonomiske resultat får sitt uttrykk i nettoutbyttet, som igjen er differensen mellom bruttoinntekten og driftsomkostningene. For å få frem rene tall for nettoutbyttet, er det derfor nødvendig å betrakte særskilt bruttoinntekten og driftsomkostningene.

Bruttoinntekten. Virksomhetens bruttoinntekt fremkommer som den samlede salgsverdi av bedriftens produkter under samtidig hensyntagen til forandringer i lagerbeholdningenes størrelse og verdi. Bruttoinntekten er således summen av en rekke størrelser som hver består av et kvantum til en pris. Bruttoinntektens fastsettelse er for såvidt meget enkel og byr bare på vanskeligheter ved valg av priser. Det kan nemlig bli spørsmål om å føre til inntekt enten de summer kjøperen faktisk betaler eller også med fratrukk av de direkte salgskomkostninger. Praksis er her høist forskjellig. Og man vil i meieriregnskapene meget almindelig möte det forhold at bare nettosalgsbeløpene føres til inntekt, altså kjøperens betalte belöp fratrukket eventuell kommisjon og frakt. Denne fremgangsmåte er det hvad resultatet angår ikke noe å si på. Og det gjøres over-

veiene ut fra det motiv at man på den måte får mindre driftsutgifter å stå til ansvar for overfor styret. Men for driftskontrollens skyld bør man allikevel følge den regel å føre salgsbeløpene uavkortet til inntekt og utgiftene også salgs-og transportutgifter uavkortet som utgift.

Driftsutgiftene. Herhen hører i første rekke utgiftene til arbeidslønn, brensel, lys, kraft, is, driftsrekvisiter, rengjøringsmidler, emballage, kontorrekvisiter, salgskostnader samt utgifter til vedlikehold, forsikring, renter og nyanskaffelser som ikke er større enn de bør ansees som vedlikeholdsutgifter. Imidlertid må hertil også regnes avskrivninger på anlegget, såvel det oprinnelige anlegg som de utvidelser som senere er foretatt og eventuelt de nyanskaffelser av maskiner o.l. som har vært så store at de ikke er plasert på vedlikeholdskontoen. M.h.t. disse poster foreligger der adskillige kilder til forskjellig behandling.

I første rekke skal her pekes på at en rekke meierier får en del av sine driftskostnader dekket ved naturalydelser. Mest almindelig er dette ved isforsyning og vedkjøring til stasjon av meieriets produkter. Likeså forekommer gratis vedleveranse, undertiden også pliktarbeide (håndseparering). Av størst betydning er dog de forskjelligheter som foreligger m.h.t. avskrivning.

De meierier som allerede er gjeldfrie, vil herved naturligvis få et nettoutbytte som blir så meget bedre enn det ellers vilde ha vært, som den sparte avskrivning. Dette skyldes da ikke driften, men den finansielle stilling. Andre meierier sitter med gjeld som kanskje avskrives altfor lite eller slett ikke, mens andre foretar ekstraordinært store avskrivninger. Og atter andre betaler kanskje ut større melkepris enn melken virkelig utbringes i, således at gjelden øker. Dette siste forhold kan selvfølgelig normalt foregå bare i tilfelle hvor regnskapsførselen er uklar. Av hensyn hertil bør det prinsipielt gjennomføres at ethvert meieri foruten sitt faktiske oppgjør over sitt faktiske nettoutbytte, d.v.s. hvad meieriet kan betale ut for melken uten at dets økonomiske stilling hverken forbedres eller forverres, også bør foreta et oppgjør over hvad det økonomiske resultat vilde vært ved full

betaling av eventuelt ydede materialer og ved vanlig kapitalbelastning.

Nettoutbyttet. Dette fremkommer med de foran gitte definisjoner som en forskjell mellom et bruttoutbytte og driftsutgiftene og er den pris som kan utbetales for den leverte melk uten at meieriets økonomiske stilling forandres. Denne definisjon tar direkte sikte på forholdene i et andelsmeieri og er noe anderledes enn i private virksomheter, hvor nettoutbyttet først fremkommer som den rest som blir tilbake etterat også melkepengene er betalt.

For å få et sikkert og oversiktlig grunnlag til bestemmelse av det virkelige driftsresultat, er det nødvendig å ha et rasjonelt anlagt bokholderi. For våre norske forhold henvises her til den av Norske Meierifolks Landsforening utgivne veiledning i Meieriregnskap og de givne redegjørelser for postering, status-optagelse, regnskapsoppgjør og revisjon. (Veiledningen anskaffes og gjennomgås.) Gjennom bokholderiet bestemmes driftsresultatet normalt ved årsoppgjør som for det meste faller sammen med kalenderåret.

For mange formål er det en vesentlig ulempe at driftsresultatet først kan sees lang tid etter. For at driftsledelsen også i mellemtiden mellom de fullstendige årsoppgjør skal kunne følge med i hvorledes bedriftens økonomiske resultater utvikler sig, har man derfor i mange tilfeller gjennomført noen forenklete oppgjør gjeldende korte perioder. Disse kaldes som før nevnt utbytteberegninger (tysk: Kurzfristige Erfolgsrechnung) og er for det meste basert på måneden som den mest passende månedsperiode. Slike månedsoppgjør anvendes også i meieribruket til kontroll av driftens gang. Men disse må ikke forveksles med de annetsteds omtalte månedlige kalkulasjoner av melkeprisen.

Driftsresultatets bedømmelse. Driftsanalyse.

Et rasjonelt og riktig ført bokholderi gir direkte

beskjed om driftsresultatet, men sier i sig selv intet om hvorvidt resultatet kan ansees som tilfredsstillende eller ikke. Det neste spørsmål blir nu å finne et grunnlag for bedømmelsen av resultatet. Dette spørsmål er i en tidligere forbindelse drøftet på generell basis og vi skal i det følgende se på spørsmålet direkte ut fra de forhold som foreligger i meieribruket.

For en privat bedrift er den første målestokk som her melder sig en sammenligning mellom bedriftens faktiske rentabilitet (driftsoverskudd i % av nedlagt kapital) og den vanlige kapitalforrentning ellers på vedkommende tidspunkt. Men dette er jo en meget grov bedømmelse som bare henholder sig til resultatet uten hensyn til hvilke betingelser som har foreligget.

For andelsmeieriene er denne fremgangsmåte forøvrig helt uanvendelig idet driftsresultatet som nevnt ikke foreligger i form av driftsoverskudd eller underskudd, men i form av høiere eller lavere melkepriser.

Den neste fremgangsmåte det kan være tale om er sammenligninger som foretas innenfor vedkommende bedrift mellom resultatene i den undersøkte periode og i tidligere perioder. Dette gjøres forholdsvis enkelt ved hjelp av bokholderiet såfremt dette er nogenlunde fullstendig anlagt, men det vil hurtig innsees at man heller ikke på denne måte får noe svar på hvorvidt bedriften som sådan har vært godt eller dårlig drevet. Tvert imot kan man i stor utstrekning gå ut fra at de forskjeller som viser sig innenfor en bedrift med fast driftsordning skyldes forhold utenfor bedriften og da hyppigst konjunktorene. Et driftsoverskudd i en privat bedrift eller en høi melkepris i et meieri under en høikonjunktur er på ingen måte noe bevis på god drift. Heller ikke er driftsunderskudd eller lav melkepris i en lavkonjunktur bevis på dårlig drift. Derimot kan man for det meste regne med at hvis der er driftsoverskudd eller god melkepris i en lavkonjunktur så må driften være bra, men dermed er fremdeles i virkeligheten intet sagt om hvorvidt driften har vært så

god som den kunde være. Til tross for at de interne drifts-sammenligninger mellom forskjellige driftsperioder har ganske stor betydning for bedømmelsen av om man holder en i forveien som god anerkjent driftsstandard, eller for å se om driften bedres, eller for å se virkningen av særlige forandringer som gjøres i driftsordningen, så gir de dog intet uttømmende bedømmelsesgrunnlag og man er nødt til å søke sig sammenligningsgrunnlag utenfor bedriften.

Det nærmestliggende er her å søke sammenligninger med driftsresultatene i samme periode med andre, likeartede bedrifter. Slike sammenligninger har alltid vært meget viktige og de har hatt stor betydning for den økonomiske utvikling, men det har likeledes alltid vært vanskelig å få skaffet tilveie tilstrekkelig sikre sammenligningsdata. Grunnen hertil har i første rekke vært at bedriftene hyppig har vært og er uvillige til å meddele enkeltheter om sine driftsresultater av frykt for den nytte konkurrenten kan trekke av dette. Dette har på mange områder snudd om i de senere år og der kan istedet ofte iakttas en positiv interesse fra bedriftenes side, idet den opfatning har gjort sig gjeldende at man vinner mer på de sammenlignende driftsanalyser enn man taper på å publisere sine egne data. En annen grunn er vanskeligheten med å finne bedrifter som er så likeartede at de med utbytte kan sammenlignes.

I meieribruket har denne fremgangsmåte vært meget benyttet i de senere år i en rekke land, såsom Danmark, England, Holland og Tyskland, i nogen grad også i Sverige og likeledes her hjemme. Eldst og vel også best er den danske meieristatistikk som begynte allerede i 1896 og etterhvert har utviklet sig til å omfatte fullstendige driftsoppgaver fra i de senere år over 800 meierier.

I den danske meieristatistikk publiseres for hvert år under navn alle driftsdata for de enkelte meierier, gruppert amtsvis. Oplysningene er så fylldige at man er i stand til i detaljer å følge hvorledes de enkelte faktorer har influert

på driftsresultatet og ved utregningen av gjennomsnittstall for de enkelte amter og det hele land har man tilveiebragt normaltall som det er av den største betydning for det enkelte meieri å sammenligne sig med.

Denne statistikk har særlig stor praktisk betydning derved at de deltagende meierier står hverandre meget nær i driftsmessig henseende. På ethvert punkt kan derfor de enkelte meierier se hvor de avviker fra det gjennomsnittlige eller normale i positiv eller negativ retning og vil da for det sistnevntes vedkommende ved nærmere gjennomgåelse kunne finne ut om underlegenheten skyldes forhold man ikke er herre over eller om de kan rettes på.

Det er neppe tvil om at denne danske meieristatistikk har vært av den største betydning for utviklingen av det danske meieribruk, og det samme gjelder den tilsvarende finske og hollandske.

For vårt eget lands vedkommende er en meieristatistikk av denne karakter enda ikke gjennomført, selv om man de siste par år i de fleste melkesentraler har innsamlet og bearbeidet adskillig sådant, men uten publikasjon.

Vår offentlige meieristatistikk begynte i 1875 med bearbeidelse av amtmennenes 5-årsinnberetninger om amtenes økonomiske tilstand. Senere fikk man fra 1912 av meieriinspektørens årsstatistikk over meierienes melkemengder og utbetalingspriser. Disse oppgaver var imidlertid ikke ment å gi annet enn en beskrivelse av meieribrukets faktiske omfang og ydelser, og var i hovedsaken uten betydning for den driftsøkonomiske bedømmelse.

Fra 1912 av blev der imidlertid også iverksatt en meieridriftsstatistikk på foranledning av den Norske Meieriforening og efter mønster av den danske meieristatistikk. Denne statistikk var utmerket i sitt anlegg, men kom til å lide av den mangel at der blev for liten tilslutning og statistikkens verdi som sammenlignings- og bedømmelsesgrunnlag blev derfor sterkt svekket, bl.a. også fordi de enkelte meieriers driftsforhold i vårt land er for avvikende. Den ophørte i 1921.

Fra årene 1920-1922 foretok Mork en videre analyse av det materiale som var innsamlet for 1920 av Statistisk Centralbyrå og for 1921 og 1922 av meieriinspektøren og som velvillig blev utlånt. Resultatene blev publisert i en del artikler i fagpressen i 1923 og 1924,

I disse arbeider blev det forsøkt å utnytte det foreliggende materiale noe videre, nemlig til å belyse variasjonene i driftsresultater og i nogen grad disses årsaker. Materialet var imidlertid på mange måter mangelfullt og arbeidenes hovedresultat var vel at de vakte noen interesse for en videre utformning av meieristatistikken.

Fra 1925 av har vi så hatt vår nuværende årlige meieristatistikk som foruten å fortsette den eldre meieristatistikks oppgaver over meierienes melkemengde, melkeanvendelse, driftsutgifter og nettomelkepriser også har spesialbearbeidelser av driftsforholdene i de enkelte rene meierityper.

Ved denne statistikks begynnelse håbet man på at denne siste del skulde bli utviklet videre til å bli av verdi for meierienes driftsanalyse og for bedømmelse av deres driftsresultater. Men allikevel må man med de erfaringer som foreligger også ved tilsvarende bearbeidelse ved melkesentralene i de siste par år nu innrømme at denne fremgangsmåte med sammenligning av meierier innbyrdes i vårt land kun er anvendbar på meget begrensede områder fordi våre meierier er så sterkt avvikende i sine driftsforhold at man ikke direkte kan trekke sammenligninger og fordi meierienes regnskaper også er for uensartede. Denne enkle fremgangsmåte som vi kan kalle den sammenlignende driftsstatistikk og som i Danmark og Finland har gitt så utmerkede resultater synes ikke å passe hos oss til annet enn å gi de almindelige oversikter over meieribruket men ikke til vurdering av enkeltmeierienes drift.

Før vårt lands vedkommende er der innenfor Melkesentralene i de senere år skapt et generelt bedømmelsesgrunnlag på en helt annen basis, nemlig ved hjelp av de s.k. grunnpriser. I melkesentralene er der nemlig gjennomført en prisutjevning mellom de enkelte melkeanvendelser således

at dette moment er sjaltet ut som forstyrrende element ved driftssammenligningene. For de enkelte meierier angir derfor de månedlige grunnpriser hvad meieriene under helt gjennomsnittlige driftsforhold skulde utbringe melken til, og det er da lettere enn ved noen annen fremgangsmåte å kunne trekke sammenligninger med de faktiske driftsresultater.

Det er også en forholdsvis enkel sak å utdype denne sammenligning videre, idet man ved hjelp av melkesentralenes omsetningsmarginer kan bringe på det rene om avvikelsen i et meieris faktiske nettoppris fra sentralens grunnpris beror på faktorer i bruttoutbyttet eller i driftsutgiftene. Dette forhold har vært adskillig anvendt ved sentralenes bearbeidelse av meieriernes årsregnskaper.

Først omregnes meieriets innbetaling til sentralen eller mottatt tilskudd fra sentralen i øre pr. liter. Hvor det er innbetaling legges beløpet til nettopprisen, hvor det er tilskudd trekkes det fra. Man har da fått frem hvad meieriet faktisk har oppnådd i nettoppris på selve melken. På samme måte gjøres det med grunnprisen. Eksempel: Innbetaling til sentralen 1.20 øre pr. liter, faktisk nettoppris 14.30 øre pr. liter. Melkesentralens grunnpris 13.5 øre. Nettomelkeprisen uten hensyn til utjevningssavgiften blir da med de faktiske tall $14.30 + 1.20 = 15.50$ øre.

Hertil legges de faktiske utgifter som eks. vis var 2.50 øre pr. liter hvorav 0.3 øre var renter og amortisasjon av anleggskapitalen. Herav sees videre at meieriet brutto har utbragt melken i $15.50 + 2.50 = 18$ øre pr. liter.

På den annen side kan man ved hjelp av Melkesentralens omsetningsmarginer beregne hvor store driftsutgiftene skulde ha vært under helt gjennomsnittlige forhold. Disse er for anlegg med 4000 liter pr. dag:

Mottagelsesstasjoner	0.90	øre pr. l. + frakt
Smørmeierier	1.70	" " "
Komb.meieri m.mysostkok.	4.90	" " "
" " uten " "	3.10	" " "
Mysostkokeri	3.40	" " "
Melkesalgsm.u/fl.melk ,	3.40	" hvortil kommer detaljmargin.

Er nu meieriets drift 30% melkesalg, 30 % smørmeieridrift (smørlagning og retur), 20 % ystning med mysostkokning og 20% ystning uten mysostkokning, så blir den beregnede normale driftsutgift:

3,4	. 0,3	= 1.02
1,7	. 0,3	= 0.51
4,9	. 0,2	= 0.98
3,1	. 0,2	= 0.62

3,13 öre pr. liter .

Herav kan igjen beregnes at det normale brutto - utbytte skulde være 13,50 + 1,20 + 3,13 = 17,83 med en fett% på 3,6, mens det faktisk var 18.00. Herav kan man straks korrigere for fettprosenten. Var denne eks.vis 3.65 blir der under nuværende driftsforhold å trekke ifra 0.10 öre så man får $18.0 \div 0.10 = 17.90$.

Det vil da sees herav at når meieriet hadde $14.30 \div 13.50 = 0.80$ gunstigere nettoppris enn sentralens grunnpris, så berodde dette kun med $18.0 \div 17.83 = 0.17$ öre på bedre bruttoinntekt og derav igjen 0.1 öre på höiere fett% men med hele $3.13 \div 2.50 = 0.63$ öre på driftsutgiftene .

Ö.M.'s marginer kan så videre brukes til å undersøke om dette gunstige forhold i driftsutgiftene skyldes gunstige gjeldsforhold eller om virkelig driften har været så billig . Her kan man bruke sentralens normalsatser for renter og amortisasjon av anleggskapitalen som for de samme ovennevnte driftsformer er:

For mottagelsesstasjon	.....	0.30	öre pr. ltr.
" smørmeieri	.....	0.37	" " "
" komb. meieri m/ mysostkokn.	.....	0.97	" " "
" " " uten "	...	0.73	" " "
" mysostkokeri	.....	0.60	" " "
" melkesalgsmeieri u/ fl.melk		0.84	" " "

Med ovennevnte melkeanvendelse betinger disse satser en normal driftsutgift på

0,84	. 0,3	= 0.25
0,37	. 0,3	= 0.11
0,97	. 0,2	= 0.19
0,73	. 0,2	= <u>0.15</u>

0.70 öre pr. liter .

Da den faktiske utgift til renter og amortisasjon

var 0.30, sees herav at de 0.63 öre meieriet hadde i gunstigere driftsutgifter skyldes de $0.70 \div 0.30 = 0.40$ öre at meieriet ikke hadde anvendt så meget til renter og amortisasjon som melkesentralen normalt regner med.

Imidlertid har også denne fremgangsmåte den svakhet at selv innenfor små områder i vårt land kan meierienes driftsforhold være temmelig forskjellige, således f.eks. adgangen gjennom detaljsalg delvis å inkassere detaljvansen til meieriet o.lign. For enkelte meierier vil det derfor være en lett sak å klare grunnprisen på grunn av deres beliggenhet eller størrelse og for andre meierier er det på grunn av beliggenheten meget vanskelig .

Det må i det hele etter de foreliggende erfaringer fastslås at skal man i vårt land med våre uensartede driftsforhold nå frem til en riktig forståelse og bedømmelse av meierienes driftsresultater, så er det uundgåelig nødvendig at man må gå bak overflaten og bore sig inn til betraktning av de enkelte funksjoner i de enkelte bedrifter. Egentlig skulde man gå så langt som til bedømmelse av hvert innkjöp, av hvert salg og av hver teknisk foredling med undersökelse for hvert tilfelle av om der er opnådd det som kan ansees mulig for hvert område og under de foreliggende forhold . Dette går imidlertid langt utover hvad der kan ansees forenlig med at driftsanalysen ikke skal koste for meget og man må normalt begrense sig til å undersöke hvorledes de gjennomsnittlige ydelser av de enkelte organer i bedriften i det undersökte tidsrum har stillet sig. Kun i særlige tilfeller kan det bli tale om å gå videre .

Det kan for de forskjellige slags bedrifter være tale om noe forskjellige opdelinger, men i sin almindelighet er det praktisk å skjelne mellem 4 hovedfunksjoner: kapitalfunksjonen, anskaffelsesfunksjonen, den tekniske foredling og avsetningsfunksjonen. For hver av disse funksjoner må man så först undersöke hvordan den faktiske ydelse har været og dernest må man trekke sammenligninger med et passende bedömmelsesgrunnlag.

Den nærmestliggende fremgangsmåte er her å sammenligne de faktiske ydelser med visse normaltall som angir

ydelsen for tilsvarende organ eller funksjon som drives under helt gjennomsnittlige forhold. På dette område er der i de senere år i vårt land lagt grunnlag som allerede er til betydelig nytte og som ved videre utvikling kan bli av stor betydning for vårt meieribruks videre utvikling. Disse grunnlag er i sine hovedtrekk fremstillet i de tre foranstående kapitler.

Tar man her først for sig hvad der foran er kalt anleggssfunksjonen, så viser erfaringene at de største anomalier i de økonomiske resultater skriver sig fra denne. Mest illustrerende er her anlegg som blev opført omkring 1920 efter det høie prisnivå man dengang hadde, og hvor enkelte kom op i gjeld på over kr. 400 000.- Da så, delvis som følge av de dårlige finanser, melkemengden blev stående på 500 000 liter pr. år, blev situasjonen uholdbar. Regnes anleggskapitalen å belaste driftsbudgettet med 12% pr. år, får man her kr. 48000.- pr. år eller henved 10 öre pr. liter i rente og amortisasjon.

På den annen side har man anlegg som er gjeldfrie og hvor der dessuten er formue til driftskapital.

Til borteliminering av disse og lignende særinnflytelser er de normaltall over kapitalanvendelse og kapitalbelastning som er gitt i kapitel III meget nyttige som hjelpemiddel til bedømmelse av hvorvidt og i hvilken grad et godt eller dårlig driftsresultat beror på kapitalfunksjonen. Eks.vis skal i henhold til de i kapitlet anførte tall et komb.meieri med mysostkokning og 4000 liter melk pr. dag og som er gjeldfritt, bare av denne grunn ha 0.97 öre höiere nettopris enn et tilsvarende meieri som har full anleggskapital å forrente og amortisere. Og på den annen side er det jo meierier som har enda ugunstigere kapitalforhold og som av den grunn må gå i enda lavere nettopriser.

Hvad dernest angår den tekniske foredling så gjelder det i almindelighet å få den best mulige tekniske relasjon mellem mengdene av anvendte driftsmidler og erholdte produkter. Det gjelder for melkens vedkommende at man får det størst mulige og best mulige produktutbytte av den motatte melk. Det gjelder for de övrige driftsmidlers vedkom-

mende at forbruket av den blir minst mulig i forhold til behovet for kraft, varme, hjelpestoffer o.s.v.

Hvad her for det første angår produktutbyttet av melken, så avhenger dette både med hensyn til mengde og kvalitet sterkt av den melk man disponerer over, således som nærmere ontalt i kapitel IV.

Ved de normale melkesammensetninger og tekniske utbyttefaktorer som blev lagt til grunn for de i kapitel IV anførte tabeller, var det gjennomsnittlige utbytte av 100 kg. helmelk med 3.63 % fett:

Ved onsetning av konsummelk viser tabellen at der av 100 kg. helmelk kan utmåles fra meieriet 93-94 liter.

Ved produksjon av flöte viser tabellen at der av 100 kg. helmelk blir 16.0 liter salgbar flöte med 20 % fett og 76.1 liter salgbar separert melk på meieri. For kremflöte er tallene resp. 10.6 og 81.4.

Ved produksjon av smör med retur av magermelken viser tabellen et utbytte av 4.16 kg. smör og 90 liter magermelk.

Ved produksjon av faste ostesorter viser tabellen følgende utbyttetall:

	F.45	H.30	K. 20	M. 10
Smör	1.02	2.66	3.32	3.84
Ost	8.60	7.05	6.32	5.92
Mysost	7.10	6.75	6.67	6.63

Det bemerkes her at summen av smör og ost er praktisk talt konstant 9.60 hvad enten der lages F.45 eller M.10 . Dette forhold har adskillig betydning for driftskontrollen .

Ved produksjon av blandet geitmysost viser tabellen et utbytte på 11.4 kg. B.G. og 6.00 kg. kasein.

Til sammenligning kan anføres at Funder (1934) på grunnlag av Statens meieriforsøks materiale har funnet følgende middeltall for norske forhold:

	Schweit- serost F. 45	Gouda F.45	Gouda H.30	Nökkel H.30	Nökkel K.20	Nökkel M.10
Smör	0.61	0.88	2.56	2.49	3.24	3.77
Ost	7.86	8.48	7.23	7.32	6.60	6.42
Mysost	8.00	7.70	7.20	7.20	7.00	7.00

I gjennemsnitt svarer disse tall godt til de foran refererte tabeller, men sumtallene smör + ost for de enkelte typer tyder på at materialet ikke har været stort nok til å få de tilfeldige uregelmessigheter borteliminiert (sumtallene er som man ser for :

Gouda F.45	- 9.36
Gouda H.30	- 9.79
Nökkel H.30	- 9.81
Nökkel K.20	- 9.84
Nökkel M.10	-10.19

Disse avvikelser f.eks. mellem K.20 og M.10 kan neppe skyldes annet enn tilfeldige årsaker som f.eks. at ystningen har været utført ved forskjellige meierier.

For enkelte andre ostesorter har Funder(1934) følgende tall:

	Roque- fort	Sogne- metode	Gammelost Hardanger-F.G.30 og metode	Ekte geitost F.G.30 og hvit geitost	B.G.30 og kasein
Smör		4.13	4.13		
Ost	10.4	4.30	4.00	4.9	5.8
Mysost	7.7	76.00	76.00 1)	10.9	11.5

1) myse

Forövrig skal vi her ikke gå nærmere inn på den tekniske driftskontroll med melkens foredling og omsetning idet det henvises til hvad der er sagt herom i kap. IV . Dog skal oppmerksomheten henledes på den nytte man kan ha av å ta fettbalanse som kontroll av driftskontrollen igjen. Helst bör man her bruke de faktiske fettprosjenter som er funnet ved direkte analyse av meieriets forskjellige produkter i vedkommende måned, men i mangel herav kan man også ha noen hjelp av å bruke de gjennomsnittlige fettprosjenter for de enkelte produkter. Man kan her regne med:

Aln. flöte	fett% =17.5	sp.v. 1.015
kren	31.0	1.0
bakekren	36.0	
sep.melk	0.08	1.036
kjernemelk	0.5	1.035
smör	83.5	
sveitserost	31.0	
Goudaost F.45	29.0	
" H.30	18.0	
nökkelost K.20	11.5	
" M.10	5.5	
gammelost	0.7	
roquefort	27.00	
myse efter fetost	0.4	1.030
" " magerost	0.05	1.030
B.G.30 og F. 30	29.0	
Mysost H.20	18.0	
mysost efter fett- myse	4.0	
prim efter mager- myse	0.5	
pultost	1.0	
kasein	0.7	

Utenom melkeomsetningen har også de andre tekniske driftsmidler stor betydning, således eks.vis utnyttelsen av brøndsøl, kraft og arbeide og andre driftsmidler. Også for disses forbruk er der i Östlandets Melkesentral utarbeidet normaltall som kan danne grunnlag for driftsansalyser, men dette kommer vi inn på senere .

Fettsvinnberegning.

L. meieri.

Mottatt 3.490.541 kg. & 3.662 % fett = 128.000 kg. fett.

Solgt 73.643 ltr. helmelk

185.700 " "

259.343 ltr. helmelk = 267.000 kg. & 3.662 = 9.820 kg. fett.

6.737 " flöte - 6.850 " " 17.5 = 1.200 "

2.525 " kren - 2.525 " " 31 = 790 "

16.073

358.398

374.471 ltr. sep.melk - 388.000 kg. & 0.08 = 310 "

1.329.000 " " - 1.375.000 " " 0.08 = 1.100 "

296.747 " myse 306.000 " " 0.15 = 150 "

13.370

13.370

113.130 kg.	smör a 83 % fett	=	93.800	
31.690 "	ost F.45 a 29%	=	9.200	
25.990 "	H.30 a 18%	=	4.680	
7.781 "	K.20 a 11.5 %	=	900	
25.292 "	M.10 a 5.5 %	=	1.400	
18.875 "	pultost a 1.0 %	=	190	
1.076 "	flötemysost F.30			
	a 29 %	=	310	
29.538 "	" H.20 a 18%	=	5.300	
22.369 "	mysost a 4 %	=	900	
24.276 "	prim a 2 %	=	490	
				<u>117.170</u>
				130.540

Altså fettsvinn ÷ 2.540 kg. d.v.s. ÷ 2 % .

H.meieri.

Mottatt	1.041.959 kg.melk med 3.65% fett=		<u>38.000 kg.fett</u>
Solgt	148.912 l.helm.= 154.000 kg. a 3.65%	=	5.530 kg. fett
	14.454 " krem = 14.454 " " 31 %	=	4.500 " "
	58.341 " sep.m.= 60.500 " " 0.08%	=	50 " "
	17.325 " kj.melk 17.900 " " 0.5 %	=	90 " "
retur	697.882 "sep.m. =723.000 " " 0.08%	=	<u>580 " "</u>
			10.750
	31.594 kg. smör a 83 % fett	=	<u>26.200</u>
			36.950 kg. eller
			<u>2.7%</u>

(jfr. Hjorthaug's artikkel i Norsk Meieritidende 1935 s. 689)

Hvad videre angår omsetningsfunksjonen som i driftsresultatet gjør sig gjeldende i form av priser og omsetningsmarginer, så faller denne naturlig i to grupper, en anskaffelsesfunksjon og en avsetningsfunksjon, som man står sig på å behandle hver for sig.

For anskaffelsesfunksjonen gjelder det at man betaler så lite som mulig over de opnåelige minstepriser på markedet for de enkelte driftsmidler. De store hovedposter her er brensel, kraftleie, arbeidslønn, frakter os.v. Mange av disse poster er gitt ved tariffen o.lign. men der står allikevel også for disse mange utveier åpne for den opmerksomme driftsleder ved at man ordner driften rasjonelt og passer på chansene . Jeg nevner her utnyttelse av kraftleietariffene ved anvendelse av spillkraften, transporttariffene ved anvendelse av vognlastsendinger, innkjøp i store partier av brensel og andre rekvisitter og kanskje

mer enn alt en rasjonell utnyttelse og anvendelse av arbeidskraften.

For bedømmelse av denne funksjon må man trekke sammenligning mellom de enkeltpriser som faktisk er betalt og de enhetspriser som på vedkommende tidspunkt var de normale . De praktiske holdepunkter her er noteringer på de enkelte forbruksartikler samt tariffer av forskjellig art, men ellers må det erkjennes at denne funksjon har været lite påaktet hos oss, og det nevnes til overveielse å få prisopgaver i meierifagbladene på de enkelte artikler.

For avsetningsfunksjonen er opgaven å få de fremstillede produkter avsatt til gunstigst mulige priser og NB ikke bare avsatt men også betalt. For denne funksjons vedkommende gir Statistisk Centralbyrås månedsstatistikk et utmerket kontrollmiddel idet enkeltmeieriene kan sammenligne sine faktiske salgspriser med de middelpriser som denne statistikk angir. Det må herunder bemerkes at statistikken gjelder engrossalg, så hvis meieriet har stort detaljsalg, bør dets priser i og med dette ligge høiere . For kontrollen med detaljsalget se Stavlund: Meieriposten 1935 s. 641.

Det vil sees av det som er utviklet foran at en bedømmelse av driftsresultater byr på mange vanskeligheter og feilkilder og det må i sin almindelighet erkjennes at der ikke kan anvises noen enkel målestokk som vil passe under alle forhold. Særlig i vårt land med de sterkt avvikende driftsforhold byr driftsanalysen på store vanskeligheter, men desto nødvendigere kan man vel si at driftsanalyse er .

Det vil fremgå at den rent statistiske fremgangsmåte som har gitt så gode resultater i Danmark og Finnland ikke passer særlig godt for oss. Derimot kan man nå langt med en videre utnyttelse av de grunnprisfastsettelser som brukes i enkelte melkesentraler, og dette bør forfølges videre under delvis overgang til den mer fullstendige analyse av de enkelte funksjoner som er behandlet tilslutt i foranstående fremstilling.

d) Nærmere om driftsutgiftene.

For driftsutgiftenes vedkommende gjelder det også at man må tilbake til de tekniske eller de reelle forbruk for å finne grunnlag for en bedømmelse for hvorvidt der i produksjonen er økonomisert tilstrekkelig med driftsmidlene. For brensel kan det her som før nevnt bli tale om at man gjennomfører fullstendig varmekontroll, eventuelt gjennom Norsk Dampkjelforening. Men ellers vil det være tilstrekkelig at man foretar sammenligninger med de normaltall som foreligger over det materielle forbruk av de forskjellige driftsmidler ved de enkelte meierityper.

Som hjelpemiddel ved en slik bedømmelse hitsettes de normalutgiftsbudgetter for meierier med 4000 liter pr. dag eller 1,2 mill. ltr. melk pr. år, som er anvendt i Ö.M. De enkelte poster i disse utgiftsbudgetter er fastsatt på følgende måte :

Lønningsutgifter. Man har her for hver enkelt meieritype opstillet en lønningsliste for de forskjellige slags funksjonærer og arbeidere driften av et anlegg med 1,2 mill. liter melk vil kreve når man anvender de lønnssetser som er fastsatt av Norske Meierifolks Landsforening. Den således beregnede samlede lønningsutgift er derefter beregnet til öre pr. kg. melk ved å dividere med 1,2 mill. liter melk.

Lys, kraft og brensel. Her har man for hver meieritype opstillet det normale forbruk av elektrisk energi og brensel. Som kraftpris har man ifølge opgave fra Norske Elektrisitetsverkers Forening for Östlandet regnet med kr. 140.- pr. kw. år. Kullprisen fritt levert meieriet er satt til kr. 27.- pr. tonn.

Driftsrekvisitter. Heri inngår alle små forbruksartikler i meieriet, emballasje, salt, løpe, karve, kullsyre, oljer etc. Disse utgifter er fastsatt under anvendelse av normalt forbruk samt priser sommeren 1931.

Frakt, kjøring og handelsomkostninger, heri innbefattet kontorutgifter, telefon, porto, inkasso, reklame.

Med hensyn til handelsomkostninger må det bemerkes at disse i adskillig grad vil være avhengig av hvilken

omsetningsmåte man bruker. Særlig er dette av betydning i osteomsetningen. Man forutsetter imidlertid med nærværende at meieriet ikke driver mer intens salgsvirksomhet enn hvad der svarer til grossistomsetningen. Da man ved bestemmelse av melkens bruttopriser anvender cif.-priser, blir kommisjonsutgifter ikke å ta med under driftsutgifter.

Tap på utestående fordringer er medregnet i h.t. særskilt innhentede opgaver.

Skatter og assurance er satt inn efter direkte innhentede opgaver for 1930.

Svinn. Dette kommer jo også som et fradrag fra bruttoprisen og må derfor inngå i omsetningsmarginen hvis der ikke allerede under bruttoprisens utregning er tatt hensyn til det. Dette forhold vil stille sig noe forskjellig for de enkelte meierityper.

I mottagelsesstasjoner har man ved gjennemgåelse av innveinings- og utveiningslister ved vel 20 mottagelsesstasjoner i de to år 1929 og 1930 funnet en midlere svinn% på 0.9% hvilket kan avrundes til 1 %. Ved en midlere grunnpris på 15 öre vil dette svinn redusere bruttoinntektene med 0.15 öre utover de normale driftsutgifter og fraktutgifter.

Ved melkesalgsmeierier optrer der ved engros salg for det første et behandlingssvinn som kan settes til 1% for melk som leveres ut på fulle 50-liters spann, men under hensyntagen til at en hel del av melken sendes ut på mindre spann, må det midlere behandlings- og utmålingsvinn settes til 2 %. Det bemerkes at svinnet ved detaljsalget selvsagt ikke inngår heri da det hører inn under detaljomsetningsmarginen. Utenom dette svinn vil der også måtte regnes med et skumningssvinn for den del av melken der selges som flöte og sep.melk. Skumningssvinn skyldes vesentlig fordampning av vann og kan settes til 2 % av den til skumningen anvendte helmelk. Det samlede svinn ved konsummelksalget settes i henhold hertil til 3 %.

Disse svinnposter må medregnes i omkostnings-

marginen for melkesalg.

For produksjonsmeierier er svinnet medregnet i selve utbyttetabellene således at en særskilt svinnberegning bortfaller.

Vedlikehold, renter og amortisasjon av anleggskapitalen er fastsatt helt beregningsmessig på grunnlag av foreliggende omkostningsoverslag over normalplaner for de enkelte meierityper regnet etter en melkemengde av 4000 liter pr. dag. Der regnes med at det årlige vedlikehold utgjør 2 % av bygningskapitalen og 5 % av maskinkapitalen. Der regnes med at renteutgiften er 5 % og at amortisasjonen vil kreve 3 % av bygningskapitalen (svarende til 33 års brukstid) og 7 % av maskinkapitalen (svarende til 14 års brukstid). Disse amortisasjonstall er i toppen av hvad der regnes med i andre land hvorfra der foreligger opgaver. Peter regner for sveitsiske forhold med 1,5 - 2 % for bygningskapital og 4-5 % for maskinkapital. Kirkegård regner for danske forhold 3 % for bygninger og 6 % for maskiner. Omregnes disse prosenttall til annuiteter, får man at bygningskapitalen årlig vil kreve

$$\frac{1,05^{33} \cdot 0.05}{1,05^{33} - 1} \cdot 100 = 6.25 \% . \text{ Og maskinkapitalen årlig}$$

$$\frac{1,05^{14} \cdot 0.5}{1,05^{14} - 1} \cdot 100 = 10.1 \% , \text{ av anleggssummen i renter}$$

og amortisasjon når disse fordeles således over avdragsperioden at de årlige summer til renter og amortisasjon blir like store hvert år. I det følgende avrundes disse satser til resp. 6,3 % for bygninger og 10 % for maskiner.

Renter av driftskapitalen. Man har regnet med de renter som påløper ved usolgte produkter på det tidspunkt meieriene normalt betaler ut sine leverandører, d.v.s. 10-15 dager efter leveransemånedens utløp.

1. Utgiftsbudgett for mottagelsesstasjon med 4000 liter melk pr. dag.

Lønninger. Her beregnes et personale bestående av en bestyrer og en vaskepike med lønn henholdsvis kr. 2.750.- og kr. 800.- pr. år, tilsammen kr. 3.550.-, eller 0.30 öre pr. liter melk. Den foreliggende statistikk for 26 mottagelsesstasjoner viser for 1930 0.35 öre pr. liter for meierier med 1,1 mill. liter melk.

Lys, kraft og brensel. Det regnes i dette budgett med at kjølingen foregår ved hjelp av mekanisk kjøleanlegg. Det kan da regnes med at anlegget må ha 10 kw. elektrisk energi, hvilket efter kr. 140.- pr. kw.år blir kr. 1.400.- eller 0.12 öre pr. liter melk. Ved hjelp av denne kraft vil man også få det vesentligste av varmt vann som behöves til rengjøring. Det er dog forutsatt innsatt en dampkjel som reserve, og de samlede utgifter ansettes til 0.15 öre pr. liter melk. Den foreliggende statistikk for 1930 viser 0.14 öre pr. liter melk.

Driftsrekvisitter, handelsomkostninger etc. Her regnes med følgende forbruk :

Soda- 1100 kg. a 0.10	kr. 110.-
Grønnsåpe - 100 kg a 0.60	" 60.-
Börster.....	" 100.-
Pussesaker	" 100.-
Glyserin etc.	" 100.-
Telefon, porto etc.	" 250.-

Ialt kr. 720.- eller 0.06 öre pr. liter melk. Statistikken for 1930 viser gjennomsnittlig 0.06 öre pr. liter. Her er da ikke medtatt melkefrakt som vil bli medtatt under post 8.

Skatter og assurance, er ifölge statistikken funnet å være 0.04 öre pr. liter.

Svinnet er ved statistikken for 1930 funnet å være 1 % hvilket ved en grunnpris av 15 öre representerer 0.15 öre pr. liter.

Vedlikehold. Anleggskapitalen forutsettes å fordele sig med kr. 23.000.- på bygningskapital og kr. 21.200.- på maskinkapital. 2% av bygningskapitalen blir kr. 460.- og

5 % av maskinkapitalen kr. 1.060,- tilsammen blir dette kr. 1.520.- eller 0.13 öre pr. liter melk.

I renter og amortisasjon blir det 6,3 % av kr. 23.000.- = kr. 1.450.- og 10 % av kr. 21.200.- = kr. 2.120.-, ialt kr. 3.570.-, eller 0.30 öre pr. liter melk.

Bygningskapitalen er fremkommet som middel av følgende omkostningsoverslag :

Ås	kr. 19.617.-
Sarpsborg	" 20.988.-
Sandsvær	" 19.686.-
Oslo	" 31.189.-
Middel	<u>kr. 22.870.-</u>

Tilsammen utgjør ovenstående utgifter 1,13 öre pr. liter melk.

Hvad angår fraktutgiften så var denne også i 1930 som gjennemsnitt for anlegg som sendte melken med jernbane 1,0 öre pr. liter for en avstand på 50 km.. Dette er i overensstemmelse med den tidligere anvendte regel, at frakten beregnes som middeltallet av jernbanenes vognlastklasse 3 og 5.

II. Utgiftsbudgett for smörmeieri med 4000 liter melk pr. dag.

Der regnes med et smörutbytte på 45 600 kg..

Lönninger. Her forutsettes ansatt en bestyrer med lønn kr. 2.750.-, en meierske med lønn kr. 1.440.- og en pike med lønn kr. 800.-, tilsammen kr. 4.990.- eller 0.42 öre pr. liter melk.

Lys, kraft og brensel. Her regnes med elektrisk drivkraft og at der anvendes kull til varmeproduksjon. Man regner med at der behöves 10 kw. a kr. 140.- = kr. 1.400.-, eller 0.12 öre pr. liter. Til melkens og flötens oppvarming, til vask, varmetap etc. regnes å medgå 180 kg. kull pr. dag ved pasteurisering av all returnmelk, hvilket ved en kullpris av kr. 27.- pr. tonn blir kr. 4.86 eller 0.12 öre pr. liter melk. Tilsammen blir fölgelig disse utgifter 0.24 öre pr. liter melk.

Driftsrekvisitter. Her regnes med følgende forbruk :

912 dunker a 3.40	kr. 3.100.-
912 pergam. a 0.18.....	" 165.-
1200 kg. salt a 0.12 ...	" 144.-
800 kg. soda a 0.10	" 80.-
100 kg. grønnsåpe a 0.60	" 60.-
Børster	" 100.-
Syrevekker 12 st. a 5.-	" 60.-
Pussesaker	" 100.-
Smurningsolje	" 100.-
Glyserin og fett	" 100.-

Ialt kr. 4.009.- eller 0.34

öre pr. liter melk.

Frakt-og handelsomkostninger . Frakt av 45600 kg. smör
a 0.02 = ... kr. 900.-

Omkostninger " 300.-

kr.1200.- eller 0.10 öre pr.

liter melk.

Skatter og assurance innsettes med 0.05 öre pr. liter melk.

Vedlikehold beregnes til 2 % av kr. 26.500.- = kr. 530.-
og 5 % av kr. 27.200.- = kr. 1.360.-, tilsammen blir dette
kr. 1.890.- eller 0.16 öre pr. liter melk.

Renter og amortisasjon. Der regnes med 6,3 % av kr. 26.500.-
= kr. 1.670.- og 10 % av kr. 27.200.- = kr. 2.720.-, til-
sammen blir dette kr. 4.390.- eller 0.37 öre pr. liter.

Tilsammen blir følgende utgiftene ved smörmeierier
1.68 öre pr. liter melk.

Bygningskapitalen er fremkommet som middel av
følgende overslag :

Ås	kr. 22.436.00
Sarpsborg	" 24.512.00
Sandsvær	" 22.880.00
Oslo	" 35.980.00

Middel kr. 26.452.-

III. Utgiftsbudgett for kombinert smör-og ostemeieri

med 4000 liter melk pr. dag og innkokning av all myse.

Der regnes med følgende utbytte : Smör 45.600 kg.
ost 72.000 "
mysost 84.000 "

Lønninger. Man regner med at der behöves et personale på 9 personer, nemlig en bestyrer med årslønn kr. 4.100.-, en fyrböter med kr. 2.000.-, to meiersker med tilsammen kr. 3.360.-, 4 piker med tilsammen kr. 4.000.- og en læregutt med en lønn av kr. 800.- Tilsammen blir dette en lønningsutgift på kr. 14.260.- eller 1.10 öre pr. liter melk.

Lys, kraft og brensel. Kullforbruket settes til 220 kg. kull pr. 1000 liter melk, hvilket ved en kullpris på kr. 27.- pr. tonn gir en brenselutgift på 0.59 öre pr. liter melk. Dessuten regnes med en kraftleie på 15 kw pr. år å kr. 140.- = kr. 2.100.- eller 0.18 öre pr. liter melk, tilsammen blir altså disse utgifter 0.77 öre pr. liter melk.

Driftsrekvisitter. Der regnes med følgende forbruk:

45600 kg. smör = 912 dunker å 3/40	=	kr. 3.100.-
72000 " ost = 1000 kasser " 0.90	=	" 900.-
84000 " mysost = 1400 " " 0.90	=	" 1.260.-
pergament - 912 dk. å 0.18	=	" 165.-
ostepapir - 1000 ks. " 0.05	=	" 50.-
aluminiumf.- 84000 stk. å 0.015	=	" 1.260.-
etiketter - 84000 " " 0.01	=	" 840.-
Smörsalt - 1200 kg. " 0.12	=	" 144.-
ostesalt - 4000 " " 0.08	=	" 320.-
löpe - 240 " " 2.00	=	" 480.-
soda - 1200 " " 0.10	=	" 120.-
grönnsåpe - 200 " " 0.60	=	" 120.-
kalksåpe - 50 " " 0.70	=	" 35.-
börster -	=	" 200.-
syrevækker - 12 " " 5.00	=	" 60.-
nellik - 50 " " 3.20	=	" 160.-
spiskum - 100 " " 1.85	=	" 185.-
voks - 300 " " 1.00	=	" 300.-
maling - 100 " " 2.50	=	" 250.-
pussesaker -	=	" 150.-
smurningsolje 200 " " 1.00	=	" 200.-
glyserin og fett	=	" 100.-

Ialt Kr. 10.399.-

eller 0.87 öre pr. liter melk.

I frakt og handelssonkostninger regnes:

Frakt 2 öre pr. kg. av 201600 kg.	=	kr. 4.032.-
Telefon, porto og kontorsaker	=	" 1.200.-

kr. 5.232.-

eller 0.43 öre pr. liter melk.

Skatter og assurance settes til 0.10 öre pr. liter melk.

Vedlikehold beregnes med 2% av en bygningskapital på kr. 60.100.- = kr. 1.202.- og 5% av en maskinkapital på kr. 78.300.- = kr. 3.915.- tilsammen kr. 5.117.- eller 0.43 öre pr. liter.

Renter og amortisasjon av anleggskapitalen opføres med 6.3% av kr. 60.100.- = kr. 3.780.- og 10% av kr. 78.300.- = kr. 7.830.-, tilsammen kr. 11.610.- hvilket blir 0.97 öre pr. liter melk .

Anleggskapitalen er fremkommet som gjennomsnitt av følgende overslag:

Aas	kr. 51.103.-
Sarpsborg	" 55.030.-
Sandsvær	" 52.558.-
Oslo	" <u>81.614.-</u>
Middel	<u>kr. 60.100.-</u>

Renter av driftskapitalen. Det regnes her med at meieriet betaler ut for melken $\frac{1}{2}$ mnd. efter leveransemånedens utløp og at der gjennomsnittlig går ytterligere 2 mndr. for beløpene for solgte produkter inngår . Dette medfører et forskudd som kan settes til 5% av produksjonsmelkens brutto pris i 2 mndr. Produksjonsmelkens bruttopris kan rimeligvis settes til 17 öre = 0.14 öre pr. liter melk .

Tilsammen blir således utgiftene ved et kombinert smør-og ostemeieri å sette til 4.90 öre pr. liter melk.

IV. Utgiftsbudgett for kombinert smør- og ostemeieri med 4000 liter melk pr. dag uten innkokning av mysen.

Lønninger. Det regnes med et personale på 6 personer, nemlig bestyrer med lønn kr. 4.100.-, fyrbøter med lønn kr. 2.000.-, en meierske med lønn kr. 1.680.-, 2 piker med tilsammen kr. 2000.-, og 1 læregutt med lønn kr. 800.-, tilsammen kr. 10580.- , eller 0.88 öre pr. liter melk .

Lys, kraft og brensel. Kullforbruket settes til 30 kg. pr. 1000 liter melk, hvilket ved en kullpris på 27 kr. pr. tonn blir 0.07 öre pr. liter melk. Dessuten regnes med en kraft-

leie på 8 kw. a 140.- = kr. 1.120.- pr. år eller 0.10 öre pr. liter melk. Tilsammen blir disse utgifter 0.17 öre pr. liter melk.

I driftsutgifter beregnes :

45600 kg. smör - 912 dunker a 3.40	= kr. 3.100.-
72000 " ost - 1000 ks. a 0.90	" 900.-
pergament - 912 dk. a 0.18	" 165.-
ostepapir - 1000 ks. a 0.05	" 50.-
smörsalt - 1200 kg. a 0.12	" 144.-
ostesalt - 4000 kg. a 0.08	" 320.-
löpe - 240 kg. a 2.-	" 480.-
soda - 1200 kg. a 0.10	" 120.-
grönsåpe - 200 kg. a 0.60	" 120.-
kalksåpe - 50 kg. a 0.70	" 35.-
börster	" 200.-
syrevekker - 12 kg. a 5.-	" 60.-
mellik - 50 kg. a 3.20	" 160.-
spiskum - 100 kg. a 1.85	" 185.-
voks 300 kg. a 1.-	" 300.-
maling - 100 kg. a 2.50	" 250.-
pussesaker	" 150.-
smurningsolje	" 200.-
glyserin og fett	" 100.-

Ialt kr. 7.039.-

eller 0.58 öre pr. liter melk.

I frakt og handelsomkostninger beregnes :

Frakt av 117600 kg. a 2 öre	kr. 2.352.-
Porto, telefon og kontorsaker	" 900.-

Ialt kr. 3.252.- eller

0.27 öre pr. liter melk.

I skatter og assurance regnes 0.08 öre pr. liter melk.

Vedlikehold regnes med 2 % av en bygningskapital på kr. 47.700.- = kr. 954.- og 5 % av maskinkapitalen på kr. 57.800.- = kr. 2.890.-. Tilsammen blir dette kr. 3.844.- eller 0.32 öre pr. liter melk.

Renter og amortisasjon av anleggskapitalen regnes med 6.3 % av bygningskapitalen kr. 47.700.- = kr. 3.000.- og 10 % av maskinkapitalen kr. 57.800.- = kr. 5.780.-. Tilsammen blir dette kr. 8.780.- eller 0.73 öre pr. liter melk.

Renter av driftskapitalen. Her regnes med en bruttopris på melk av 13 öre pr. liter. Når man står 2 mndr. i forskudd med melkens betaling og renten er 5 %, blir det å

regne $\frac{13 \cdot 5 \cdot 2}{100 \cdot 12} = \underline{0.11}$ öre pr. liter melk.

Tilsammen blir således utgiftene ved et kombinert smør-og ostemeieri uten innkokning av mysen å sette til 3.14 öre pr. liter melk.

V. Utgiftsbudgett for mysostkokeri
med 4000 liter melk pr. dag.

Lönninger. Her regnes med et personale på 7 personer, hvorav en bestyrer med årslønn kr. 4100.- en fyrbøter kr. 2.000.-, en meierske kr. 1680.-, 3 jenter tilsammen kr. 3.000.- og en læregutt kr. 800.-, tilsammen kr. 11.580.-. Dette blir 0.97 öre pr. liter melk.

Lys, kraft og brensel. Her regnes med et brenselsforbruk av 220 kg. kull pr. 1000 liter melk hvilket ved en kullpris på 27 kr. pr. tonn svarer til 0.59 öre pr. liter melk. Der regnes videre med en kraftleie på 10 kw. a kr. 140.-- kr. 1.400.- pr. år svarende til 0.12 öre pr. liter melk. Den samlede utgift til lys, kraft og brensel blir fölgelig 0.71 öre pr. liter melk.

I driftsrekvisitter regnes :

20000 ks. a 0.75	=	kr. 1.500.-
20000 papir a 0.20	"	400.-
240 kg. löpe a 2.-	"	480.-
1000 kg. soda a 0.10 ...	"	100.-
200 kg. grönnsåpe a 0.60	"	120.-
50 " kalksåpe a 0.70	"	35.-
börster	"	150.-
200 kg. voks a 1/-	"	200.-
pussesaker	"	150.-
smurningsolje	"	150.-

Ialt kr. 3.285.- eller

0.27 öre pr. liter melk.

Frakt-og handelsomkostninger beregnes med :

Frakt av 130000 kg. a 2 öre	=	kr. 2.600.-
Kaseinfrakt 60000 kg. a 1 öre	"	600.-
Porto, telefon og kontorsaker,	"	<u>1.000.-</u>

Ialt kr. 4.200.- eller

0.35 öre pr. liter melk.

Skatter og assurance settes til 0.08 öre pr. liter melk.
Vedlikehold beregnes med 2 % av bygningskapitalen
kr. 47.400.- = kr. 948.- og 5 % av maskinkapitalen
kr. 42.000.- = kr. 2.100.-, tilsammen kr. 3.048.- eller
0.25 öre pr. liter melk. Bygningskapitalen er fremkommet
som gjennemsnitt av følgende overslag :

Ås	kr. 40.305.-
Sarpsborg "	43.586.-
Sandsvær ..."	41.404.-
Oslo	64.083.-
	<hr/>
Middel	kr. 47.344.-

Renter og amortisasjon opføres med 6,3% av kr. 47.400.-
= kr. 2.990.- og 10 % av kr. 42.000.- = kr. 4.200.-, til-
sammen kr. 7.190.- eller 0.60 öre pr. liter melk.

Renter av driftskapitalen beregnes her likeledes for
2 mndr. henstand og settes som ved de kombinerte meie-
rier til 0.14 öre pr. liter melk.

Tilsammen blir følgelig utgiftene for et mysost-
kokeri 3,37 öre pr. liter melk.

VI. Utgiftsbudgett for melkesalgsmeieri med 4000 liter melk pr. dag.

Lønninger. Der regnes med et personale på 5 personer,
nemlig bestyrer med årslønn kr. 3.350.-, meierske med
årslønn kr. 1.440.-, maskinist med årslønn kr. 2.000.-
og 2 vaskepiker med tilsammen kr. 2.000.- = kr. 8.790.-
eller 0.73 öre pr. liter melk.

Lys, kraft og brensel. Der regnes med et brenselsforbruk
av 50 kg. kull pr. 1000 liter melk, hvilket ved en kull-
pris på 27 kr. pr. tonn blir 0.14 öre pr. liter melk. Der
regnes videre en kraftleie på 10 kw. a kr. 140.- = kr. 1400.-
eller 0.12 öre pr. liter melk. Tilsammen blir denne ut-
gift 0.26 öre pr. liter melk.

Driftsrekvisitter. Her regnes med følgende forbruk :

2000 kg. soda a 0.10	kr. 200.-
300 " grönnsåpe a 0.60 "	180.-
100 " kalksåpe a 0.70.. "	70.-
börster	" 300.-
pussesaker	" 200.-
smurningsolje	" 200.-
glycerin, fett, etc.	" 100.-
spann	" 1000.-

Ialt kr.2250.- eller

0.19 öre pr. liter melk.

Frakt, kjøring og handelsomkostninger settes til 0.90 öre pr. liter melk.

Skatter og assurance settes til 0.10 öre pr. liter melk.

Vedlikehold beregnes til 2% av bygningskapitalen kr. 56.200.- = kr. 1124.- og 5% av maskinkapitalen kr. 64.800.- = kr. 3.240.-, tilsammen kr. 4.364.- eller 0.36 öre pr. liter melk.

Renter og amortisasjon av anleggskapitalen beregnes til 6,3% av kr. 56.200.- = kr. 3.540.- og 10% av kr. 64.800.- = kr. 6.480.-, tilsammen kr. 10.020.- eller 0.84 öre pr. liter melk. Bygningskapitalen er fremkommet som gjennomsnitt av følgende overslag :

Ås	kr. 47.782.-
Sarpsborg	" 52.329.-
Sandsvær	" 48.832.-
Oslo	" 75.771.-

Middel kr. 56.180.-

Tilsammen blir omsetningsmarginen her 3.38 öre pr. liter helmelk.

VII. Utgiftsbudgett for flaskemelkmeieri.

Lønninger. Der regnes med et personale på 7 personer. En bestyrer med årslønn kr. 3.350.-, maskinist med årslønn kr. 2.000.-, meierske kr. 1.440.-, lagergutt kr. 1.000.- og 3 jenter kr. 3.000.-, tilsammen kr. 10.790.-, eller 0.90 öre pr. liter melk.

Lys, kraft og brensel. Brenselforbruket settes til 100 kg. kull pr. 1000 liter melk, hvilket ved en kullpris på kr.27.- pr. tonn blir 0.27 öre pr. liter melk. Der regnes videre med et kraftforbruk på 15 kw. a 140 = kr. 2.100.- pr. kw. år eller 0.17 öre pr. liter melk, tilsammen blir denne utgift 0.44 öre pr. liter melk.

Driftsrekvisitter. Der regnes med følgende forbruk :

Rengjøringsmidler	kr. 3.000.-
Smurningsolje	" 300.-
Pussesaker	" 300.-
Glyserin	" 300.-

Ialt kr. 3.900.- eller

0.32 öre pr. liter hvortil kommer flaskebrekasje og flaske-
tap som beregnes således :

3 flasker pr. 100 fylde- pris pr. fl. kr. 0.26.
Dette blir ved 1/1 liters flasker : $0.26 \cdot 3 = 0.78$ öre
pr. liter melk, tilsammen blir denne utgift 1,10 öre pr.
liter melk.

Frakt,kjøring og handelsomkostninger settes til 1,6 öre .

Skatter og assurance settes til 0.16 öre pr. liter melk.

Svinn settes til 4 % av 15 öre = 0.6 öre pr. liter melk.

Vedlikehold beregnes til 2% av bygningskapitalen kr. 55.700.-
kr. 1.114.- og 5 % av maskinkapitalen kr. 93.000.- =
kr. 4.650.-, tilsammen kr. 5.764.- eller 0.48 öre pr. liter
melk.

Renter og amortisasjon beregnes til 6,3 % av kr. 55.700.-
= kr. 3.500.- og 10 % av kr. 93.000.- = kr. 9.300.-, til-
sammen kr. 12.800.- eller 1,07 öre pr. liter melk.

Tilsammen blir fölgelig utgiftene ved flaskemelk-
anlegg 6,35 öre pr. liter melk.

De her opstilte normalbudgetter gjelder anlegg
med 4000 liter melk pr. dag. Er meieriene større eller
mindre, må dette normalt få innflydelse også på driftsut-
giftenes størrelse og da således at mindre anlegg gir for-
holdsvis større driftsutgifter og større anlegg forholds-
vis mindre. Dette forhold stiller sig noe forskjellig for

de forskjellige meierityper.

For smörmeierier har man det beste og mest fullstendige materiale i den danske meieridrifts-statistikk. Efter denne hitsettes driftsutgiftene pr. 1000 liter innveiet søtmelk ved de danske smörmeierier 1930 :

	Saml. utgifter	Melkekjørsel	Renster	Brensel	Vedl. av bygn. og invent.	Meieribest. lønn	Medhjelper lønn
Over 5 mill.	1170	405	42	109	91	83	120
4-5 "	1187	399	40	117	85	99	126
3-4 "	1260	392	52	131	94	120	137
2-3 "	1313	385	55	142	110	149	141
1-2 "	1356	343	83	168	103	207	119
Under 1 "	1503	263	93	220	146	327	87
Gj.snitt	1234	392	48	127	95	116	129

Et tysk materiale bearbeidet av Henkel og Dörwald viste følgende forhold for smörmeierier:

kg.melk pr. dag	Driftsutg. pfennig pr. kg. melk
Inntil 2000	1.896
2000 - 3000	1.786
3000 - 4000	1.506
4000 - 5000	1.431
5000 - 6000	1.346
6000 - 9000	1.286

Fra U.S.A. angir Kelby og Clement følgende resultat fra mottagelsesstasjoner til New York city :

An-tall anl.	Pounds melk pr. år. (1pound = 0.45 kg.)	Total-utg. cent pr. pound
14	2.784.331	33.0
12	5.471.687	25.4
12	13.629.208	19.6

For mysostkokeriene viser den offentlige statistikk opgaver fra Oppland fylke følgende tall for 1933 :

Driftsutgifter i øre pr. kg.	kg. melk pr. år		
	183.000	492.000	1.474.000
Antall anlegg	6	6	7
Lønn	1.03	1.10	0.79
Lys kraft og brensel	0.91	0.93	0.70
skatter, renter av gjeld og assurance	0.37	0.21	0.06
vedlikehold	0.18	0.20	0.09
Transport	0.39	0.31	0.24
andre utgifter	0.62	0.85	0.46
Ialt	3.50	3.60	2.34

Utenom produksjonsretningen og bedriftsstørrelsen påvirkes videre driftsomkostningene av beskjeftigelsesgraden, driftstid pr. år og anleggets beliggenhet.

Beskjeftigelsesgradens innflydelse gjør sig gjeldende innenfor det enkelte meieri derved at enhver avvikelse fra den avvirkning anlegget er dimensjonert for og som utgjør dets normale kapasitet, også får innflydelse på driftsutgiftene pr. liter melk. I sin almindelighet kan man her regne med at en lavere avvirkning enn den normale kapasitet gir økede omkostninger pr. liter, og høiere avvirkning lavere omkostninger pr. liter. Dette skyldes i første rekke at anleggsutgiftene i hovedsaken blir de samme. Dessuten beveger heller ikke bestyrerlønn, lys, opvarming, renhold o.s.v. sig proposjonalt med melkemengden. Det er vanskelig generelt å gi talmessige uttrykk for disse omkostnings-digressjoner ved stigende avvirkning, men i praksis vil det ofte kunne gjøres uten vanskelighet.

Driftstiden pr. år virker i hovedsaken på lignende måte således at driftsavbrytelsen fører til økede utgifter pr. liter. Hos oss er dette forhold særlig aktuelt ved mysostkokeriene i Gudbrandsdalen, gammelostysteriene i Hardanger og småmeieriene i våre fjord- og fjelddaler .

For bymelkeforsyninger angir Kelly og Clement følgende resultater fra U.S.A.

Antall ltr. melk pr. dag gj.snitt	utgifter i cent pr. gallon			ialt
	admini- strasjon i	utgifter i meieriet	kjøring	
380	0.70	6.10	4.92	11.72
1200	0.92	3.70	4.23	8.85
2400	1.45	3.70	4.75	9.90
5200	0.99	4.20	5.01	10.20
6800	0.89	2.40	3.98	7.27
8000	1.70	3.80	5.04	10.54
37000	1.22	2.60	5.51	9.33

Når undtas den første gruppe med meget små meierier sees iøvrig størrelsen ikke å ha hatt noen særlig innflydelse på driftsutgiftene. Man kan kanskje finne en antydning til at utgiftene i selve meieriet er noe mindre for de større anlegg, men til gjengjeld stiger administrasjonsomkostningene ikke uvesentlig og det kan kanskje også pekes på at kjøringens utgifter i svak grad økes, muligens som følge av at der blir lengere kjøreruter. De uregelmessigheter tabellen ellers viser henger utvilsomt sammen med det mer eller mindre hygieniske gode utstyr. Moderne teknisk utstyr medfører gjerne større utgifter i melkeomsetningen, men er ikke til å undgå for anlegg som vil yde det hygienisk beste. Man har her et grellt eksempel på det feilaktige i å bedømme omkostningskonto isolert :

En lignende uklar tendens fant Dörwald for tyske melkesalgsmeierier :

Inntil	249.999	ltr.	pr.	år	5.67	pf.	pr.	liter
250.000 -	999.999	"	"	"	4.66	"	"	"
1000.000 -	2499.999	"	"	"	4.31	"	"	"
2.500.000 -	4.999.999	"	"	"	2.73	"	"	"
5.000.000	og mer	"	"	"	4.46	"	"	"

I 1930 var det i vårt land :

34	meierier	mod	under	5	måneders	driftstid		
45	"	"	"	6 - 8	"	"	"	"
50	"	"	"	9 - 11	"	"	"	"
514	"	"	"	12	"	"	"	"

e) Beskatning av meierier.

Drives meieriet av enkeltmann, er der ingen særregler for beskatningen av denne bedrift. Hvis derimot meieriet drives av aksje- eller andelsselskap bestående av melkeprodusenter, bestemmer landsskattelovens § 20 at formue og inntekt beskattes hos aksjeeieren hvor denne personlig er skattepliktig forsåvidt selskapet utelukkende tilvirker og forhandler produkter av aksjeeiernes gårdsdrift. Denne regel gjelder såvel aksje- som andelsmeieri og gjelder også for meieri beliggende i by. Betingelser for en slik særbehandling er :

1. At der foreligger meieridrift. Her kan man på grunnlag av de falne dommer trekke den konsekvens at selskapet må ha et anlegg og være utstyrt med apparater for foredling av melken.
2. Videre kan det fastslås at det bare er meierier og det som hører til meieridriften som er fritatt for beskatningen således som nevnt. Hvis et meieriselskap har andre formuer og driver annen virksomhet, må dette utskilles og beskattes. Eksempelvis måtte Sunnmøre Meieri betale formues- og inntektsskatt av kai, motorbåt drift, hoteldrift o.s.v.
3. Endelig har man som betingelse at meieriet hovedsakelig tilvirker aksje- eller andelshaveres melk. Fordelingen av aksje- eller andelsmeieriets formue og inntekt på de enkelte leverandører utføres på den måte at meieriets årsoppgjør legges til grunn og inntektene fordeles på andelshaverne i forhold til andeler. Med inntekt forstås da kun den inntekt som skyldes meieridriften. Likeledes fastsettes meieriets formue på grunnlag av status som sum av andels- eller aksjekapital + fonds og utbytte samt udisponerte midler.

Denne bestemmelse er fastsatt av Riksskattestyret, men er i det siste blitt omtvistet, idet det har vært hevdet at disse inntekter må regnes som inkludert i og med gårdbrukerens prosentligning. Dette forhold er derfor fortsatt uklart.

f. priskalkulasjoner.

Disse foretas i meieridriften hovedsakelig med to formål. For det første utføres de hvor man står overfor nyanlegg eller utvidelse av anlegg eller produksjon og det gjelder å danne sig et begrep om dette er regningsssvarende. For det annet utføres de under selve driften hvor det gjelder for meieribestyreren å gjøre sig op en mening om hvilken melkeanvendelse som gir det beste økonomiske utbytte.

I begge tilfelle består priskalkulasjonen i at man går ut fra visse priser på produktene og søker å beregne de nettomelkepriser disse svarer til. For å kunne gjøre dette må det som en almindelig regel innskjerpes at man viser nøkternhet såvel i valget av produktpriser som i beregningstall for produktutbytte^{og} for driftsomkostningene. For prisenes vedkommende anvendes dagsprisene, men man må her erindre at f.eks. osten først er salgbar om flere mndr. og at prisen ved det faktiske salg kan være en annen enn den som benyttes på kalkulasjonsdagen .

Hvad angår kalkulasjonens utførelse så henvises her først til den generelle fremstilling i kapitel I, 10, hvis hovedkonklusjon er at man ved enhver kalkulasjon må tilstrebe å finne fuldstendige og riktige uttrykk for de samtidige endringer i inntekter og utgifter ved de forskjellige produktionsveie som skal sammenlignes.

Vi skal så i det følgende ta op til nærmere drøftelse noen av de viktigste kalkulasjonsspørsmål i meieridriften.

Hvor det gjelder nyanlegg av meieri stilles man overfor to fundamentale spørsmål, først hvorvidt man i det hele skal gå igang med meieribygningen og dernest hvilken produktionsretning man skal utstyre meieriet for. Som grunnlag for disse vurderinger anvendes normaltall for produktutbytte og driftsomkostninger og de senere års produktpriser, alle disse tall såvidt mulig korrigeret til de på stedet gjeldende forhold.

Som eksempel på disse beregninger anvendes de foran anførte normaltall over produktutbytte pr.100 kg. helmelk med 3.6 % fett og driftsutgifter pr.kg. melk og Statistisk Centralbyrås middelpriis i 1934. Utbytte ved smørproduksjon med magermelkretur.

4.12 kg.smør	a 2.40	= kr. 9.90
90 l. magermelk	" 2.5	= " 2.25
	Sum	kr.12.15
	÷ Driftsutgifter	" 1.70
	Nettopris	<u>kr.10.45</u>

Utbytte ved produksjon av Gouda F.45.

1.0 kg.smør	a 2.40	= kr. 2.40
8.6 " ost	" 1.23	= " 10.60
7.6 " mysost	" 32	= " 2.44
	Sum	kr.15.44
	÷ Driftsutgifter	" 4.90
	Nettopris	<u>kr.10.54</u>

Utbytte ved produksjon av Gouda H.30.

2.6 kg. smør	a 2.40	= kr. 6.25
6.9 " ost	" 84	= " 5.80
6.8 " mysost	" 30	= " 2.04
	Sum	kr.14.09
	÷ Driftsutgifter	" 4.90
	Nettopris	<u>kr. 9.19</u>

Utbytte ved ystning av nøkkelost K.20.

3.3 kg.smør	a 2.40	= kr. 7.90
6.3 " ost	" 60	= " 3.80
6.7 " mysost	" 29	= " 1.94
	Sum	kr.13.64
	÷ Driftsutgifter	" 4.90
	Nettopris	<u>kr. 8.74</u>

Utbytte ved produksjon av nøkkelost M.10 .

3.8 kg.smør a 2.40	= kr. 9.15
5.8 " ost " 38	= " 2.20
6.0 " mysost 28	= " <u>1.85</u>
Sum	kr.13.20
÷ Driftsutgifter	" <u>4.90</u>
Nettopris	<u>kr. 8.30</u>

Utbytte ved produksjon av halvfet Gouda med skumning og retur av mysen .

2.6 kg. smør a 2.40	= kr. 6.25
6.9 " ost " 84	= " 5.80
80 ltr. myse a 0.75	= " 0.60
0.15 kg. mysesmør a 1.80	= " <u>0.27</u>
Sum	kr.12.92
÷ Driftsutgifter	" <u>3.10</u>
	<u>kr. 9.82</u>

Utbytte ved produksjon av schweiserost.

0.8 kg. smør a 2.40	= kr. 1.92
7.9 " ost " 1.69	= " 13.33
7.7 " mysost " 33	= " <u>2.54</u>
Sum	kr.17.79
÷ Driftsutgifter	" <u>5.10</u>
Netto	<u>kr.12.69</u>

Utbytte ved produksjon av Blandet Geitmysost,

11.5 kg. B.G. 30 a 1.16	= kr.13.40
5.8 " kasein " 20	= " <u>1.16</u>
Sum	kr.14.56
÷ Driftsutgifter	" <u>3.40</u>
Netto	kr.11.16

fragår for betaling av 10% geitmelk
a 15 øre " 1.50

90 kg.kumelk er betalt med kr. 9.66

Nettopris pr,kg, kumelk 10.75 øre

Utbytte ved produksjon av smør og gammelost.

4.12 kg. smør	a 2.40	= kr. 9.90
4.2 " ost	" 1.00	= " 4.20
85 ltr. myse	"	= " 1.28
	Sum	kr.15.38
	÷ Driftsutgifter	<u>" 3.20</u>
	Netto	<u>kr.12.18</u>

Den neste oppgave blir så å vurdere hvilke naturlige betingelser der foreligger på vedkommende sted for å drive de enkelte av disse produksjoner samt sannsynligheten for at de her foreliggende prisforskjeller vil holde sig i fremtiden. Det første spørsmål er teknisk og skal ikke videre drøftes her. For det annet punkts vedkommende henvises til hvad der er sagt i kapitel V om melkeproduktene innbyrdes prisforhold.

Dernest skal vi ta for oss de kalkulasjonsspørsmål som foreligger når en bestyrer skal gjøre sig op begrunnet mening om hvilke produkter han bør bruke melken til.

Utgangspunktet vil også her være tall over produktutbytte, driftsutgift og priser, men her bør driftskontrollen ha skaffet tilveie tall som gjelder vedkommende bedrift selv.

Imidlertid vil også et oppgjør på grunnlag av normaltallene ha adskillig interesse, idet den produksjon som viser sig fordelaktigst ved disse beregninger gjerne også blir fordelaktigst i de enkelte meierier selv om de absolutte tall kan være forskjellige. Dette gjelder sammenligninger mellom de forskjellige faste ostetyper innbyrdes, og i hovedsaken også ved disses sammenligning med B.G. produksjonen. Ved smørlagning bør man derimot være opmerksom på at man ikke på stående fot vil være i stand til å redusere utgiftene i den grad beregningene forutsetter. Utgiftene til renter og amortisasjon vil jo overhode ikke reduseres mens andre utgifter forholdsvis hurtig kan bringes ned. Det må også under-

strekes påny at der er feilkilder ved valg av pris, idet de foreliggende priser kan bli andre, særlig for ost, enn dem man hadde på kalkulasjonsdagen. Mange meieribestyrere fulgte derfor tidligere den praksis i vid utstrekning å produsere det motsatte av hvad andre produserte. Heri lå en kjerne av riktighet som forøvrig ikke lenger har den samme gyldighet som før efter at de nye organisasjoner begynte å regulere produksjon og priser.

En særlig omtale må vies kalkulasjon av magermelkverdien ved forskjellige anvendelser. Her har vært anvendt en rekke forskjellige fremgangsmåter alt efter det spesielle formål kalkulasjonen har.

Som det første spørsmål skal vi her se på magermelkens verdi til opføring. Denne stiller sig for det første forskjellig efter hvilke dyr den opfores på og dernest avhenger den av hvor stor mengde som brukes pr.dyr og dag c således som nærmere omhandlet i foringslæren. Under midlere forhold regnes i fleskeproduksjonen at der går 6 kg. skummet melk til en forenhet. Er forenhet-prisen gjennemsnittlig 18 øre, kan man da gi 3 øre pr.kg. skummetmelk. En annen vurderingsmåte er å avlede skummetmelkprisen av fleskeprisen. For danske forhold regnes med (efter Kirkegård) at nettoprisen på skummetmelk ved opføring på svin fåes ved å dividere fleskeprisen med 35. Altså: er fleskeprisen 1,20, utbringes magermelken til $\frac{120}{35} = 3,4$ øre.

Hvor det videre gjelder å sammenligne hvad magermelken utbringes til ved forskjellige rene meierityper, f.eks. ved meierier med ystning på den ene side og smørmeierier med magermelkretur på den annen, kan man bruke de beregningsskjemaer som er anført foran side over nettomelkprisen ved forskjellige melkeanvendelser i rene meierityper. Ved de der anvendte utbyttetall, driftsmarginer og priser ga smørproduksjonen med retur av magermelk til 2.5 øre pr.liter en beregnet nettopris på 10.45 øre pr.kg.helmelk. Ved ystning av helfet Gouda var nettoprisen 10.54, ved mager nøkkelost 8.30 ved schweiserost, ved gammelost 12.18 og ved B.G.ost 10.65.

På grunnlag av disse tall kan man regne at magermelken ved ystning er utbragt til:

Ved Gouda F.45	$2.5 + \frac{10.54 \div 10.45}{0.90} = 2.60$	øre pr.liter.
" Nøkkel K.20	$2.5 + \frac{8.30 \div 10.45}{0.90} = 0.10$	" " "
" Gammelost	$2.5 + \frac{12.18 \div 10.45}{0.90} = 4.40$	" " "
" Schweizerost	$2.5 + \frac{- - 10.45}{0.90} =$	" " "
" B.G.ost	$2.5 + \frac{10.65 \div 10.45}{0.90} = 2.72$	" " "
" Gouda H.30 m/skumn. og retur av myse	$2.5 + \frac{9.82 \div 10.45}{0.90} = 1.80$	" " "

Hvor kalkulasjonen gjelder valg av produksjons - retning innenfor det enkelte meieri kan denne fremgangsmåte ikke anvendes idet de faste utgifter til renter og amortisasjon her ikke endrer sig f.eks. ved omlegning fra ystning til magermelkretur og de øvrige utgifter også trenger tid for å bringes ned. Man må her mer enn noensinde være opmerksom på at man sammenligner netto-inntektene før og etter omlegningen f.eks. fra ystning til magermelkretur og denne får man i praksis ved å sammenligne først brutto-inntekten før og etter og derefter driftsutgiftene før og etter. Av disse er endringene i bruttoinntekten lettest å fiksure. Ved omlegning fra ystning av H.30 med innkokning av all myse vil i vårt tidligere beregningseksemp. for 1934 bruttoinntekten falde fra 14.09 til 12.15, altså med 1.94 øre. Når man kommer til driftsutgiftene støter man på lignende vanskeligheter som flere gange nevnt tidligere at utgiftenes fordeling på de enkelte produksjoner er vanskelig å fiksure. Man kan som utgangspunkt regne med at de faste utgifter til renter, amortisasjon og vedlikehold, skatt og assurance står uforandret for et normalmeieri med 4000 liter melk pr.dag med $0.97 + 0.43 + 0.10 = 150$ øre.

Derimot vil utgiftene til renter av driftskapitalen utgå med 0.14, utgiftene til frakt og handelsomkostninger reduseres fra 0.43 til 0.10. Utgiftene til driftsrekvisitter reduseres fra 0.87 til 0.34 øre. Lys, kraft og brensel fra 0.77 til 0.24. Ved disse reduksjoner kan utgiftene etter omlegningen eksklusive lønningsutgifter settes til $1.50 + 0.10 + 0.34 + 0.24 = 2.18$ øre. Lønningspostens forandring er noe vanskeligere å vurdere, idet man her vil være avhengig av hvor hurtig man kan innskrenke. Kan dette gjøres momentant, vil lønningssatsen pr.liter senkes fra 1.10 til 0.42, således at den samlede utgift blir 2.60 øre pr.liter for et anlegg med 4000 l.pr.dag. I virkeligheten må man regne med en overgangstid hvor utgiftene blir høiere enn dette tall, f.eks. 2.80. Med dette siste tall blir den nye netto $12.15 + 2.80 = 9.35$ mot den gamle netto på 9.19. Omlegningen vil altså her være regningsvarende.

På lignende måter går man frem ved kalkulasjoner over mysens verdi ved forskjellige anvendelser. Hvorvidt man skal gå igang med mysekokning er således i vesentlig grad avhengig av om man har anlegget i forveien eller ikke.

Disse samme betraktningmåter kan også brukes som grunnlag for beregningen av ostens produksjonspris. Man benytter da som utgangspunkt melkens smørverdi og magermelkens pris og beregner på dette grunnlag hvad man minst bør ha for osten for å få like stor netto. Tar vi her for oss det siste eksempel med omlegning fra halvfet ost til smørlagning innenfor ett og samme meieri, så vil -for å få like stor netto som ved smør + retur- inntekten ved ystningen måtte økes med $9.35 \div 9.19$ eller 16 øre. Denne inntektsøkning kan enten opnåes ved at prisen på halvfet ost økes fra $\frac{580}{6.9}$ eller 84 øre til $\frac{596}{6.9} = 0.86$ eller med 2 øre pr.kg., eller også mysostprisen økes fra $\frac{2.04}{6.8} = 30$ øre pr.kg. til $\frac{2.20}{6.8} = 32$ øre pr.kg., eller med 2 øre pr.kg..

Disse kalkulasjonsspørsmål kan varieres på mange andre måter (øvelseseksempler) .

Det er av særlig viktighet å legge merke til at på grunn av de faste omkostninger vil det være regningsvarende å fortsette ystning av magerost og innkokning av mysost så lenge de direkte omkostninger dekkes og selv om de bringer beregningsmessig tap om man innkalkulerer de faste utgifter til renter, amortisasjon o.s.v. Da våre meierier er overdimensjonert med hensyn til utstyr for mysekokning, må det regnes med at man i årene fremover vil få mysostpriser som ikke dekker generalomkostningene, såfremt ikke prisen kan reguleres opad organisasjonsmessig.

De i det foregående omtalte kalkulasjoner har karakteren av forkalkulasjoner eller driftskalkulasjoner idet de hovedsakelig tjener som veiledning for driftens fremtidige ordning.

En annen viktig form for kalkulasjon er den som anvendes ved beregningen av de månedlige utbetalingspriser i meieriene. Man har her med en efterkalkulasjon eller en priskalkulasjon å gjøre .

Disse månedskalkulasjoner vil ^{ut-}føres på noe forskjellig måte alt efter som bokholderiet er ordnet.

I den av Norske Meierifolks Landsforening utgitte veiledning i meieriregnskap, baseres oppgjøret på avsluttet månedsregnskap og måneds-status , hvor man på vinnings- og tapskontos kreditside har inntektene ved salg av melk, smør, ost, og på debetsiden de forskjellige påløpne utgifter i måneden. I måneds-status oppføres de forskjellige lagerbeholdninger efter forsiktige priser.

Disse tall må imidlertid for det første korrigeres ved at man både på inntekts- og utgiftssiden trekker fra de summer som gjelder annet enn meierivirksomheten. (Eks. inntekter og utgifter ved svinehold, handelsforretning o.s.v.) Dernest må de faktiske utgifter i måneden korrigeres noe således at utgifter som renter, amortisasjon, kraftleie o.s.v. som melder sig med større summer kvartalsvis eller først ved årets utgang bli fordelt over de enkelte måneder med givne belöp. Er eksempelvis de ventede inntekter kr. 53.947.08, de korrigerede utgifter kr. 8.171.07 og

melkemengden 280.594.5 kg., blir den beregnede melkepris
 $45.776.01 : 280.594.50 = 16.3$ öre pr. kg..

En annen fremgangsmåte er at man med produksjonsstatistikken som grunnlag beregner bruttoinntekten ved å innsette gjeldende salgspriser på de forskjellige erholdte produkt- kvanta, altså l. helmelk x helmelkspris, l. flöte x flötepris, kg. smör x smörpris, kg. helfet gouda x ostepris o.s.v., hvorved produksjonens brutto salgsværdi fremkommer. Herfra trekkes så driftsutgiftene efter en normalsats som man har satt under hensyntagen til siste årsoppgjør eller også anvendes ^{de} løpende utgifter. Differansen dividert med melkemengde gir melkeprisen.

En tredje fremgangsmåte som anvendes i særlig vel funderte meierier, er at man ganske enkelt ser på hvor stor ledig driftskapital man har og utbetaler denne.

I alle tilfeller er det hos oss vanlig at der ved de månedlige utbetalinger anvendes noe lavere priser enn de som fremgår av utbytteberegningene. Derved fremkommer årsoverskudd der fordeles som efterskudd.

g) Avsluttende oversikt over de forhold som har innflytelse på driftsresultatet.

Der er på flere punkter i det foregående pekt på en rekke av de forhold som har innflytelse på driftsresultatet i et meieri. De viktigste av disse forhold er:

1. Melkens kvalitet, fysiologisk og kjemisk.
2. Melkeforedlingens effektivitet.
3. Melkeanvendelsen.
4. Kapitalbelastningen.
5. Hvilke produktpriser som er opnådd.
6. Driftsutgiftene.
7. Meieriets kapasitet.
8. Meieriets beskjeftigelsesgrad .

Utenom disse forhold er der også enkelte andre, som kan ha vesentlig innflytelse på resultatet. I første rekke kan her nevnes meieriets beliggenhet som kan ha en ikke uvesentlig innflytelse på nettoresultatet. Det er således stor forskjell på om meieriet ligger i by eller

på land, - en forskjell som forøvrig normalt nu mere opveies av andre fordeler i byen, - likesom det også er forskjell på byene og landdistriktene innbyrdes . Av noen interesse er her Westphals påvisning av at meierier som har en produksjons-retning som ikke svarer til dets markedsstilling, (eks. produksjonsmeieri i by) gir dårligere utbytte enn meieri som er tilpasset sin markedsbeliggenhet.

En rekke av disse tekniske årsaker til et mere eller mindre godt resultat av driften, må imidlertid direkte tilbakeføres til selve meieriets ledelse, i første rekke meieribestyreren, i anden rekke styret, hvis personlige innsats i siste omgang kanskje er den viktigste av alle for resultatet.

h) Årsoversikter over driftsresultatet.

Til bruk for den offisielle statistikk er der gjennom lengere tid innhentet opgaver fra de enkelte meierier over deres driftsresultater. Efter melkesentralenes opprettelse er slike opgaver blitt av spesiell interesse og viktighet fordi de danner grunnlaget for meierienes omsetningsmarginer. Da meierienes opgjørsmåte avviker innbyrdes slik som foran nevnt, blir de opgaver meieriene gir over sine priser ikke alltid helt pålitelige. Regnes der imidlertid ut middeltall for en hel rekke meierier, blir naturligvis denne usikkerhet vesentlig redusert.

Den eldste rekke av statistiske opplysninger over meierienes utbetalte melkepriser, finnes i 5-års beretningene over jordbruk og fedrift. Ifølge denne har de midlere melkepriser fra 1890 - 1920 været følgende:

1890 .	10 öre	pr. kg .
1900 -	10.5 "	" "
1910 -	10.0 "	" "
1915 -	13.0 "	" "
1920 -	44.0 "	" "

Fra 1912 - 24 foreligger der også en annen serie priser innsamlet av meierikonsulentene og utgitt av meieri-inspektören.

<u>År</u>	<u>Smørmeieri</u>	<u>Alm.meieri</u>	<u>Melkefabrikk</u>
	1)		
1912	7.30	10.96	10.48
13	7.18	11.51	10.60
14	7.44		11.71
15	9.11	13.59	13.00
16	10.79	19.24	19.43
17	15.45	25.66	26.26
18	23.82	38.40	36.90
19	25.99	45.54	43.66
20	25.22	45.80	44.71
21	21.48	38.86	40.98
22	17.90	27.70	26.24
23	17.87	28.85	28.85
24	21.62	33.47	35.57

Meierienes driftsstatistikk.

	<u>Smørmeieri</u>			<u>Meieri m/ystn.</u>			<u>Meieri m/melkesalg</u>		
	<u>Br.to</u>	<u>Dr. utg.</u>	<u>Netto</u>	<u>Br.to</u>	<u>Dr. utg.</u>	<u>Netto</u>	<u>Br.to</u>	<u>Dr. utg.</u>	<u>Netto</u>
1913	8.07	0.98	7.09	12.23	1.74	10.49	13.47	1.66	11.81
14	8.38	1.12	7.26	12.31	1.93	10.38	13.73	1.60	12.13
15	10.24	1.17	9.07	15.38	2.35	13.03	15.58	1.64	13.94
16	11.45	1.39	10.06	21.94	3.35	18.59	20.31	2.09	18.22
17	17.25	2.37	14.88	29.49	4.31	25.18	28.16	2.89	25.27
18	24.76	1.91	22.85	43.13	5.60	37.27	41.55	3.64	37.86
19	26.67	2.31	24.36	50.27	5.86	44.41	49.50	3.99	45.51
20	27.56	1.81	25.75	52.02	7.92	44.10	50.89	4.30	46.59
21	24.42	2.45	21.97	41.65	7.80	33.85	45.49	4.35	41.14

Morks opgjør for årene 1920-24 på grunnlag av den off. statistikk for 1920 og meieriinspektørens statistikk for årene 1921-24 (NB. en annen grupperingsmåte) :

	<u>Nettopriser</u>				
	<u>1920</u>	<u>1921</u>	<u>1922</u>	<u>1923</u>	<u>1924</u>
Melkesalgsmeyerier	46.8	42.3	31.6	31.5	35.7
Mottagelsesstasjon	45.1	38.9	28.0	29.9	34.3
Smørmeieri 2)	24.5	20.6	17.4	18.1	21.4
Fetostysteri	42.0	31.8	19.5		30.3
Mysostkokeri	50.0			26.0	
Komb. smør og ostemeieri	38.7	28.9	20.7	25.9	30.7
Gammelostysterier	38.6		24.7	24.3	26.0
Kondenseringsfabrikkene	44.7	41.0	26.2	28.6	35.6

1) Magermelkverdien er ikke medtatt.

2) Bare smørverdien.

Der offentlige statistikk "Meieribruket i Norge".

	1925	26	27	28	29	30	31	32	33
Melkesalgsmeierier	35.3	25.3	20.6	19.1	18.1	18.5	16.2	13.2	13.9
Mottagelsesst.	30.8	21.5	17.8	18.0	15.4	16.0	13.9	12.9	12.3
Smörmeieri 1)	18.3	13.4	11.8	11.6	9.7	8.6	8.4	8.6	8.8
Fetostysteri	23.2	15.4	15.3	15.3	12.3	12.8	9.1	10.2	9.9
Mysostkokeri	29.6	19.6	19.1	16.7	14.9	14.6	10.7	11.4	12.1
Komb.smör og ostem.	24.0	14.7	14.4	14.0	12.7	11.8	9.6	11.5	11.6
Gammelostysteri	26.5	18.0	16.5	16.8	15.8	14.2	13.2	11.8	10.9
Kondenseringsfabr.	31.6	20.0	17.7	16.2	17.1	17.1	15.8	14.5	14.0
Setermeierier	32.8	25.7	23.5	21.2	19.7	20.5	18.6	16.5	15.9

1) Bare smörverdien

-0-

K A P I T E L VII.

Melkens avregning.

a) Melkepengenes utbetaling. De forskjellige avregningsforhold.

Mens ved privatmeierier melken avregnes efter en på forhånd omkontrahert pris pr. kg. eller liter således at melkeprisen er det primære, utbetalingsbeløpet det sekundære, er forholdene omvendt ved andelsmeierier, som i første rekke interesserer i denne forbindelse. Ved disse er det det totale utbetalingsbelöp som först fastsettes, og derefter fremkommer melkeprisen som en funksjon av dette og melkekvantumet.

Utbetalingen av melkepengene skjer hos oss som regel en gang om måneden, i kontanter eller check, men disse utbetalinger må nærmest opfattes som forskuddsbetalinger. Den enelige avregning eller det endelige opgjör foretas kun en gang om året, nemlig efterat driftsårets regnskap er avsluttet og opgjört. Når man ved årets

utgang fra bruttoutbetalingene har trukket alle utgifter ved driften og anlegget i året, så har man nettoutbyttet igjen. Dette er det belöp den i året leverte melk er utbragt i og av dette betales melken. For en vesentlig del er dette nettoutbytte allerede utbetalt i forveien ved månedsopgjörene, undertiden har man utbetalt for meget, undertiden for lite. Man søker helst å holde sig på den sikre side, så det ved årsopgjöret blir et overskudd, dog bör dette ikke drives for langt, idet gårdbrukerne selv sagt har krav på å få vite melkeprisen noenlunde efter hvert. Over overskuddet disponerer man mere fritt, det kan utbetales som efterskudd, avsettes som fond eller ydes andre institusjoner. Derimot er de månedlige utbetalinger gjenstand for skjönn, idet man ikke foretar opgjör månedsvis. Det avgjörende ved fastsettelsen av de månedlige utbetalingsbelöp er i virkeligheten det disponible pengekvantum, og dette avhenger bl.a. av likviditeten. Det er imidlertid sett fra avregningsstandpunkt likegyldig hvordan man ordner de månedlige utbetalinger når bare sluttresultatet blir riktig for hver enkelt leverandör.

I denne forbindelse kan nevnes at enkelte meierier gjennomförer en prispolitikk, således at der knipes av på prisene i vårmånedene, mens prisene heves i höstmånedene utover de beregnede priser, for på denne måte å bremse på den store vårflom av melk og istedet stimulere höstproduksjonen.

Det oprindelige prinsipp var at all melk betales med lik pris. Her er efterhånden blitt en rekke avvikelser som må omtales nærmere :

For det første avregnes i sin almindelighet "ikke-andelshavere i andelsmeierier med en noe lavere pris enn andelshavere, en vanlig norm er her $\frac{1}{2}$ öres underpris. Begrunnelsen for dette trekk er at de som ikke er andelshavere jo ikke har bidradd til å fremskaffe den nödvendige kapital.

Dernest anvendes i visse tilfeller prisdifferensiering efter leverandörens bopæl. Som eksempel

herpå kan nevnes at Sunnmøre Meieri alt efter de enkelte bygders leveransmåte til meieriet har operert med 5 forskjellige prisgrupper. 1. gruppe $1\frac{1}{2}$ öre over, 2. $\frac{1}{2}$ öre, 3. får middelprisen og 4. og 5. henholdsvis $\frac{1}{2}$ og $1\frac{1}{2}$ öre under middelprisen. Disse prisdifferensieringer er ellers ofte vanskelig å finne grunnlag for. I Östlandsbyene har man i flere tilfeller ordninger således at de leverandörer som bor nærmest byen leverer melk direkte i visse butikker og for dette får en viss godtgjørelse.

Av størst interesse er imidlertid de differensieringer i melkeprisen som er gjennomført for å dekke forskjellene i melkens kvalitet. Dette spørsmål blev først aktuelt i det öieblikk melken fra mange leverandörer blev samlet på et sted til felles behandling og avhendelse, altså ved opprettelse av samlemeierier, eller meierier som tok imot melk fra flere leverandörer. De første av disse meierier begynte efter 1850 og var oftest private slik at meieriets eier kjøpte melken fra produsenten og omsatte den for egen regning. Om man enn har mange eksempler på at der også ved disse meierier var interesse for en annen avregning enn de gamle med ens pris pr. kg. for all melk, så blev det først aktuelt ved andelsmeieriernes fremkomst.

Den direkte foranledning til innførelse av rasjonelle avregningssystemer var ofte- kanskje i de fleste tilfeller- den innbyrdes mistenksomhet hos leverandörene, særlig hvor det gjaldt den heller ikke dengang helt ukjendte melkeforfalskning. B.Böggild sier om dette 1887 :

" Man lukkede öinene når naboenes melkespann kom for nær " ved vandtönden, eller når hans köer levede på turnipstop, da melken blev solgt til meieristen. Men da baade Peder og Povel kom til selv at eie mælkeriet, så skulde Peder nok vide at holde öie med Povel og hans köer og hans melkespand."

Forövrig var man selvsagt klar over at også uforfalsket melk kunde være av forskjellig værdi ved forædlingen.

På den tid avregningsspørsmålet blev aktuelt hadde også forskningen vist at melkens forskjellige foræd-

lingsverdi stod i meget nær forbindelse med dens fettprocent, og at man særlig ved produktion av smør kunde anse fettprocenten som et direkte mål for forædlingsverdien.

De første rasjonelle avregningssystemer blev derfor basert på melkens fettinnhold. Først langt senere fremkom der systemer som bygget på andre grunnlag, og da i første rekke på reduktaseprøven .

De krav man må stille til et rasjonelt avregningssystem er i det vesentlige følgende :

1. Det skal virke rettferdig.
2. Det må ikke falde for vidtløftig eller kostbart.
3. Det bør bygge på lettforståelige prinsipper.

Vi skal her først og fremst beskjeftige oss med den side av avregningsspørsmålet som angår avregningssystemenes rettferdighet, og begynner med å spørre :
Hvad vil en rettferdig avregning si ?

Hvor man således som vi her kun tar hensyn til andelsmeierier, er svaret ikke vanskelig. Andelsmeieriene bygger, som kooperative produktionsforetagender forøvrig, på det grunnprinsipp, at enhver skal erholde en andel i det nettoutbytte som fremkommer ved virksomheten nöiaktig svarende til den andel vedkommende har i nettoutbyttets fremkomst. I et andelsmeieri som eies og drives for leverandørenes regning vil dette prinsipp bety at en driftsperiodes, almindelig kalenderårets, nettoinntekt fordeles på de enkelte leverandører i forhold til den nyttevirkning meieriet har hatt av den leverte melk.

Det anvendte ord nyttevirkning trenger imidlertid en nöiere forklaring. Den er for det første en funksjon av mengden, altså det antall kg. melk vedk. leverandör har levert. Denne bestemmelse er imidlertid ikke uttømmende, idet nyttevirkningen også er påvirket av melkens kvalitet. På grunn av forskjelligheter m.h.t. kvalitet kan et og samme kvantum melk representere en höist forskjellig nyttevirkning for meieriet. Når man derfor i praksis alltid utregner det belöp som tilkommer den enkelte leverandör ved å multiplisere melkmengden

med en enhetspris, så vil man innse at for å få rettferdig avregning må denne enhetspris fastsettes særskilt for hver leverandør på grunnlag av den nyttevirkning den enkelte melkekilo har hatt i produksjonen. Denne ideelle enhetspris kalder vi melkens nettoverdi.

Vi kan dermed si at et avregningssystem virker rettferdig når det avregner all melk etter dens nettoverdi for meieriet. For å finne bedømmelsesgrunnlag for avregningssystemene gjelder det følgelig å konstatere de forskjellige melkesorters nettoverdi.

Melkens nettoverdi vil avhenge av produksjonsteknikken, produktprisene, driftsutgiftene samt av melkens egenskaper. Av disse faktorer kan man anse de 3 førstnevnte som konstante innenfor et og samme meieri, da de virker likt overfor all melk som behandles i et givet tidsrum. Årsaken til forskjelligheter i melkens nettoverdi innenfor et meieri må derfor søkes i melkens egenskaper eller m.a.o. i det man kalder melkens kvalitet. Da dette begrep er noe utflytende, vil det være riktig at sondre mellom hvad man kan kalde melkens kemiske og fysiologiske kvalitet. Ved melkens kemiske kvalitet forstås da innbegrepet av de egenskaper ved melken, som er knyttet til selve den kemiske sammensetning. Dette forhold er bl.a. bestemmende for melkens kvantitative foredlingsverdi. Ved melkens fysiologiske kvalitet forstås på samme måte innbegrepet av de egenskaper ved melken som er knyttet til mer fysiologiske eller biologiske forhold, såsom lukt, smak, bakterieinnhold o.s.v.. Disse forhold er bestemmende for melkens brukbarhet både i direkte konsum og til foredling.

b) Melkens avregning etter fysiologisk kvalitet.

Hvad de fysiologiske kvalitetsegenskaper angår så er det lett å innse, at der skal ikke svært stor defekt i disse til før melkens verdi er sterkt reducert, eller kanskje helt ubrukbar, d.v.s. verdiløs. Den kan endog lett bli en fare for meieriets produksjon. Således vil noen få liter dårlig melk satt til et ystekar kunne bringe hele osten ned i en lavere kvalitet og prisgruppe.

For å hindre denslags har man i alle land i meierilovene satt inn bestemmelser som gir meieripersonalet rett og plikt til å tilbakevise dårlig melk. Som kontrollmiddel har der vært anvendt syn, lukt og smak. Disse kontrollmidler er i sig selv lite tilfredsstillende. Værre enda er det at utøvelsen av endog denne kontroll har latt meget tilbake å ønske. Dette er i lengden uholdbart, idet for det første en hel del dårlig melk kommer med i meieriproduktene, melk som aldri burde få passere melkemottagelsen, og dernest fordi en viktig spore for en bedring av melkens fysiologiske kvalitet kommer til å mangle.

Nu må det erindres at meieriets teknikk også spiller en vesentlig rolle for produktenes kvalitet. Dette fordunkler relasjonen mellom melkens fysiologiske kvalitet og produktkvalitet, således at det i ethvert fall for tiden ikke er mulig tallmessig å angi sammenhengen. Ett er i ethvert fall sikkert, nemlig at jo bedre melken er desto større er chansen for prima produkter og desto mindre er chansen for sekunda varer. Omvendt vil ved avtagende melkekvalitet chansen for prima eller middels produkter stadig avta, og når en bestemt grense er nådd, er det ikke lenger mulig å lage endog måtelige produkter. I noenlunde samme forhold avtar melkens brukbarhet til direkte konsum.

De fysiologiske kvalitetsegenskaper spiller størst rolle for ysterier og melkesalgsmeierier. Det er i den anledning utarbeidet og bragt i anvendelse særlige bedømmelsesmetoder, samt avregningssystemer som er basert på disse .

Den uten sammenligning viktigste metode er her betaling efter reduktaseprøvning som er basert på den egenkap ved farvestoffet Methylenblått at det avfarves ved tilsetning til melk efter kortere eller lengere tid og avfarvningstiden er avhengig av hvor mange bakterier den inneholder. På grunnlag av avfarvningstiden inndeles melken efter Barthel og Orla Jensen i 4 grupper, således:

Klasse 1.	god melk holder farven minst $5\frac{1}{2}$ time
" 2.	middels melk " " mellom 2 og $5\frac{1}{2}$ time
" 3.	dårlig " " " " 20 min. og 2 timer
" 4.	meget dårlig " " høist 20 minutter .

En vanlig praksis er nu at melk i 1. og 2. klasse får full pris, melk i 3. klasse f.eks. $\frac{1}{2}$ øre i trekk og i 4. klasse 1 øre. Trekkets størrelse er imidlertid høist forskjellig.

Av andre avregningsmåter etter den fysiologiske kvalitet kan nevnes betaling etter gjærprøver o.s.v.

c) Avregning etter fettinnholdet.

For å få gjennomført avregning av melken etter fettinnholdet var det først og fremst nødvendig å finne en lettvinnt og praktisk måte til bestemmelse av melkens fettinnhold. Den allerede før midten av forrige århundre kjente kjemiske analyse var selvsagt ikke anvendelig ute ved meieriene. I 1879 blev man imidlertid ved fremkomsten av Soxhlets ekstraksjonsapparat gjort uavhengig av laboratoriene. Apparatet fikk adskillig innpass særlig i Tyskland, men var dog langt fra ideelt for de praktiske formål. Det var både langsomt og kostbart i bruk.

Da spørsmålet meldte sig i Danmark i begynnelsen av 1880-årene efter andelsmeieriernes fremkomst og Fjord optok det til løsning, gikk han istedet over til å anvende fløtemengden som mål for melkens smørproduksjonsverdi. Til bestemmelse av fløtemengden anvendte han en forbedret form av det kontrollapparat som han allerede tidligere (1879) hadde konstruert for innsetning i Burmeister og Wains store centrifuge .

Denne innsats var lettvinnt og grei og blev hurtig innført i de danske meierier i forbindelse med differensberegningen. I 1896 fremkom en modifikasjon av Fjord's apparat , det s.k. Bergs laktoskop tilpasset for Alfa centrifugen. Denne siste brukes fremdeles i danske meierier.

Fjord var selv opmerksom på at den fløtemengde som avlestes i hans apparat ikke var helt pålitelig uttrykk for melkens smørproduksjonsverdi. Han gikk dog ut fra at når denne analysemetode anvendtes i forbindelse med differensberegningen, vilde feilen i hovedsaken bortelimeres.

I de fleste andre land enn Danmark har fløtebestemmelsen ikke funnet innpass. Man har i stedet tatt i bruk de praktiske fettbestemmelsesapparater som fremkom omkring 1890: Babcocks, Lindstrøms og Gerbers. Med disse var det analytiske grunnlag for en avregning etter fettinnholdet bragt i orden.

De første avregningssystemer blev utarbeidet spesielt med smørmeierienes behov for øie. Da man senere forsøkte å overføre disse systemer også til meierier med andre produksjoner, f.eks. fetostysterier, fant man dem mindre brukbare. For å hjelpe på dette forsøkte man sig med en hel rekke forskjellige modifikasjoner som i de fleste tilfeller også bygget på fettprosenten som eneste analysegrunnlag, men oftest slik at melkeprisen ikke blev differensiert så sterkt som ved de eldre rene systemer. I enkelte tilfeller benytter man sig dessuten av en analysert eller beregnet kaseinprosent.

Følgen av at man ikke har kunnet opstille helt rene prinsipper for melkens avregning ved meierier hvor melken er anvendt til annet enn smørlagning har været at det for tiden er i bruk en mangfoldighet av avregningsmåter. Visstnok skiller de sig prinsipielt ikke særlig sterkt fra hinannen. Men disse forskjelligheter har i almindelighet ingen grunner for sig, skyldes oftest rene tilfældigheter, og er av flere grunner mindre ønskelige. I vårt land er dette tilfelle i en ganske særlig grad.

Her skal nu først gis en oversikt over de viktigste avregningssystemer som nu er i bruk.

Differensberegning efter smørverdien.

Denne beregningsmåte synes først å være utarbeidet av svensken Børje Norling i 1885. Da imidlertid

dosent Fjord har behandlet metoden mest inngående, holder vi oss her til hans fremstilling .¹

Fjord bygget sitt differensssystem på de såkalte fløteprosjenter først bestemt ved Fjords kontrollcentrifuge, senere med Bergs laktoskop. Fjord gikk ut fra "at samme forskjell i fløteprosent alltid svarte til samme forskjell i smørutbytte og at en forskjell av 1% fløte svarte til en forskjell i smørutbyttet av 2 kvint pr. kande melk. I henhold hertil skulde forskjellen i den betaling der blev utredet til leverandøren for deres melk alltid nøiaktig svare til den på grunnlag av nevnte antagelse beregnete forskjell i smørutbyttet av den leverte melk, og det uten hensyn til om betalingen for melken i sin helhet blev beregnet efter det virkelige smørutbytte av den leverte melk, og det uten hensyn til om betalingen for melken i sin helhet blev beregnet efter det virkelige smørutbytte eller efter en eller annen vedtatt pris. Den virkelige betaling til hver enkelt leverandør skulde derfor bli lik den middelpris pr. kg. der i henhold til akkord skulde utbetales for all melk + eller + et beløp der nettop skulde svare til verdien av det smør som ifølge ovennevnte antagelse kunde antas å være utvunnet av 1 liter melk over eller under middelutbyttet i meieriet. Den samlede sum der på denne måte blev utbetalt til alle leverandører, vilde derved alltid være nøiaktig lik det beløp der vilde være blitt utbetalt hvis all melk blev betalt med en viss omakkordert pris pr. liter."

Dette sitat gir fullt ut differanseberegningens prinsipp. Den anvendes fremdeles i stor utstrekning dels i den oprinnelige form, dels i på forskjellig vis modifiserte former.

Først og fremst har det ved senere undersøkelser vist sig at efter innførelsen av Bergs laktoskop og de fløteprosjenter dette gir, har utbyttedifferansen 2 kvint smør pr. kande vist sig for liten. Det riktige tall er 3.2 som avrundes til 3 (faktor 3) .

---

¹. Forsøkslaboratoriets 24 de Beretning 1887.

Dernest er metoden blitt tillempet for fett - bestemmelser. I denne form er systemet kjent her hjemme.

Selve utregningen kan foregå etter forskjellige metoder. I våre meierier gjelder det i almindelighet kun å fordele et nærmere fastsatt beløp mellom leverandørene når melkemengde og gjennomsnittlig fettprosent er kjent for hver av disse. Man utregner først periodens middelfettprosent, dernest divideres totalbeløpet med totalkvantumet av melk hvorved middelprisen fremkommer. Med denne middelpris avregnes nu all melk som har en fettprosent lik middelfettprosenten. All øvrig melk avregnes etter en kilopris høiere eller lavere enn middelprisen efter som fettprosenten er høiere eller lavere enn middelfettprosenten, og således at prisen heves eller senkes med et beløp lik den til forskjellen i fettprosent svarende forskjell i smørverdi.

Denne forskjell var av Fjord beregnet ut fra smørutbytteformlen:

$$B = \frac{(f \div 0.22) 100}{86} \text{ kg. smør pr. 100 kg. helmelk .}$$

På denne formel er også de i vårt land meget brukte "Tabeller til bruk ved utregning av melkens pris efter dens fedtindhold" av H. Holte, basert. Formelen forutsetter en renskumming på 0.2%, en fettprosent i kjernemelk på 0.4 ved 20% fløte, at smørrets fettprosent er 83.4% og svinnet 3% av fett.

I en lignende tabell utarbeidet av redaktør Rikard af Trolle er anvendt en formel som mer dekker nutidens utbytteforhold, nemlig

$$B = (f \div 0.12) 1.18$$

som forutsetter 0.08% fett i separert melk, et renkjer-ningstall på 50 gram, en fettprosent i smørret på 84 samt en godvekt på 1 % .

Den foran anførte utbyttetabell (tabell 3) svarer nærmest til formelen

$$B = \frac{(f \div 0.12) 1.19}{1} \text{ kg. smør pr. 100 kg. helmelk .}$$

I et eksempel (tabell 7) er utregningen og prisresultatene ved de forskjellige tabeller angitt. Som grunnpris er valgt 8 øre ved en middel fettprosent på 3.5. Det antas at alle 5 leverandører leverer like stort melkekvantum, 100 kg. Smørprisen antas lik kr. 2.10 pr. kg.

Tabell 7 .

Leverandør	Fettprosent	Grunnpris øre pr. kg.	Fjord og Holte	Trolle	Utbyttetabell 5
A	2.5	8.0	5.6	5.52	5.48
B	3.0	8.0	6.8	6.75	6.74
C	3.5	8.0	8.0	8.00	8.00
D	4.0	8.0	9.2	9.25	9.26
E	4.5	8.0	10.4	10.48	10.52

Det sees, at da selve tabellenes beregningsgrunnlag er forskjellig, betinger de også en forskjellig sterk prisdifferensiering. De gamle tabeller differensierer således svakere enn de nye .

På samme måte forholder det sig med avregning etter faktor 2 kontra faktor 3 ved anvendelse av fløte - enheter. Faktor 2 gir en betydelig svakere differensiering enn faktor 3.

Avregning etter fettenheter. Prinsippet for dette system er at melken uavkortet avregnes etter sitt innhold av fett, uten hensyn til hvordan produktutbyttet forholder sig .

Utregningen består i at man først utregner hvor mange kg. melk med 1% fett hver leverandør har levert . Summen av disse tall gir meieriets samlede mengde melk med 1% fett. Divideres nu det totale utbetalingsbeløp med denne sum, fremkommer prisen på 1 kg. melk med 1% fett. Hver enkelt leverandørs tilgodehavende fremkommer så ved å multiplisere den utregnede enhetspris med det antall kg. melk med 1% fett han har levert.

Eks. 5 leverandører har levert hver 100 kg.

melk til et meieri. Fettprocentene er resp. 2.5- 3.0- 3.5- 4.0- 4.5. Det samlede utbetalingsbeløp er kr.40.00. Gjennemsnittsprisen pr.kg. altså 8 øre (se tabell 8). Utrekningen viser, at der er mottatt ialt 1750 kg.melk med 1 % fett. Divideres utbetalingsbeløpet 4000 øre med 1750 erholdes 2.286 som er prisen på 1 kg. melk med 1 % fett. Med denne pris multipliseres så tallene for kg. melk med 1 % fett for hver leverandør, og det utkomne er leverandørenstilgodehavende i kr. pr.100 kg. eller øre pr.kg, med de melkemengder som her er anvendt.

Tabell 8.

Leverandør	Kg.melk	Fettprocent	Kg.melk med 1 % fett.	Pris
A	100	2.5	250	5.71
B	100	3.0	300	6.86
C	100	3.5	350	8.00
D	100	4.0	400	9.14
E	100	4.5	450	10.29
	500		1750	40.00

Modifiserte differensberegninger. Til denne gruppe henregnes en hel del mer eller mindre rasjonelle beregningsmåter, hvor man som ved differensberegningen nok går ut fra en grunnpris, men hvor prisdifferensieringen foregår efter andre regler, dels således at der er fastsatt en bestemt differenssats pr. 0.1 % avvikelse i fett fra midlet, dels har man engang for alle fastsatt at grunnprisen skal gjelde for melk med en bestemt fettprosent, eks. 3.5 og melk med høiere eller lavere fettprosent avregnes så med forholdsvis høiere eller lavere pris.

Videre anvendes systemer hvor all melk med fettinnhold innenfor bestemte grenser eks. 3.0 og 4.0 avregnes med

grunnprisen og kun melk med lavere eller høiere fettprosent får fratrukk eller tillegg i prisen.

Her er forøvrig fremdeles en mengde varianter som det ikke er grunn til å dvele ved.

Det kan også bemerkes, at etter det tabell 7 viste angående de eldre tabellverk for differensberegningen, så kan heller ikke disse strengt tatt lenger sies å representere smøreheter, idet de differensierer noe svakere enn de i såfall skulde gjøre. Det samme gjelder differensberegning etter fløteprosenten såvel ved anvendelse av faktor 2 som faktor 3.

Til slutt kan nevnes at der naturligvis godt kan etableres differenssystemer basert på forskjell i osteverdi. Sådanne finnes i bruk i U.S.A. En av overassistent Haglund utarbeidet metode vil bli nevnt i det følgende. ¹⁾

Modifiserte enhetsberegninger. Da fettenhetsberegningen ved full melkeutnyttelse bevirker en temmelig sterk differensiering av prisen, og det i en rekke tilfeller har vært ansett ønskelig å få en svakere differensiering, er der blitt utarbeidet en del enhetsberegninger bygget på fettprosent + en eller annen konstant størrelse. Det vil lett innsees, at jo større dette konstante tillegg gjøres, desto svakere blir differensieringen. Eksempelvis vil ved avregning etter fettenheter en melk med 5 % fett få dobbelt så høi pris pr, kg. som en med 2.5 % fett. Legges tallet 2 til begge prosenttall erholdes resp. 7 og 4.5 og prisforskjellen blir ikke lenger så stor. Den fete melks pris blir ved denne siste beregning bare $7 : 4.5 = 1.55$ gange så stor som den magres. Av slike systemer kan nevnes:

1. van Slykes avregning etter (fett + 0.6) - enheter.
2. Schuttleworths avregning etter (fett + 2) enheter.

1) Etter referat i Mælkeritidende 1916 .

Andre avregningsmåter. Av andre avregningsmåter kan først nevnes en metode som anvendes ved danske og smørmeierier med delvis ystning av magermelken, hvor man først avregner etter helmelkens smørverdi enten ved differensberegning eller fett-enheter, og dernest legger verdien av den tilbakeholdte skummetmelk til.

Videre har man en del systemer som også er basert på en analysert eller beregnet kaseinprosent eller eggekwhiteprosent eller tørstofprosent.

Den første av disse kan muligens bli aktuell, hvori- mot neppe noen av de siste. Vi tar ikke noen av dem med i den følgende behandling.

Det neste spørsmål blir nu å undersøke hvilket av disse systemer man bør bruke i de forskjellige tilfeller som kan foreligge.

De fleste eldre forfattere har tatt for sig produktutbyttet av 100 kg. helmelk med forskjellig kemisk sammensetning og anvendt disse tall til bedømmelse av avregningssystemene, altså som mål for nettoverdien.

Produktutbyttet som sådant er under forutsetning av bestemte prisforhold kun uttrykk for bruttoverdien av forskjellig melk som foredles under like vilkår. Hvorvidt det nu også skal kunne ansees som mål for nettoverdien vil avhenge av hvordan man mener driftsutgiftene bør fordeles. Hvis man mener at driftsutgiften bør fordeles likt over hver produktenhet, da vil denne kontrollmetode være ihvertfall teoretisk brukbar.

Imidlertid er denne anskuelse åbenbart uriktig. Forholdet er nemlig det at de aller største utgiftsposter i meieriene vesentlig bestemmes ved melkemengdens størrelse, ikke ved produktmengden. Såvel arbeidsbehovet som brennselsforbruket og utgifter vedrørende anlegget vil være de samme hvad enten produktmengden er stor eller liten, bare melkemengden er den samme. Tilsammen utgjør disse poster almindelig $3/4$ av utgiftsbudgettet. De øvrige poster kan forholde sig noe forskjellig.

Men for de praktiske formål vil man kunne sette op som almindelig regel, at driftsutgiftene fordeles likt pr. melkeliter. Man må da være opmerksom på at man begunstiger litt den magre melk på den fete melks bekostning.

I og med erkjennelsen av dette forhold er det klart at man ikke kan anse melkens bruttoverdi som mål for dens nettoverdi. Derimot kan nettoverdien beregnes av bruttoverdien ved å trekke fra driftsutgiften pr. kg. i vedkommende meieri.

På grunnlag av normale utbyttetall samt driftsutgifter og produktpriser gjeldende for femåret 1909 - 14, hvor man kan anta noenlunde likevekt mellom de forskjellige produktpriser, har Mork (Melkens avregning, Norsk Meieritidende 1923) opstillet følgende tabell over hvorledes melkens nettopris kan regnes å avhenge av melkens fettprosent.

Fett% i helm.	Skumn. med salg av fløte og sep. melk .		Smørlagn. med hjemsendelse		Helfet Gouda		45 % gouda		Smør + 10% nøkkelost.	
	Brutto verdi	Netto verdi	Brutto	Netto	Brutto	Netto	Brutto	Netto	Brutto	Nett
2.5	10.25	9.25	6.09	5.09	11.65	9.65	-	-	9.59	7.59
3.0	12.06	11.06	7.35	6.35	12.49	10.49	12.88	10.88	10.90	8.90
3.5	13.47	12.47	8.61	7.61	13.40	11.40	3.86	11.86	12.20	10.20
4.0	14.87	13.87	9.87	8.87	14.23	12.23	15.17	13.11	13.44	11.44
4.5	16.28	15.28	11.13	10.13	15.09	13.09	16.34	14.34	14.70	12.70
5.0	17.66	16.66	12.39	11.39	15.93	13.93	17.63	15.63	15.98	13.98

Det bemerkes at tallene for de enkelte produksjoner ikke helt ut er innbyrdes sammenlignbare.

De her anførte nettoverdier kan så anvendes til bedømmelse av de enkelte avregningssystemer.

Dette gjør vi på den måte at vi tar for oss 5 leverandører hvis melk inneholder resp. 3.0- 3.5- 4.0- 4.5- 5.0 % fett, og som hver har levert 100 kg. melk i vedk.driftsperiode. Vi tenker oss disse melkekvanta foredlet på forskjellig vis og utregner nettoverdien av hver enkelt leverandørs melk således som angitt i 3dje avsnitt. Summen av disse netto-tall utgjør meieriets nettoinntekt, og denne fordeles

så i sin helhet på de enkelte leverandører etter de forskjellige avregningssystemer. Kontrollen på avregningssystemets rettferdighet er nu den grad i hvilken det gir de enkelte leverandører priser som falder sammen med de beregnede nettoverdier. Jo nærmere de falder, dessto riktigere virker avregningen.

Skumning med salg av fløte og separert melk. Den samlede nettoinntekt sees å være kr.69.34, svarende til gjennomsnittsprisen 13.87 pr.kg. Beløpet fordeles først på de enkelte leverandører etter Trolles tabeller.

Leverandør	Kg. melk.	Fett %	Netto verdi øre pr.kg.	Differens - beregning .		Fett - enheter .		(Fett+ 1) enheter	
				Grunnpris.	Pris Trolles tab.	Kg, melk med 1% fett	Pris	Antall (fett + 1) enhet	Pris
A	100	3,0	11.06	13.87	11.40	300	10.40	400	11,09
B	100	3.5	12.47	13.87	12.63	350	12.13	450	12.48
C	100	4.0	13.87	13.87	13.87	400	13.87	500	13.87
D	100	4.5	15.28	13.87	15.11	450	15.60	550	15.26
E	100	5.0	16.66	13.87	16.35	500	17.34	600	16.64
	500		69.34		69.36	2000	69.34	2500	69.34

Det vil da sees den gir litt for svak differensiering i pris. Den magre melk betales noe for godt, den fete litt for lite. - Dernest fordeles beløpet etter fettenheter. Det sees at der i alt er levert 2000 kg. melk med 1% fett. Prisen på 1 kg. melk med 1% fett er da 3.467 øre. - Videre fordeles beløpet etter (fett + 1) enheter. Det sees da at der ialt er levert 2500 (fett + 1) enheter, hvorved prisen pr. enhet blir 2.773 øre. - Mens fettenheter gir for sterk differensiering, vil (fett + 2) enheter vise sig å gi enda svakere differensiering enn differensberegningen efter Trolles tabeller, hvorimot (fett + 1) enheter gir en fortrinlig overensstemmelse.

Smørlagning med hjemsendelse av mager melk. I følgende tabell er en lignende kontroll utført for denne foredlingsmåte .

Leverandør.	Kg. melk .	Fett %	Netto-verdi øre pr. kg .	Differensberegning.		Fettenheter.	
				Grunnpris	Pris etter Trolle	Kg. melk med 1 % fett	Pris
A.	100	3.0	6.35	8.87	6.40	300	6.64
B	100	3.5	7.61	8.87	7.63	350	7.75
C	100	4.0	8.87	8.87	8.87	400	8.87
D	100	4.5	10.13	8.87	10.11	450	10.00
E	100	5.0	11.39	8.87	11.34	500	11.10
	500		44.35		44.35	2000	44.35

Det vil sees at differensberegningen her gir en smule for svak differensiering , men at overensstemmelsen dog må sies å være meget god. Ved fettenhetsberegningen blir prisen pr. enhet 2.22 øre . Prisdifferensieringen blir her enda noe svakere, men overensstemmelsen er fremdeles ganske god. Andre enhetsberegninger vil være dårligere.

Ystning av helfet gouda .

Leverandør	Kg. melk	% fett	Netto-verdi øre pr.kg.	Differensberegning.		Fett-enheter .		(Fett + 3)enheter.		Ostedifferens.
				Grunnpris.	Pris etter Trolle.	Kg. melk m/1% fett	Pris	Antall enheter.	Pris	
A	100	3.0	10.49	12.23	9.75	300	9.16	600	10.48	10.58
B	100	3.5	11.40	12.23	11.00	350	10.69	650	11.35	11.41
C	100	4.0	12.23	12.23	12.23	400	12.23	700	12.23	12.23
D	100	4.5	13.09	12.23	13.47	450	13.76	750	13.11	13.05
E	100	5.0	13.93	12.23	14.71	500	15.30	800	13.98	13.88
	500		61.14		61.15	2000	61.14	3500	61.15	61.15

Utrekningene er gjort helt som foran. Det vil sees at differensberegningen gir betydelig sterkere differ-

ensiering enn riktig er. Og avvikelsen er så stor at systemet må ansees ubrukbart her. - Prisen pr. fettenhet sees å bli 3.057 øre. Differensieringen blir her enda sterkere enn ved differensberegningen og systemet er helt ubrukbart. - Ved avregning etter (fett + 3) enheter fremkommer enhetsprisen 1.750 øre. Denne avregning sees å gi meget godt overensstemmende resultater. - Tilslutt er anført en avregning etter forskjell i osteverdi bygget på den forutsetning at differenssatsen er satt lik verdien av 150 gr. ost pr. 0.1 % forskjell i fettprosent etter 100 kg. melk. Det vil sees at denne beregning gir meget brukbar overensstemmelse. Denne metode er bl.a. foreslått av overassistent Haglund .

Ystning av 45 % gouda.

Le - ver - an - dør.	Kg. melk	Fett %	Netto- verdi øre pr.kg.	Differ- ensbe- regn.		Fett - enheter .		(Fett + 1) enheter .		Oste- dif- fer- ens .
				Grunn- pris .	Pris.	Kg.melk med 1% fett.	Pris	Antall enheter.	Pris.	
A	100	3.0	10.88	13.16	10.68	300	9.87	400	10.53	11.51
B	100	3.5	11.86	13.16	11.92	350	11.52	450	11.85	12.34
C	100	4.0	13.11	13.16	13.16	400	13.16	500	13.16	13.16
D	100	4.5	14.34	13.16	14.40	450	14.81	550	14.48	13.98
E	100	5.0	15.63	13.16	15.64	500	16.45	600	15.80	14.81
	500		65.82		65.80	2000	65.81	2500	65.82	65.80

Her sees differensberegningen å gi en meget brukbar overensstemmelse, om enn litt for sterk prisdifferensiering. - Ved avregning etter fettenheter blir enhetsprisen 3.291 øre. Differensieringen blir her for sterk og systemet kan ikke brukes. - Ved avregning etter (fett + 1) enheter blir enhetsprisen 2.633 øre. Denne avregning gir meget god overensstemmelse. - Endelig er også her anført tilslutt en differensberegning etter forskjellen i osteverdi, utregnet på samme måte som under foregående tabell. Her viser det sig å være mindre god overensstemmelse .

Smørlagning med ystning av 10% nokkel-ost.

Le- ver- andør.	Kg. melk .	Fett %	Netto- verdi øre pr.kg.	Differ- ensbe- regn.		Fett - enheter.		(Fett + l) enheter .	
				Grunn- pris.	Pris	kg. melk m/ 1% fett.	Pris .	Enhe- ter.	Pris.
A	100	3.0	8.90	11.44	8.96	300	8.58	400	9.15
B	100	3.5	10.20	11.44	10.20	350	10.03	450	10.30
C	100	4.0	11.44	11.44	11.44	400	11.44	500	11.44
D	100	4.5	12.70	11.44	12.68	450	12.87	550	12.58
E	100	5.0	13.98	11.44	13.92	500	14.30	600	13.73
	500		57.22		57.20	2000	57.22	2500	57.20

Også her gir differensberegningen meget god overensstemmelse, men litt for svak prisdifferensiering. Ved avregning efter fettenheter blir enhetsprisen 2.860 øre. Det blir en litt for sterk differensiering men ellers noenlunde brukbar overensstemmelse.- Ved avregning efter (fett + l) enheter blir enhetsprisen 2.288. Differensieringen blir her noe for svak .

Som resultat av disse undersøkelser skal for det første pekes på at ved den måte som er anvendt i denne undersøkelse til fastsettelse av melkens verdi når dens fettinnhold er forskjellig, er det på forhånd klart at det vil være praktisk talt umulig å finne avregningssystemer som gir helt nøyaktig overensstemmelse. Dette vil kun være mulig hvis man kunde angi melkens nettoverdi som en matematisk funksjon av fettprosenten. Dette kan man imidlertid ikke. Derimot kan man angi bruttoverdien som en funksjon av fettprosenten, og på dette grunnlag har som regel avregningssystemenes bedømmelse foregått tidligere.

Ved den i dette arbeide anvendte metode, må man opgi å finne frem til absolutt overensstemmelse, man må nøie sig med den tilnærmede.

Spørsmålet blir da hvor stor avvikelse man skal tillate. Dette er jo et rent skjønsspørsmål, som må

avgjøres ut fra andre betraktninger enn de vi her er gått ut fra. Ved de bemerkninger jeg foran har gjort ved de enkelte driftsretninger, har jeg anvendt betegnelsen brukbar ved en avvikelse mellom beregnet pris og nettoverdi på 0.3 øre ved 1% forskjell i fettprosent, og dette kun når den beregnede pris avviker mindre fra midlet enn nettoverdien. Jeg mener i det hele tatt at man skal være varsom med bruken av avregningssystemer som differensierer sterkere enn nettoverdien tilsier.

Stiller vi nu sammen det som de foranstående beregninger har vist med hensyn til de enkelte avregningssystemers brukbarhet ved de forskjellige driftssystemer, så vil det sees:

1. Differensberegning etter smørverdien gir tilfredsstillende avregning ved alle de undersøkte driftsretninger undtagen produksjon av helfet ost av ublandet melk.
2. Avregning etter fettenheter gir ikke helt tilfredsstillende avregning ved noen av de undersøkte driftsretninger. Dog er der en noenlunde overensstemmelse ved smørlagning med hjemsendelse av den magre melk, samt ved smørlagning med produksjon av magerost.
3. Avregning etter (fett + 1) enheter gir tilfredsstillende avregning ved skumning med salg av fløte og separert melk, ved ystning av 45% gouda, og ved smørlagning med ystning av 10% nøkkelost.
4. Avregning etter (fett+3) enheter gir tilfredsstillende avregning ved ystning av helfet gouda av ublandet melk.
5. Differensberegning etter osteverdien gir kun brukbare resultater i meierier hvor der ystes ost av helfet ublandet melk. Straks man yster med ystemelken innstillet på å gi ost med 45% fett i tørrstoffet er den mindre eller slett ikke brukbar.

Imidlertid er det ved valg av avregningssystem ikke nok å ta hensyn til rettferdigheten alene, den kan tildels her, som ellers, kjøpes for dyrt. Hvis man nemlig oppstiller systemer som vel på en ideell måte tilfreds-

stiller rettferdighetskravet, men som samtidig krever omfattende analyser og beregninger, så vil resultatet i praksis bli at man sløifer enhver prisdifferensiering og falder tilbake på den gamle faste kilopris.

Hvor langt man tør gå i denne henseende ser ut til å være forskjellig fra land til land. Således har det tildels vært arbeidet meget med en avregning som er basert både på analyse av fett og kasein, med dertil hørende ikke helt enkle beregninger. Likeledes har man i Holland i stor utstrekning bestemt både fettprosent og spesifikk vekt av disse er tørstoffprosenten utregnet, og avregningen er så foregått på grunnlag av (fett + $1/3$) tørstoff. Her hjemme er det vel neppe noen som tør lancere systemer med såvidt omfattende beregninger.

Nu er imidlertid forholdet det at fettprosenten alene gir praktisk talt like god beskjed om melkens gjennomsnittlige foredlingsverdi som disse beregningsmåter. Det er selvsagt lett å påvise uoverensstemmelser i det enkelte tilfelle, men vi skal erindre, at vi her har å gjøre med perioder på 1 år, og i denne tid har man rikelig tid til å innstille sig på de gjennomsnittlige forhold således som forutsatt foran.

Sammenlignet med de to nettop nevnte metoder, må alle de foran gjennomgatte betegnes som lettvinte. De adskiller sig dog en del innbyrdes i denne henseende. Differensberegningen krever således et noe større regnearbeide enn enhetsberegningene (såvel fettenhetsberegningen som (fett + 2) beregning o.s.v.). På den annen side vil differensberegningen kreve betydelig mindre revisjonsarbeide. I det hele må avregning etter fettenheter ansees som den mest lettvinte.

Som det tredje krav til avregningssystemene blev foran angitt at det skal være bygget på lettforståelige prinsipper. Dette er av hensyn til interessentene som selvsagt i ett og alt har det avgjørende ord hvor det gjelder valg av avregningssystem. Det er da innlysende, at det vil falde

lettere å få innført et lettforståelig system.

Dermed er de viktigste av de momenter som er å ta i betraktning ved valg av avregningssystem gjennomgått. Det vil sees, at fettprosentens innflytelse på melkens nettverdi i ikke liten grad er avhengig av foredlingen eller driftsretningen. Man skulde dermed også kunne gå ut fra at det riktige alltid vilde være å velge et system svarende til den spesielle driftsform man har.

Det er mulig at man kommer til å gå denne vei. Men det bør dog nevnes, at det er av ikke liten betydning å søke oprettholdt en noenlunde ensartethet i avregningen, både av hensyn til det skiftende personale, av hensyn til agitasjonen, av hensyn til sammenligning av erfaringer, samt av hensyn til lettelse i utregningsarbeidet av forskjellig art såsom tabelverk o.s.v..

Tiden får vise, hvor utviklingen kommer til å gå.

Men hvis man velger å arbeide for ensartethet, for ett system overalt, da er det for våre forhold bare ett system man kan samle sig om, nemlig differensberegning efter smørverdien. Dette gir som de foranstående beregninger har vist, meget brukbar overensstemmelse med nettoverdiene i alle undersøkte tilfeller undtagen der hvor man yster fetost av ublandet helmelk. I dette tilfelle passer differensberegning efter osteverdier bedre og bør kunne anvendes. Men nu er jo forholdet det at loven har satt en grense for fettprosent i tørstoff i ost, og dermed er det klart, at de fleste vil søke å yste på denne grense. Da står man overfor det tilfelle som representeres ved formen "Gouda med 45 % fett i tørstoff" hvor differensberegning efter smørverdier viser sig å passe best på grunn av den bedre utnyttelse av fett i denne produksjonsmåte byr på. Under denne forutsetning kan man altså for samtlige her undersøkte driftsretninger betingelsesløst arbeide for differensberegning efter smørverdier. For de andre driftsretninger av betydning i vårt land- smørlagning med ystning av gammelost samt gudbrandsdalsysterier- må det samme antas å gjelde.

Om utbetaling av overskudd.

Den store hovedregel for utbetaling av dette er: Overskuddet skal fordeles på samme måte som det er tilveiebragt.

Ved differensberegning fremkommer overskuddet på den måte at den månedlige middelpris er satt for lavt. Derved har all melk uansett fett% like stor andel i overskuddet og dette blir følgelig å fordele med samme beløp pr.kg.melk.

Ved fettenhetsberegning derimot er overskuddet tilveiebragt ved for lav pris pr.fettenhet og må følgelig utdeles i forhold til det antall fettenheter hver leverandør har levert.

-oOo-

Kapitel VIII.

Meieribrukets videregående organisasjon.

Til tross for at melkestall og melkeforedling, navnlig smørlagning, har lengere tradisjoner i vårt land enn i de fleste andre, må det ved bedømmelsen av vårt meieribruks utvikling holdes klart, at da den mer ordnede melkeomsetning gjennom meierier begynte i årene efter 1850, var utviklingen i flere andre land kommet så meget lenger at det i første omgang hovedsakelig blev spørsmål om å lære av andre og tillempe dette på våre egne forhold.

Det fremgår direkte herav at behovet for opplæring av fagpersonale, altså meieriundervisning i videste forstand, har måttet være større hos oss enn i land hvor overgangen fra melkestallet på gårdene til ordnet fellesdrift i meierier gikk mer jevnt og gradvis for sig. Da ikke desto mindre

meieriundervisningens utvikling gikk langsomt, måtte meieribruketets begynnervanskeligheter hos oss bli særlig store. Mange av disse vanskeligheter blev naturligvis med tid og erfaring i mange tilfelle automatisk koblet ut, men for en vesentlig del måtte de vente på den faglige forskning og fagundervisningens systematiske samling, bearbeidelse og spredning av erfarings- og forskningsresultater.

I det følgende skal vi følge meieribruketets organisasjonsmessige utvikling i vårt land fra de første famlende forsøk og frem til det høit utviklede organisasjonsapparat man i dag råder over.

Oprettelsen av meierier.

Man må i vår meieridrifts utvikling skjelne mellom to utviklingslinjer som lenge løp parallelt og først utover i dette århundre er gått sammen. Den ene av disse linjer er utviklingen av produksjonsmeieriene med sikte på melkens for- edling til smør, ost og mysost. Den annen er utviklingen av melkesalgsmeieriene som vesentlig har vært knyttet til byene.

Hvad den første av disse utviklingslinjer angår, altså utviklingen av de såkalte produksjonsmeierier, så har naturligvis denne røtter bakover i vårt gamle melkestell, men det må understrekes at på de første stadier var den uten- landske påvirkning her særlig dominerende. De første meierier i 1850-60 årene blev således anlagt temnelig direkte efter mønster av de schweiziske, hollandske og holstenske ysterier, med ystning av fetost (schweitzerost, goudaost og til dels edamerost).

Resultatene av denne innførte meieridrift var imidlertid i første omgang ikke gode, og man gikk derfor snart over til å forsøke meierier basert på den mindre risikable smørlagning med ystning av magerost samt innkokning av mysen til mysost, hvorav særlig mysostkokningen betød en tilnærmelse til eldre norske tradisjoner. Denne driftsform fikk god støtte i den s.k. avkjølingsmetode som kom i bruk

i slutten i 1860-årene og hvor man kunde holde melken søt til fløten var avsatt, så man kunde få en brukbar ost og mysost av skummetmelken samtidig med at smørutbyttet blev bedret. Ved et forsøk gjort av meierimester Ole Steen i Kristiania Meieribolag i 1878 gikk der med ca. 36 liter melk til 1 kg. smør, et resultat som blev betegnet ganske tilfredsstillende.

Utover i 1870-årene blev der særlig over Østlandet og Trøndelag opprettet mange meierier efter dette system, mens distrikter som Vestfold fortsatte med fetostystningen. Allerede i 1875 hadde man ca. 100 landsmeierier hovedsakelig med foredling av melken, og i 1890 var tallet steget til ca. 280.

I begynnelsen av 1880-årene blev separatoren kjent, samtidig med at man i Danmark utviklet det s.k. smørmeierisystem basert på smørlagning og retur med opforing av magermelken hos melkeleverandørene. Da avsetningsforholdene for ost var slette, blev man også hos oss interessert i denne driftsform, og i årene 1890- 1900 blev der opprettet over 500 produksjonsmeierier vesentlig av denne type (smørmeieritypen), derav størstedelen i Møre. Utbyttet av smør var nu steget således at der medgikk ca. 27 kg. melk til 1 kg. smør.

Denne masseoprettelse av nye smørmeierier efter fremmed mønster, viste sig dog hurtig å være dårlig økonomisk fundert. De fleste av dem blev efter 1900 enten nedlagt eller omdannet til mer fullstendig drift med ystning og mysostkokning.

Ved siden av denne utvikling av produksjonsmeieriene foregikk der langs en helt annen linje en tilsvarende sterk utvikling på melkesalgets område. Inntil 1850 blev byenes melkeforsyning besørget enten av byborgerne selv fra deres løkker o.s.v. eller av de nærmest boende produsenter. De faktiske monopoler på byenes melkeomsetning disse hadde, blev imidlertid fra 1850 av efter hvert brutt eftersom kommunikasjonene og melkehygienens skred frem.

Allerede før 1850 var man kommet godt i gang med

veier, og i 1854 kom den første jernbane. Dermed blev byene efter hvert naturlige melkemarkeder for fjernere distrikter som tidligere bare hadde kunnet optre med en surmelkskagge av og til.

Byenes nærmeste opland kunde selvsagt ikke se på denne utvikling med noen glede. Det er likeledes forståelig at der måtte bli kamp mellom nærmelken og fjernmelken, en kamp som man dog for det meste innså det uheldige i og som stort sett førte til at man allerede fra 1870-årene og utover slo sig sammen i bymeierier som omfattet både det nære og fjerne opland.

Det første skritt i denne retning var så vidt man kan se at der fra 1850 av etablerte sig private melkehandlere som kjøpte op melk både fra det nære og det fjernere opland og derefter distribuerte melken dels gjennom butikker, dels ved direkte leveranse til forbrukerne. Produsentene fikk derved noe lavere priser; men til gjengjeld en lettvintere og sikrere avsetning, så de allikevel så sin fordel i det. Disse melkehandlere bidrog straks til å sanere markedet, først ved den konsentrasjon av utbudet de bevirket og dernæst ved at de sørget for foredling av overskuddsmelken. Dette er i all melkehandel et grunnproblem som kun kan løses effektivt ved å koble melkehandelen sammen med meieridrift, slik som flere av disse melkehandlere etter hvert gjorde.

Samtidig hermed begynte også melkeprodusentene selv å gå sammen om opprettelse av melkesalgsmeierier, og etter hvert blev dette den almindeligste form for opprettelse av bymeierier likesom tidligere allerede i stor utstrekning skjedd for produksjonsmeierienes vedkommende.

I 1875 var der i vårt land 8 bymeierier, og dette tall steg hurtig. Allerede i 1890 var det meieri praktisk talt i alle byer og ved århundreskiftet hadde meieribruket overtatt det vesentligste av byenes melkeforsyning.

Selv om hovedformålet for disse første bymeierier

stort sett var melkesalg, var de dog alle mere eller mindre fullkomment utstyrt for foredling av overskuddsmelken. De kom derved straks til å overta rollen som markedsregulator ved å foredle den melk som ikke fant avsetning til direkte konsum.

På mange måter betegner året 1900 et vendepunkt i vårt meieribruks historie. Det hadde som før nevnt vært nødvendig å bygge meget på utenlandske forbilleder i de første år med alle de vanskeligheter og skuffelser dette måtte bringe med sig inntil tilpasningen var i orden. Man arbeidet videre under de kummerligste økonomiske vilkår, særlig i 1880-90 årene, med et uendelig slit og lange arbeidsdager for personalet og lave utbetalingspriser for melken til produsentene.

Men ut av disse vanskelige år vokste der frem et stadig sikrere fond av erfaring, av teknisk innsikt og av økonomisk vurderingsevne som efter hvert førte frem til en meieridrift mer tilpasset våre spesielle norske forhold. Man fikk koblet ut de mange mislykkede forsøk på utenlandske imitasjoner og beholdt igjen noen enkelte som hadde vist sig å passe, i første rekke goudaost, nøkkelost og schweitzerost i til dels noe endrede typer. Samtidig hadde man fått øinene mer op for betydningen av å opta i meieridriften de mer spesielle norske produksjoner, i første rekke mysostkokning, dernest ystningen av gammelost og pultost samt geitost.

Det er vel ikke tvil om at dette endrede syn i adskillig grad henger sammen med den mer nasjonale orientering i norsk landbruk 90-årene viste, ikke minst hos en førerskikkelse som Hirsch, samtidig med at meieriundervisningen efterhvert kom over i sikrere spor.

I det hele har perioden fra 1900 til nu vært en meget rik tid for vårt meieribruk med hurtig og sterk utvikling så vel i kvantitativ som i kvalitativ henseende.

I kvantitativ henseende er det nok å peke på at størrelsen av den behandlede melkemengde ved meieriene var i

1875 16.7 mill.kg. i 1900 184 mill.kg .og i 1932 483.2 mill.kg. Melkemengden pr.meieri steg samtidig fra 160.000 kg. i 1875 og 220 000 kg. i 1900 til 760 000 kg. i 1932. Da driftsutgiftene pr.kg. melk på dette område faller sterkt med stigende melkemengde, følger allerede herav betydelige fordeler i teknisk-økonomisk henseende, men kanskje enda viktigere har det vært, at med de større melkemengder er der lagt økonomisk grunnlag for bedre arbeids-og driftsvilkår i det hele meieribruk. Særlig etter 1920 er der gjort store fremskritt i meierienes tekniske utstyr, med moderne maskineri så vel for melkesalget (kjøleteknikk og pasteurisering) som for ystningen og smørlagningen.

Ikke mindre har fremgangen vært i kvalitativ henseende. Meget bemerkelsesverdig er fremgangen i konsummelkens kvalitet, likesom man også kan peke på betydelige fremskritt i smørlagning og ystning.

De videregående organisasjoner.

Den i forrige avsnitt omtalte samling av melkeprodusentene i meierier var det første skritt i retning av regulering av melkemarkedet. Dels blev der på denne måte bedre vilkår for kvalitetsproduksjon av smør og ost med lettere og mer ordnet salg, dels blev melkemarkedet i vesentlig grad avlastet derved at man laget smør og ost av overskuddsmelken, så denne ikke som tidligere blev liggende og presse prisen på melkemarkedet. Ved denne foranstaltning opnådde man straks at prisene på melk og fløte iallfall ikke sank under hvad melken kunde utbringes til ved smør-og ostelagning, således som til dels tidligere.

På denne måte er salget fra ca. 60 000 av vårt lands melkeprodusenter etterhånden blitt konsentrert til ca, 640 meierier. Men selv etter denne meget betydningsfulle forenkling av omsetningen har det vært såvidt store mangler ved omsetningens organisasjon, at det har vært sterke behov for videre samarbeide .

Den enkleste form har her vært å gjennomføre full-

stendig sammenslutning mellom nabomeierier med nedleggelse av de mindre ydedyktige anlegg. Særlig meget av dette hadde man i årene omkring 1900, og her bør kanskje Skiens Meieribolag nevnes som den første store begivenhet, men også senere har dette foregått i ikke liten skala, og der er fremdeles plass for mange slike sammenslutninger.

Dernæst har man noen viktige eksempler på forretningsmessige sammenslutninger i våre 3 største byer. I Oslo har man i Oslo Melkeforsyning en forretningsmessig sammenslutning av ca. 70 enkeltmeierier som tidligere konkurrerte uavhengig på Oslo-markedet, og i Meieribolaget en tilsvarende sammenslutning av ca. 10 anlegg.

I Bergen har man Hordaland Meieri og i Trondheim Trondhjems Melkeforsyning, oppbygget etter lignende prinsipper.

Ved siden av disse konsentrasjonsbestrebelsene har man helt fra meieribrukets første tid på forskjellig vis forsøkt å binde meieriene sammen til et videregående samarbeide i foreninger med det formål å vareta meierienes fellesinteresser. Der har i årenes løp vært i virksomhet en hel rekke forskjellige slike foreninger i Trøndelag, Møre, Rogaland o.s.v., men det er i denne forbindelse tilstrekkelig å nevne en enkelt, nemlig Den Norske Meieriforening som blev opprettet på et møte i Kristiania 22. august 1881, efter initiativ av senere direktør K.K. Heje.

Formålet for denne forening var i henhold til vedtektene å virke for meieridriftens trivsel, navnlig for å søke salgsforholdene for de norske meierivarer bedret.

Som medlemmer i foreningen optokes ikke bare meierier, men også grossister, meierifunksjonærer og andre med interesser i meierinæringen, med en lav årlig kontingent.

Til å begynne med kom Den Norske Meieriforening til å virke overveiende som en lokalforening for Østlandet, men blev i 1910 omdannet til å bli en centralforening for de forskjellige lokale meieriforeninger som efter hvert var blitt

stiftet. En videre utvikling fant sted i 1920 hvor Den Norske Meieriforening blev omdannet til å bli en organisasjon som utelukkende bestod av melkeprodusenter og distriktsorganisasjoner av disse. Samtidig blev navnet forandret til Norske Melkeprodusenters Landsforbund. Idet kontingenten samtidig blev forhøiet til 20 øre pr.1000 kg.melk, fikk foreningen større virkemidler og kunde i årene utover opta en rekke forskjellige nye oppgaver, således bl.a, smørmerkning, ostemerking, dampkjelekontroll, reklame o.s.v., utenom de tidligere oppgaver med arrangement av diskusjonsmøter, utgivelse av fagblad, "Norsk Meieritidende", avholdelse av utstillinger, avgivelse av forestillinger og betenkninger til administrasjon, Regjering og Storting m.v., prisnoteringer etc..

I 1921 optok Forbundet også arbeidet med å få større centralisering av meieriproduktomsetningen ved en felles salgscentral for det hele land. Tross betydelig arbeide hermed i årene fremover lyktes det imidlertid ikke å få dette gjennomført, men diskusjonen avklaredes dog efter hånden således at man i 1928 fikk opprettet Norske Meieriers Eksportlag med det formål å besørge meierienes eksport av ost og smør. Dette trådte straks i virksomhet og har efterhånden overtatt også deler av den innenlandske omsetning, således at det for tiden i vesentlig grad kontrollerer det innenlandske marked av smør og ost. Det har også i de senere år overtatt adskillig arbeide med å fremstille spesielle vareslag efter de nye krav som foreligger. Således i første rekke ostetyper som kan finne avsetning på utenlandske markeder, og dernæst smørkvaliteter egnet for lagring i lengere tid i de reguleringslagere som efter hvert bl.a. ved statens midler er opprettet i Oslo, Trondheim og Stavanger.

En viktig side ved Landsforbundets virksomhet i årene fra 1920 og utover var at det foruten som tidligere for smør og ost besørget noteringer av melk og fløte. Under de sterke prisfall som inntrådte på smør og ost i 1921, holdt således Landsforbundet konsummelkprisen igjen, og i årene utover lå

stadig melkesalgsmeierienes nettoppriser vesentlig høiere enn melken samtidig kunde utbringes til ved fremstilling av smør og ost, i motsetning til hvad forholdet hadde vært før og under krigen. Dette forhold er blitt av stor betydning for den senere utvikling, og det er derfor nødvendig å omtale det noe nærmere.

Utviklingen i disse år kan følges ved hjelp av den offentlige statistikk. Denne viser at mens konsummelkprisen ved organisasjonens hjelp i 1921 holdtes så vidt høit at melkesalget ga nesten 12 øre høiere netto enn man kunde få ved smør- og ostelagning, var forskjellen i 1923 falt til 4.8 øre. Så fikk man melkeprisen op igjen under inflasjonen i 1925, og i 1926 var forskjellen oppe i 9.7 øre på ny, men allerede i 1928 var den falt til 4.0 øre, hvor den holdt sig også i 1929.

Dette hang i første rekke sammen med at detaljprisene var gått ned, men hertil kom ytterligere at der efterhånden hadde sneket sig inn en rekke uheldige forhold i melkeomsetningen. Man hadde nemlig fått, og i rikt mon, nettop de virkninger som man fryktet den gang man før krigen ikke turde heve konsummelkprisene over produksjonsmelkens prisnivå. På den ene side desertering fra meieriene av leverandører tett inne ved byene i så stor utstrekning at mange av de gamle bymeierier, som enda i 1910 satt med det hovedsakelige av melkeomsetningen, blev sittende igjen som nesten rene produksjonsmeierier, mens salget gikk fra dem. Og på den annen side konkurranse fra fjernere liggende meierier og leverandørgrupper som trengte sig inn på bymelkemarkedet for også å få andel i de gode konsummelkpriser. Under innflytelse av dette dobbelte press blev melkehandelen efterhånden undergravet og en rekke former for illojal konkurranse snek sig inn, med skjulte rabatter økning av omsetningsmarginene, fet fløte etc.

I en rekke byer blev disse forhold så vidt farlige for bymeieriernes eksistens at de ikke kunde la forholdet gå upåaktet. Enkelte gikk straks til nedsettelse av detaljprisene for derved å skape mindre forskjell overfor fored-

lingsverdien og samtidig også sikkerlig i håpet om der- ved å få en bedre samling om meieriet. Enkelte steder lyktes dette, men på andre steder førte det til bitre "melkekriger", og det blev efterhånden utover i året 1929 mer og mer klart at man måtte opta til alvorlig drøftelse det spørsmål om man jevnt over skulde være nødt til å vende tilbake til førkrigstidens prispolitikk med avpasning av utsalgsprisene efter melkens foredlingsverdi, eller om man kunde finne former for å fortsette den fra 1920 førte prispolitikk uten å sette meierienes eksistens i fare. Det er av ikke liten interesse her å se hvad nu avdøde meieriinspektör Benterud bl.a. uttalte om denne situasjon i et foredrag han holdt under Landbruksdepartementets omsetningsmöte i Oslo 23. oktober 1929. Han sier efter å ha gitt en utredning om hvorledes kommunikasjonens utvikling i forbindelse med den stadig bedre melkehygiene har muliggjort transport av melk over lange av- stander :

" Det overtak som byenes nærmeste distrikter för hadde
" med hensyn til melkehandelen, holder derfor på å for-
" svinne. Om der ikke blir andre og nye bestemmelser
" som griper inn på annen måte, må man derfor være for-
" beredt på at det noget höiere utbytte som man har hatt
" ved melkesalget, det vil nokså hurtig forsvinne. Og
" nettop fordi melkesalget er den enkleste og minst
" risikable omsetningsform, så vil det være nokså natur-
" lig at prisene vil innstille sig på en sådan måte, at
" dette også blir den omsetningsform som vil gi den
" minste nettobetaling for melken.

" Det er konkurranseforholdet meieriene imel-
" lem som, om det får utvikle sig fritt, vil fremtvinge
" dette forhold. Det vil hverken være resultatet av
" noget bestemt krav fra forbrukernes side eller kunne
" skyldes på mellemmennene. Her besörger meieridriften
" og melkeprodusentene selv omsetningen og bestemmer
" selv utviklingens gang.

" Innen melkenoteringen har vi sökt så godt
" som mulig å holde igjen i denne melkeprisens bevegelse
" nedover. Fra först av blev vi klandret sterkt fordi
" der blev for stor forskjell mellem de priser som melke-
" salget utbragte og de melkepriser man fikk efter smör-
" og ostelagningen.

" Nu er nærmest forholdet det at der er få byer
" hvor noteringens melke- og flötepriser blir oprett-
" holdt. Konkurransen har tvunget salgprisene inntil
" 8 öre under noteringsprisene. Melkenoteringen har
" for tiden liten verdi, og det er vel nærmest et tids-
" spørsmål når man helt må opgi denne som en landsnote-
" ring.

" Det er ikke bare den direkte nedsettelse av
" salgsprisen som her gjør sig gjeldende, men konkurran-
" sen om opprettelse av utsalg, om rabattinnrømmelse til
" større forbrukere og forhandlere, godt mål, tykk flöte,
" og mange andre triks tærer like så sterkt på netto-
" betalingen, og derfor har en prisnedsettelse ikke alltid
" så slemme følger for meieriene som man ved en mer over-
" fladisk bedømmelse vil være tilbøielig til å tro. "

For om mulig å avverge denne utvikling blev der
etter initiativ av Norges Bondelag nedsatt en komite
hösten 1929 bestående av representanter for de interesserte
meieri-og landbruksorganisasjoner med den oppgave å frem-
komme med en samlet plan for melkeomsetningens organisa-
sjon. Denne s.k. "Felleskomite", hvis formann var stor-
tingsmann Sundby, fremla sin innstilling i begynnelsen av
februar 1930 på et fellesmöte av de samme organisasjoner,
og den fremlagte innstilling blev besluttet lagt til grunn
for det videre organisasjonsarbeide.

c. Melkeorganisasjonsplanen av 1930.

Som det første punkt i organisasjonsplanen blev
opstillet det mål å beskytte det innenlandske prisnivå for
smör og ost ved regulering av tilførselen til innenlandske
marked og ved eksport således at tollsatsene til enhver
tid kunde gjøres effektive.

Til å opnå dette formål bragte komiteen følgende
foranstaltninger i forslag :

1. Oprettelse av et kjølelager med det hovedformål å kunne overføre den overskuddsproduksjon man erfaringsmessig har i visse måneder av året til de måneder hvor der erfaringsmessig må importeres smør og ost for å dekke det innenlandske forbruk.

Som typisk eksempel på nytten av denne foranstaltning anførte komiteen forholdene i 1929 hvor der i vårmånedene eksporteres vel 500.000 kg. smør og prisen var da ca. kr. 2,70, mens der i høstmånedene importeres nesten 600.000 kg. under en smørpris på ca. kr. 3,50 pr. kg. Ved dette salg og kjøp opstod der som man vil se et tap på 80 øre pr.kg. hvorav den vesentligste del vilde kunne være undgått om man hadde satt smøret på kjølelager om våren og solgt det om høsten. Denne praksis hadde forøvrig allerede i en årrekke vært gjennomført f.eks. i U.S.A. og med stor fordel for meieribruket. Denne sak er nu forsåvidt bragt i havn.

2. Eksport. Den regulering som kan opnås ved hjelp av et kjølelager således som nevnt er selvsagt kun effektiv sålenge overskuddsproduksjonen om våren er så liten at den kan skaffes avsetning innenlands senere i året. Bli'r overskuddet større, må man søke andre veier og det mest nærliggende er da eksport.

Komiteen foreslo på dette punkt å bygge på det allerede bestående Norske Meieriers Eksportlag som imidlertid da måtte utbygges videre og gjøres sterkere såvel finansielt som ved større tilslutning.

Ved hjelp av disse to foranstaltninger mente komiteen at det skulde være mulig å holde tollsatsene på smør og ost effektive selv om der for en kortere tid blev overskuddsproduksjon innenlands.

Som annet punkt i organisasjonsplanen tok Felleskomiteen for sig den innenlandske melkeomsetning og bragte i forslag foranstaltninger med sikte på å undgå all skadelig innbyrdes konkurranse mellom melkeprodusentene og meieriene og slik at prisen såvel for produksjonsmelken som på konsummelken kunde holdes i en rimelig høide i forhold til prisnivået forøvrig.

Forslaget gikk ut på å oprette lokale melkeprodusentorganisasjoner over det hele land, og slik at der blev dannet en sådan organisasjon for hvert naturlige melkeomsetningsområde.

1. Et østlandsområde omfattende de 6 østlandsfylker.
2. Telemark.
3. Agderfylkene.
4. Et vestlandsområde omfattende Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane.
5. Møre.
6. Trøndelag.
7. Nordnorge

Ved valg av organisasjonstype stillet komiteen sig straks på det standpunkt at det i første rekke gjaldt å finne organisasjonsformer som var istand til å få tilslutning av det store flertall av melkeprodusenter og som samtidig var såvidt sterke at de straks kunde løse de mest påtrengende oppgaver.

Det kunde her være fristende for komiteen å foreslå organisasjoner som straks var sterke nok til å løse alle foreliggende spørsmål, men i så fall vilde efter tidligere erfaringer ganske sikkert tilslutningen ikke være blitt så stor at organisasjonen av den grunn kunde blitt effektivt. Komiteen så det derfor som sin viktigste oppgave å finne former som brøt så lite som mulig med de bestående forhold, men som dog samtidig var såvidt sterke at de gav ledelsen full myndighet til efterhvert å rydde op i omsetningsforholdene hvor det var mest nødvendig, nemlig i konsummelkomsetningen, men som samtidig gav grunnlag for å løse mange andre problemer i melkeomsetningen.

I henhold til dette grunnsyn gikk komiteen straks bort fra tanken på full forretningsmessig sammenlutning av landets meierier f.eks. efter den organisasjonstype som er kjent fra Oslo Melkeforsyning. For det første forelå her i forveien såvidt mange forgjeves forsøk at det måtte regnes for lite sannsynlig å få noe slikt til. Og for det annet vilde en slik sammenslutning av meieriene kun bli en halv foranstaltning såleng man ikke

hadde med de melkeselgere som står utenfor meieriene, nemlig leverandører til kjøpmenn og huskundeleverandører.

Under arbeidet med å finne en slik organisasjonstype blev man stående ved de kartellaktige sammenlutninger som hadde vært prøvd i U.S.A., Skottland og Sveits og som i prinsippet gikk ut på at der skaptas organisasjoner av melkeprodusenter med rett og plikt til å selge medlemmenes melk på den i hvert tilfelle mest passende måte. Med andre ord organisasjoner som selv ikke direkte behøver å beskjeftige sig med vareomsetningen som sådan men kun har å sørge for at medlemmene får avsatt sin melk og videre at leveransen av hver leverandørs melk skjer på en sådan måte at ikke bare hans egen interesse ivaretas men at den samtidig ikke skjer til skade for andre medlemmer.

Dette var den ene av de enkle, bærende ideer i de organisasjoner, melkesentralene som komiteen foreslo opprettet.

Den annen bærende ide var, at hvis man vilde opprettholde en høiere pris på konsummelken enn man samtidig kan utbringe melken til ved smørlagning og ystning, så var dette i lengden kun mulig derved at melkesalgsmeiериene ydet de nærmere eller fjernere liggende produksjonsmeierier en godtgjørelse for å undlate å trengse sig inn på konsummelkmarkedet som konkurrenter. Det måtte med andre ord en prisutjevning til.

Hvad selve den organisasjonsmessige utforming angår kan det med en gang sies at det var et ganske langt sprang fra disse prinsipper og frem til de endelige organisasjonsformer man fant å kunne ta ansvaret for å foreslå. De endelige, ferdigarbeidede organisasjonstyper blev nemlig på så mange måter avvikende fra de spede forbilleder at det blev et eget norsk system.

Med hensyn til detaljene i organisasjonen og utjevning så måtte disse under innflydelse av de lokale distriktsforhold bli noe forskjellige i de enkelte sentraler. Dette gjaldt både formen for medlemskap, medlemmenes plikter og rettigheter o.s.v. men i første rekke prisutjevningen. På disse punkter overlot felleskomiteen

det videre arbeide til distriktskomiteer som forutsetter å oprette distriktmelkesentraler i overensstemmelse med visse av felleskomiteen avgitte hovedlinjer. De viktigste organisasjonsmessige bestemmelser i melkesentralenes vedtekter er følgende:

Medlemskapet. Det karakteristiske for melkesentralene er at de bygger både på og over de sammenslutninger som eksisterte forut. De bygger på de gamle meierier og melkeprodusentforeninger for såvidt som disse inngår som faste organer i selve omsetningen, og forutsetter både finansielt og merkantilt som selvstendige enheter, kun med den innskrenkning at sentralen bestemmer melkeanvendelse. De bygger imidlertid også over de gamle organisasjoner for såvidt som de m.h.t. medlemskap går helt tilbake til den enkelte produsent.

Klarest trer dette forhold frem i Østlands- og Møresentralene hvor hver enkelt av de tilsluttede melkeprodusenter har måttet tegne sig egenhendig som medlem av Melkesentralen, Samtidig hermed har samtlige andelsmeierier innen området forpliktet sig til å underkaste sig melkesentralenes bestemmelser uten å ha direkte representasjonsrett i sentralenes representasjon. Indirekte er de representert derved at alle andelsmeieri-enes medlemmer samtidig er medlem av sentralen og har stemmerett på dennes lokale valgsteder.

Når man gikk til denne noe omstendlige og tungvindte ordning- var det i første rekke fordi de spørsmål som Melkesentralen har å løse gjelder forhold hvor der tidligere hadde vært kamp, ja ikke sjelden bitter kamp mellom de enkelte andelsmeierier qua forretninger. En direkte representasjon fra melkeprodusentene i den spesielle sammenslutning som skulde få disse kampforhold ut av verden måtte derfor anses helt nødvendig.

En annen grunn var at innen Østlandsområdet var der en rekke eldre meierier med svake vedtekter som det var vanskelig å bygge noen sterk organisasjon på. En feilbedømmelse i slike tilfelle kunde få alvorlige følger og de som arbeidet med saken turde ikke ta en slik risiko.

Kanskje var dog den sterkeste grunn at ved enkeltmannstegningen ute i bygdene kunde man få en mer samlet aksjon for løsningen av de felles vanskeligheter derved at alle tegnet sig sammen uten hensyn til de grenser som tidligere var satt derved at man hadde forskjellige leveransesteder.

I de andre sentraler er enkelttegningen ikke gjennomført i så stor utstrekning som i de nevnte to sentraler, idet man for de rene andelsmeierier har gått med på at disse innmelder sine medlemmer kollektivt. Det er vel ikke sikkert at dette reelt betyr noen forskjell, men det kan vel på den annen side ikke nektes at enkeltmannstegningen gir en viss moralsk indre styrke som det kan være verd å ta med. Det betyr utvilsomt en del dette at hver enkelt produsent selvstendig må ta stilling til medlemskapet.

I Telemark, Vestagder og Nord-Norge er endelig medlemskapet bygget direkte på meierier og melkeprodusentforeninger, men ellers står disse sentraler hverandre fjernt i organisasjon. Telemark er den av sentralene som sterkest nærmer sig fullt driftsfellesskap, mens Nord-Norge vesentlig innskrenker sig til å regulere bymarkedene ved konsesjoner. Vestagder derimot er med hensyn til sin organisasjon som de øvrige melkesentraler.

Hvad angår medlemskapets varighet så blev dette satt til 3 år for alle sentraler foruten Vestagdersentralen hvor det er 5 år. Derefter kan utmeldelse skje med 3 måneders varsel. Da en utmeldelse dog først kan bli effektiv ved kalenderårets utgang, er medlemskapet faktisk resp. 4 og 6 år.

Medlemmenes plikter og rettigheter. Samtlige melkesentraler har den hovedbestemmelse at medlemmenes melk skal leveres til melkesentralen eller den mottager denne bestemmer efter de til enhver tid av melkesentralen fastsatte regler. Denne bestemmelse er, som man vil se, meget vidtgående både for sentralene og medlemmene, men dette er også nødvendig for å ha det fornødne grunnlag for å gripe regulerende inn i omsetningsformene der hvor

dette er nødvendig. I virkeligheten har bestemmelsen overalt vært meget lempelig praktisert, idet man i det store og hele har kunnet la melkeprodusentene som sådanne fortsette den samme leveranse som de hadde før de meldte sig som medlemmer i sentralene. De som var husleverandører ved innmeldelsen har kunnet fortsette som sådanne, de som var kjøpmannsleverandører fortsatte med det, de som leverte til private meierier fortsatte likeledes, de som var andelshavere i andelsmeierier fortsatte selvsagt med dette, og de som ikke hadde noen leveranse er gjerne hjulpet inn i et meieri, men dog således at vedkommende selv må kjøpe andeler hvis dette er nødvendig.

Bestemmelsen har i hovedsaken vært anvendt i to tilfeller. For det første i de tilfeller hvor et medlem tilknyttet et meieri har villet opta leveranser til kjøpmann eller husleveranse. Dette er en utglidning fra de allerede bestående omsetningsorganer som ikke tillates eller kan tillates. For det annet har bestemmelsen vært brukt på meierier som vilde inn på nye salgsmarkeder og opta ny konkurransen. Dette har da i tilfelle sentralen nektet ut fra bestemmelsene i vedtektenes formålsparagraff som sier at sentralen skal forenkle og billiggjøre omsetningen. I henhold til samme bestemmelse har sentralen også i mange tilfelle arbeidet for å få ferre utsalg etc.

I Nord-Norges melkesentral er medlemmenes plikter ikke så vidtgående. Her foreligger nærmest en avtale om at meieriene skal respektere hverandres markeder og til gjengjeld delta i en forholdsvis svak prisutjevning.

Av ikke mindre betydning har det vært at sentralene ifølge de samme bestemmelser i vedtektene har kunnet fastsette og kreve respektert regler for priser og leveranseforhold. Her hadde det etterhånden sneket sig inn ganske store misbruk, med salg til underpriser, rabatter, godmål, for høi fettprosent i fløten o.s.v..

På disse områder kunde sentralene straks innspare betydelige beløp for sine medlemmer.

Da disse bestemmelser som sagt er forholdsvis vidtgående, har sentralene i sine vedtekter gitt en meget vid anledning til å innanke styrets avgjørelse for en voldgift. Dette var mange betenkelig ved fordi det kunde synes å svekke styrets makt og handlefrihet ikke så lite.

En særlig omtale må vies forholdet mellem sentralen og de tilknyttede kjøpmenn og meierier.

For kjøpmennenes vedkommende så er disse tilknyttet sentralene ved særlige årskontrakter som inneholder i hovedsaken følgende bestemmelser: kjøperen skal motta all den melk som de leverandører som påføres kontrakten vil levere, og disse plikter på sin side å levere all sin salgsmelk til vedkommende kjøper. Ennvidere skal kjøperen være forpliktet til kun å motta melk fra medlemmer av melkesentralen. Ellers inneholder kontrakten bestemmelse om at melken skal være av god kvalitet, betalingstid, hvor han skal kjøpe suppleringsmelk, samt at kjøperen plikter å overholde melkesentralens bestemmelse angående priser, leveransmåter o.s.v..

M.h.t. avanse så er denne satt således at den gir rimelige betingelser for rentabel drift. Melkesentralen er selvsagt ikke interessert i å presse avansen så langt ned at omsetningen blir tapbringende.

Privatmeieriene er også for det meste tilknyttet ved kontrakter av lignende innhold som kjøpmannskontraktene, men de har ikke faste avansesatser. Disse kommer isteden med idet faste utjevningssystem sammen med andelsmeieriene, og det vil bli omtalt i det følgende .

Andelsmeierienes forhold til sentralene er som før nevnt av en mer bindende art. I Telemark, Nord-Norge og Vest-agder utgjør de sentralenes egentlige medlemmer ved siden av noen enkelte leverandørforeninger, mens de i de andre sentraler er tilknyttet med de samme rettigheter og plikter som de personlige medlemmer uten dog å ha annen representasjonsrett i sentralens årsmøte enn den deres leverandører har i egenskap av direkte medlemmer.

Som det tredje og avsluttende ledd i organisasjonsplanen foreslo komiteen en omdannelse av Norske Melkeprodusenters Landsforbund således at dette blev bygget på Melkesentralene som underavdelinger og forøvrig tilknyttet Eksportlaget ved særskilt kontrakt. Dette blev realisert i 1932- 33 og derefter går Norske Melkeprodusenters Landsforbund og Norske Meieriers Eksportlag inn i melkeprodusentorganisasjonen med de nedenfor nevnte oppgaver.

Norske Melkeproducenters Landsforbund består av melkesentralene som medlemmer, men har statuttmessig også adgang til å opta lokale meierilag ~~samt~~ enkeltmeierier. Landsforbundet er i sin nuværende form en omorganisering av den over 50 år gamle institusjon Norsk Meieriforening.

Landsforbundets formål er "som sentralorgan for de tilknyttede underavdelinger i forbindelse med Norske Meieriers Eksportlag å ivareta de norske melkeprodusenters interesser ved å arbeide for alt som tjener til å sikre og forbedre melkeproduksjonens og meieridriftens sociale og økonomiske vilkår samt å formidle samarbeidet mellom underavdelingene" (§ 2).

Medlemsskapet er bindende med 1 års varsel om uttredelse. Uttredelse kan bare skje ved kalenderårets utgang. (§ 4).

For forbundets myndighet over sentralene har man følgende overenskomst vedtatt på landsmøtet 1933.

I. Medlemmene skal sende Landsforbundets kontor:

protokollutskrift fra alle årsmøter,
protokollutskrift fra alle representantskapsmøter,
protokollutskrift fra styremøter forsåvidt angår utjevningsavgift og tilskudd eller marginer og utbytteberegninger i forbindelse hermed, - enten det gjelder det hele distrikt eller for noe enkelt meieri, forhandler eller leverandør, forsåvidt spørsmålet kan antas å ha prinsipiell betydning.

underretning om opnevning av enhver komite som arbeider innen sentralen.

Alle beslutninger eller innstillinger fra slike komiteer. Innberetning om tvistigheter innen sentralen av prinsipiell betydning eller av større økonomisk omfang.

- II. En representant for Forbundet skal alltid tilkalles til sentralens årsmøter.

Hvor der foreslåes vesentlige endringer eller foreligger spørsmål som er av vesentlig betydning for sentralens administrasjon og virksomhet forøvrig, skal Forbundet varsles og i tilfelle ha rett til å sende en representant til det styre- eller representantskapsmøte hvor saken skal behandles.

Forbundet har rett til å opnevne et medlem i komiteer som arbeider med spørsmål vedr. utjevningsevirsomheten eller andre spørsmål av vesentlig betydning for sentralenes administrasjon og virksomhet. Forbundets medlem av komiteen har samme rettigheter som de øvrige. Hvor en sentral anmoder om det, plikter Forbundet å sende en sådan representant. Omkostninger ved en sådan representasjon betales av Forbundet.

- III. Forbundet representerer det samlede meieribruk overfor Departement, Omsetningsråd og andre offentlige institusjoner. Henvendelser av prinsipiell natur skal derfor skje fra Forbundet etter anmodning av vedkommende sentral. Andre henvendelser til sådanne institusjoner sendes gjennom Forbundet, men stilet til vedkommende myndighet. Gjenspart av skrivelsen skal alltid medfølge til Forbundets arkiv.

- IV. Saker av felles interesse skal av Forbundet meddeles de øvrige sentraler. Andre saker meddeles i den utstrekning Forbundet finner det ønskelig, og med vedkommende sentrals samtykke. "

Foruten denne overenskomst kan fastslåes følgende beføielser:

- 1) Forbundets årsmøte kan fastsette regler for sentralenes plikt til å delta i deknningen av utgiftene ved Norske Meieriers Eksportlag (§ 5 og 6).
- 2) Forbundet kan pålegge sentralene å sørge for at der ikke foregår konkurranse fra tilsluttede meierier eller produsentforeninger på melkemarkeder som ligger innenfor annet medlems område (§ 6 punkt 2).
- 3) Årsmøtet kan vedta regler for produksjons- og prisreguleringer samt andre bestemmelser om samarbeide mellom medlemmene (§ 11 punkt 8).
- 4) I henhold til disse av årsmøtet fastsatte regler kan styret

lene fatte beslutninger om a) regulering og forbedring av produksjonen, - b) omsetning og priser for smør og ost og returnert skummetmelk og myse (§ 6.3).

5) Forbundet kan kreve rapporter til belysning av organisasjons- og omsetningsformer innen vedkommende sentrals område (§ 6 p.5).

6) Det kan pålegges medlemmene å medvirke i arbeidet for å fremme kvaliteten av melk, smør og ost (§ 6 p.4).

7) Etter de fleste sentralers vedtekter har forbundet en rett til å godkjenne prisnoteringen.

Denne prisnotering har vært utøvet av Landsforbundets representantskap. Det fastsetter utsalgsprisene i de forskjellige grupper - ialt 5- og bestemmer innen hvilken gruppe de forskjellige salgsområder skal ligge. Sentralene kan imidlertid søke overflytning fra en gruppe til en annen.

Ifølge vedtektenes § 6 "representerer de tilsluttede melkesentraler i enhver henseende sine medlemmer overfor Landsforbundet og har ansvar for at deres medlemmer overholder disse vedtekter og de i medhold av vedtektene fattede beslutninger."

Norske Meieriers Eksportlag er stiftet i 1928 som et andelslag hvor meieriene er andelseiere.

I henhold til vedtektenes § 5 har medlemmene leveringsplikt til Laget for alt smør, undtatt hvad der selges i egne butikker og direkte til detaljister.

Hvert meieri forsyner selv sitt lokale marked, og overskuddet sendes til Eksportlagets lager i Oslo eller i Bergen. All leveranse av meierismør til margarinfabrikkene formidles av Eksportlaget. Det har enerett til å eksportere såvel ost som smør for medlemmene. Prisavregning finner sted på grunnlag av Oslo Børsnotering. Der betales topppris for alt kløvermerket smør. For umerket vare avregnes prisen i forhold til kvaliteten. Remisse tilstilles meieriene 10 dage efter smørrets mottagelse.

Laget besørger koldlagring av smør i den nødvendige

utstrekning, I 1933 blev der fra 1.mars til utgangen av juni innsatt på fryseler 7.500 dunker.- Dette kvantum blev solgt i løpet av august, september, oktober og november. Gjennem Eksportlagets markedsregulering har det vært mulig å gjennomføre en effektiv børsnotering for smør.

Hvad osteomsetningen angår så har Laget, ved spesielle avtaler, overtatt salget for en rekke ysterier der fremstiller B.G.30. Lagets omsetning av denne ostesort var i 1933 2.000.000 kg. representerende ca. 70% av totalproduksjonen. Laget har videre overtatt salget av schweitzerost og roquefort fra samtlige ysterier i Trøndelag. Den øvrige innenlandske omsetning besørges av meieriene selv.

I henhold til et salgsreglement som er vedtatt av Landsforbundets og Eksportlagets årsmøter, har Eksportlaget kjøpeplikt for all helfet og halvfet gouda av prima kvalitet passende for eksport.-

Der er opprettet et noteringsutvalg for smør og ost som består av 4 medlemmer opnevnt av Smørgrossistenes Forening i Oslo og 4 medlemmer av Landsforbundets årsmøte.-

Eksportlagets totalomsetning var:

i 1931	4.9	mill.kroner
i 1932	10.7	" "
i 1933	12.3	" "

Eksportlaget arbeider i samdrift med Landsforbundet Samarbeidet mellom Landsforbundet, som er den faglige organisasjon, og Eksportlaget som forretning, er oprindelig etablert ved en overenskomst av 22.august 1931 revidert i april 1933. Etter den nu etablerte ordning optrekker Landsforbundets årsmøte rammen om det reguleringsarbeide som Forbundet og Eksportlaget skal gjennomføre, og angir dermed også det økonomiske ansvar som Landsforbundets medlemmer må dekke, overensstemmende med Forbundets vedtekter § 5. Innenfor denne ramme er det Meieribrukets Centralstyre som bestemmer reguleringen, og den gjennomføres av Forbundet

overfor sentralene og av Eksportlaget forsåvidt den faktiske utførelse av den innenlandske omsetning, lagring eller eksport angår.

Den nuværende årsmøtebeslutning i Landsforbundet om regulering er sålydende:

" Prisreguleringen for ost og smør gjennomføres således at prisene holdes så høit oppe som Sentralstyret til enhver tid finner forretningsmessig og samfunnsmessig betryggende. Man må ikke risikere konkurranse fra utlandet på det innenlandske marked for ost og smør.

Produksjonsreguleringen gjennomføres av Forbundets styre etter Sentralstyrets beslutning.

Det beløp som trenges til sådan regulering betales av Landsforbundets medlemmer efter påkrav fra Forbundets styre, forsåvidt de beløp Omsetningsrådet bevilger til dette ikke er tilstrekkelig. Beløpet fordeles mellem sentralene på grunnlag av den innen hver sentral fra medlemmer mottatte melkemengde.-

Til driftskapital for Eksportlaget for gjennomføring av reguleringen stiller sentralene en garanti på tilsammen kr. 500.000.- i den form som Landsforbundets styre bestemmer og fordelt på samme måte som foran. Garantien kan også benyttes såfremt en sentral ikke oppfyller sin innbetalingsplikt efter 3. avsnitt. Sådan benyttelse av garantien hindrer ikke at det i henhold til 3. avsnitt utlignede beløp kan inndrives."

Efter overenskomstens punkt 4 skal "Landsforbundets styre og 3 av Eksportlagets styremedlemmer tilsammen danne Meieribrukets Centralstyre, som behandler og avgjør alle saker vedr. reguleringen av smør-og ostemarkedet og som ellers er av felles interesse for Landsforbundet og Eksportlaget ".

For de økonomiske oppgjør bestemmer overenskomstens punkt 1:

"Norske Melkeprodusenters Landsforbund forplikter sig til å dekke Norske Meieriers Eksportlags driftsutgifter og omkostninger i forbindelse med Eksportlagets regulering av det innenlandske marked for ost og smør enten denne regulering skjer ved eksport eller ved lagring. Omfanget av Landsforbundets økonomiske ansvar i forbindelse hermed, som vesentlig bestemmes av de av årsmøtet vedtatte retningslinjer for prisreguleringen, blir endelig å fastsette på grunnlag av Eksportlagets regnskap etterat samtlige utgifter og inntekter vedr. Lagets hele virksomhet er opført. Blandt utgifter har Eksportlaget adgang til å opføre kr.90.000.- til avskrivning på bygninger og maskiner m.v. Eventuelle provisjoner av omsetningen skal godkjennes av Meieribrukets Centralstyre, som også skal godkjenne overenskomster om hel eller delvis overtagelse av meierienes omsetning av smør og ost".

Landsforbundets representantskap øver kontroll med Sentralstyret og Eksportlagets virksomhet.

Den praktiske arbeidsordning er gjennomført således at Eksportlaget på basis av sine markedsundersøkelser fremsetter hvert kvartal forslag til produksjonsregulering og et budgett for reguleringen ved eksport eller lagring. Forslaget og budgettet behandles og vedtas i Sentralstyret. Landsforbundet gjennomfører produksjonsreguleringen hos sentralene overensstemmende med det fastsatte produksjonsreglement og fører tilsyn med at dette blir gjennomført. Forbundet avgir også innstilling til Sentralstyret ang. reguleringen, innhenter oppgaver fra sentralene over produksjonen og omsetningen, samt fører den nødvendige statistikk.

Eksportlagets funksjoner er å utføre det faktiske reguleringsarbeide gjennom lagring, omsetning eller eksport. Det skjer i kraft av såvel Eksportlagets egne vedtektsbestemmelser som Landsforbundets salgsreglement for smør og ost, og for samtlige meierier som gjennom sentralene er tilsluttet Landsforbundet.

Utgiftene ved reguleringen dekkes ved omsetningsavgiften, om nødvendig også av sentralene, hvis Omsetningsrådets bevilgninger ikke strekker til.-

I store trekk er det samlede omsetningsapparat etter denne utvikling således:

Først selges som konsummelk i form av melk, fløte, kremfløte og skummet melk alt det som kan plasseres under bibehold av konsummelkpriser som står i noenlunde forhold til prisnivået forøvrig. Derneft produseres og selges den ost som kan plasseres på det innenlandske marked og ved eksport i avsetningsforholdene tilpasset mengde. Likeledes kondenseres der en del melk avpasset etter det innenlandske forbruk og eksportmulighetene. Resten av melken opparbeides til smør, hvorav først dekkes det innenlandske forbruk, og derefter resten, enten går til eksport eller innblandes i margarin. Til å begynne med var eksporten overveiende, men nu går praktisk talt hele overskuddet i margarin.

Ved disse foranstaltninger er hittil oppnådd i første rekke å skape helt sunde konkurranseforhold mellom meieriene, og derved i flere byer særlig over Østlandet og Telemark, gode omsetningsforhold for melk i det hele. Videre er osteomsetningen bragt over fra de kaotiske tilstande som hersket så sent som i 1932, til sunde og regulerte forhold. Endelig er overskuddsproduksjonen skaffet sikkert avløp ved margarininnblandingen.-

Derimot har man stort sett ikke evnet å etablere sunde konkurranseforhold mellom meieriene på den ene side og den direkte melkeleveranse på den annen. Her sløses det fremdeles med store verdier, og det er en av de viktigste oppgaver å få større orden i denne omsetning.-

d) Melkesentralenes prisutjevning.

Hovedpunktet i melkesentralenes organisasjonsplan er bestemmelsen om de økonomiske relasjoner mellom sentralen og dens medlemmer .

Bestemmelsen herom er i Telemark, Vest-Agder, Trøndelag og Nord-Norge inntatt i selve vedtektene og kan følgelig kun forandres etter reglene for lovforandringer. I de øvrige sentraler er disse bestemmelser ikke optatt i vedtektene ,men i særskilte forretningsregler.

Hvad enten prisutjevningensbestemmelsene står på den ene eller den annen måte så går de i prinsippet ut på at utjevningen skal være såvidt stor, at det for det enkelte meieri skal bli det samme økonomiske resultat hvad enten det driver salg av konsummelk eller produksjon.

Dette prinsipp danner grunnlaget for saneringsarbeidet på konsummelkmarkedet. Med en slik prisutjevning vil for det første de fjernere liggende produksjonsmeierier ikke lenger ha økonomisk fordel av å trenge sig inn på salgsmarkedet og hvis de allerede er der, kan de kanskje finne ut at det svarer bedre regning å trekke sig tilbake og konsentrere sig om en spesialproduksjon.

I detaljer har sentralene her noe forskjellige bestemmelser. I det følgende skal gis en kort oversikt over bestemmelsene i Østlandets Melkesentral .

Prisreglene i Ø.M. blev utarbeidet i løpet av mars-april 1930 og blev i uforandret form vedtatt av det konstituerende møte i juni s.å..

Det gjaldt å finne regler som på den ene side var tilstrekkelig enkle og oversiktlige til å kunne danne grunnlag for tegningsinnbydelsen og som man på den annen side kunde være sikker på vilde virke på riktig måte overfor det overmåte store antall medlemmer som arbeider under såvidt forskjellige forhold. Efterat flere andre grunnlag for prisbestemmelser til de enkelte produsenter var drøftet og forlatt, blev man tilslutt stående ved de nuværende regler hvis hovedpunkter er følgende :

Selve grunnlaget for prisutjevningensreglene er at der ved hjelp av dem skal gis produksjonsmeieriene og i det hele tatt de melkeprodusenter som ikke optrer på konsummelk-

markedet en godtgjørelse for å holde sig borte fra markedet. De hertil nødvendige beløp skal avkrevnes de melkesalgsmeierier og produsenter som aktivt deltar i konsummelksalget. Prisutjevningsreglernes oppgave blir derfor i prinsippet det å avkrefte konsummelken så stor avgift og tildele produksjonsmelken så store tilskudd at der blir hvad vi foreløbig kan kalde en rimelig forskjell mellom de nettomelkepriser som blir konsummelkleverandører og produksjonsmelkleverandører tildel.

Her brukes uttrykket rimelig forskjell, et i og for sig^{noe} ubestemt uttrykk, for straks å pointere at man på forhånd ikke må regne med i prisutjevningen og stilles overfor faste og selvfølgelige løsninger, men derimot overfor økonomiske vurderinger hvor der på forhånd må regnes å være visse spillerum, men hvor der dog på den annen side, som vi senere skal se, er enkelte ufravikelige økonomiske kjennsgjerninger som av sig selv utpeker visse hovedsynspunkter.

Ved den videre utformning av hovedlinjene i prisutjevningsreglene blev først det prinsipp knesatt, at Melkesentralen ikke godkjenner annen produksjonsmelk. Som tilskuddsberettiget produksjonsmelk regnes bare den melk som er levert til og foredlet på meieri. Dette innebærer at all form for hjemmeforedling, seterproduksjon samt tap på overskuddsmelk hos direkte melkeleverandører og kjøpmannsleverandører er Melkesentralen uvedkommende. Dette er i enkelte sentraler gjort avvikelser fra, således i Östlandets Melkesentral for geitmelk, i Trøndelag for smørlag.

For prisutjevningsreglene spiller dette prinsipp inn forsåvidt som man straks får skildt ut to grupper av melkeleverandører, nemlig kjøpmannsleverandører og direkte husleverandører, som utelukkende avgiftspliktige og uten rett til tilskudd på den overskuddsmelk de fra tid til annen måtte få. For disse to grupper blev avgiften ved Melkesentralens start satt til 2 öre pr. liter, en avgift som var riktig ut fra de den gang herskende prisforhold, men som senere blev for lav efter smør- og ostepriisenes fall i 1930-1931. Disse avgifter blev for

kjøpmannsleverandørene endret ved avslutningen av de nye kontrakter høsten 1931, således at disse derefter gjennomgående har betalt de samme avgifter av konsummelken som meieriene. Her er dog å merke, at hvor der ved kjøpmannsleveranse beviselig foreligger overskuddsmelk som ikke kan skaffes annen plasering og som derfor må forredles hos kjøpmannen, så har man i visse tilfeller tatt hensyn til dette ved en öket margin, da man ikke har villet innlate sig på noe tilskuddsystem som ved meieriene i disse tilfeller. Derimot stod 2-öres satsen for de direkte husleverandører helt til september 1933 og blev da i Ö.M. forhöiet til 4 öre. I Telemark var man allerede för gått op i 6 öre.

Hovedvanskeligheten lå imidlertid i å finne regler for prisutjevningen mellem meieriene, eller retttere sagt mellem leverandørene til disse, da Melkesentralen i siste instans kun har med melkeprodusentenes interesser og prisforhold å gjøre, og bare sekundært med meierienes.

Det förste spørsmål som her måtte reises var dette: Hvilke priser er det som skal utjevnes? Skal man ta samtlige meieriers faktiske inntekter og utgifter og utjevne de av meieriene faktisk opnådde priser hvorved i realiteten melkesentralen kom til å innkassere de driftsökonomiske fordeler de gode meierier har arbeidet sig frem til samtidig med at den blev direkte skadelidende ved de dårlige meieriers driftsresultater, eller måtte man gå andre veier.

Innen komiteen var der ingen som helst dissens om at det ikke kunde være tale om å basere prisutjevningen på de faktiske nettopriser ved meieriene, idet dette vilde være å straffe de gode og belönne de dårlige meierier, et resultat som vilde bære selve undergangen kort og greit i sig. Man var helt enig om, og slog fast at de enkelte meierier fortsatt måtte beholde fordelene ved sine gunstige driftsforhold (billig drift, god stoffutnyttelse, höie produktkvaliteter, liten gjeld o.s.v.) mens de dårlige meierier fortsatt måtte bære tapene ved en dårlig drift.

Konsekvensen herav blev at de priser som skulde danne grunnlag for utjevningen måtte bli normalpriser, d.v.s. de nettopriser som man under normale forhold og under foreliggende prisforhold kan vente å utbringe melken i netto ved de forskjellige melkeanvendelser. Det gjaldt m.a.o. først å fastslå hvilke nettomelkepriser meieriene under normale driftsforhold skulde kunde utbetale melkeprodusentene for den melk som selges til konsum når konsummelkprisen var den og den, og videre å fastslå de nettomelkepriser som meieriene under normale driftsforhold skulde kunne utbetale når prisen på de ferdige produkter smør, ost o.s.v. var den og den.

Det vil straks innsees at her står vi ved et fundament i prisutjevningen hvor det kun gjelder å skaffe tilveie de riktige normalnettopriser for de enkelte melkeanvendelser, et rent teknisk-økonomisk spørsmål som ikke må blandes op i de opfatninger som ellers måtte foreligge angående prisutjevningen.

I arbeidet med dette spørsmål hadde man et meget godt forbillede i en av de amerikanske melkeprodusentorganisasjoner som har hatt innflydelse på den organisasjonsmessige utformning av våre melkesentraler, nemlig Dairymens League i New York. Her har man sondret mellom i alt 6 forskjellige melkeanvendelser, nemlig en for helmelk, en for flöte, en for iskrem og kondensert melk, en for törmelk og camembert, en for smør og en for ost, og for hver av disse melkeanvendelser fastsattes der hver måned en av markedsforholdene avhengig nettopris hvormed den melk som anvendes til de forskjellige formål avregnes overfor topporganisasjonen. For juni 1932 var prisene for disse grupper gjeldende for melk med 3,5 % fett for en avstand av 1 - 10 miles fra New York resp. 3,225, 1,74 + magermelk^{verdi}, 1,99, 1,19, 0.61½ + magermelkverdi og 0.75 + magermelkverdi. Magermelkverdien var satt til 2½ cents pr. 100 pund, altså med en kurs på dollar av 5.50 til 3 öre pr. liter. Prisene forövrig omregnet efter nevnte kurs er resp. 40 öre for konsummelk, 21 + magermelk for flöte, 24 öre for melk anvendt til iskrem

og kondensert melk, 14.5 öre for melk anvendt til tørrmelk og camembert, 7.5 öre + magermelkverdi for melk anvendt til smørlagning og 9.2 öre + magermelkverdi for melk anvendt til ystning. Magermelk hadde en verdi av 3 öre pr. liter.

I Östlandets Melkesentral blev man også stående ved ialt 6 grupper, nemlig 4 konsummelkgrupper (helmelk, flöte, kremflöte og magermelk) som hver fikk sine bestemte nettoppriser, og 2 produksjonsmelkgrupper (melk til smør- og ostelagning, kondenseringsmelk) . Det blev dog allerede under den forberedende komite pekt på at det kanskje vilde være nødvendig å foreta en videre opdeling av den gruppe som omfatter smør- og ostelagning således at der blev forskjellige nettoppriser for den melk som går til gudbrandsdalsost, schweiserost, goudaost, smørlagning o.s.v. Foreløbig er dette ikke gjort.

Det blev altså fastslått som et fast prinsipp at der skulde anvendes debiteringspriser som stemte med de riktige nettoppriser. Blandt de fordeler eller ulemper som fortsatt skulde være meierienes egen sak var nemlig ikke de fordeler som hang sammen med melkeanvendelsen. Det var Melkesentralen som på sine samtlige medlemmers vegne skulde innkassere de fordeler som der var ved konsummelksalget, og det var likeledes melkesentralen som på sine medlemmers vegne skulde bære de økonomiske ulemper ved den melk som blev foredlet til smør og ost. Derimot skulde den godhet eller slethet hvormed driften foregikk ved de enkelte meierier være disses egen sak og Melkesentralen uvedkommende. Det heter da også herom på et annet sted i forretningsreglene at de grunnpriser som Melkesentralen skal anvende overfor de enkelte meierier skal være uavhengig av hvorledes melken er anvendt men avhengig av det sted hvorfra melken er mottatt efter nærmere angitte regler som **jeg senere kommer tilbake til.**

For meieriene spiller deres melkeanvendelse for såvidt en rolle som forholdet mellem konsummelk og produksjonsmelk er avgjørende for hvorvidt det enkelte meieri skal motta penger fra sentralen eller betale penger

inn til den. Ved en overfladisk betraktning vil man ofte se mer på dette enn på totalresultatet som naturligvis gir sig sitt endelige uttrykk i de melkepriser som utbetales produsentene. Men for Melkesentralen er det naturligvis dette siste som veier. Et meieri med stort konsummelksalg må alltid betale penger inn til sentralen, et meieri med stor produksjon av smør og ost vil alltid få penger fra sentralen, en leverandørgruppe med stor leveranse av kondenseringsmelk vil enten få tilskudd eller vil måtte slippe avgift til sentralen alt efter den gjeldende fabrikk-kontrakts godhet i forhold til markedsforholdene forøvrig. Man regnet oprinnelig med at kondenseringsmelken vilde få tilskudd fra sentralen, mens det viste sig at den senere vesentlig har gitt avgifter, men den tid kan igjen komme at der blir tilskudd. Hvorvidt det ene eller annet er tilfelle skal være likegyldig for produsentene for under melkesentralen er deres priser ikke bestemt av dette men av helt andre forhold, nemlig reglene for grunnprisfastsettelsen som jeg senere skal komme tilbake til.

Det må i denne forbindelse også minnes om at når her tales om meierienes utbetalingspriser så menes hermed det som de kan betale ut under forsvarlig finansledelse altså hvad f.eks. et år viser som totalresultat, ikke de mer eller mindre skjønnsmessige månedspriser som normalt ligger mer eller mindre under de priser melken faktisk er utbragt i. Det har ved flere anledninger voldt Melkesentralen vanskeligheter at enkelte meieriselskaper har utbetalt vesentlig lavere eller høiere melkepriser i enkelte måneder enn de faktisk har opnådd. Først årsresultatene har her vist de riktige resultater, men da er allerede meget og uberettiget misnøie utbredt overfor melkesentralen som i slike tilfeller får kritikken.

Med hensyn til de videre detaljer i gjennomførelsen av de nettop nevnte normalprisfastsettelser skal nevnes at der anvendes helt faste, beregningsmessige grunnlag hvor der tas hensyn til melkens tekniske produksjonsvor-

di, de normale driftsomkostninger incl. utgifter til renter og amortisasjon o.s.v..

De månedlige fastsettelse av normalprisene for de forskjellige melkeanvendelser fastsettes beregningsmessig etter følgende regler :

For helmelk, fløte, kremfløte og skummetmelk solgt til konsum fremkommer debiteringsprisen ved fra utsalgsprisen å trekke de såkaldte omsetningsmarginer. Disse settes noe forskjellig i de enkelte prisgrupper. Marginen for fløte og sep.melk er satt således at salg av fløte + sep.melk gir samme netto som salg av helmelk.

Priser fra 1.juli 1935.

Gruppe:	Utsalgs- pris i øre pr. liter.	Margin i øre pr.litr.	Sentralens debiterings- pris i øre pr.liter.
I. Helmelk	28	6.4	21.6
Fløte	160	60.0	100.0
Krem	260	106.0	154.0
Kond.krem	280	109.0	171.0
Sep.melk	8	3.0	5.0
II. Helmelk	26	6.4	19.6
Fløte	150	57.0	93.0
Krem	240	96.0	144.0
Kond.krem	260	100.0	160.0
Sep.melk	7	3.0	4.0
IIIa. Helmelk	24	6.4	17.6
Fløte	140	54.0	86.0
Krem	220	86.0	134.0
Kond.krem	240	91.0	149.0
Sep.melk	6	3.0	3.0
IIIb. Helmelk	24	5.0	19.0
Fløte	140	46.0	94.0
Krem	220	73.0	147.0
Kond.krem	240	77.0	163.0
Sep.melk	6	3.0	3.0

Gruppe :	Utsalgs- pris i öre pr. liter.	Margin i öre pr.litr.	Sentralens debiterings- pris i öre pr. liter.
IV. Helmelk	22	5.0	17.0
Flöte	125	42.0	83.0
Krem	200	71.0	129.0
Kondkrem	220	77.0	143.0
Sep.melk	5	2.0	3.0
V. Helmelk	20	4.0	16.0
Flöte	115	38.0	77.0
Krem	180	60.0	120.0
Kond.krem	200	67.0	133.0
Sep.melk	5	2.0	3.0

--o--

For kondensert melk anvendes kontraktprisen med De Norske Melkefabriker.

For den såkaldte produksjonsmelk d.v.s. den melk som anvendes til smör og ostelagning, går man frem på följande måte :

Nettomelkeprisen for gruppen smör-og osteproduksjon sammensettes av en rekke forskjellige nettopriser alt efter som melken er anvendt til bare smörproduksjon, bare osteproduksjon, eller en eller flere kombinasjoner av disse to driftsretninger . Av praktiske grunner har man valgt å dele gruppene i 3 deler nemlig :

1. Smörproduksjon,
2. B.G. 30,
3. Andre ostesorter.

Grunnprinsippet i beregningen er at man regner ut den nettomelkepris som hver av disse driftsretninger betinger og multipliserer disse priser med deres procentiske andel i den samlede mengde produksjonsmelk. På denne måte erholdes månedens gjennomsnittlige nettopris for produksjonsmelken innenfor området. Den rent praktiske utförelse av beregningene bygges på de opsatte driftsmarginer og de av meieriene innsendte månedsrapporter.

Driftsmarginene er avledet av de normale utgifter ved et middelstort Östlandsk meieri på 1,2 mill. liter melk årlig. De er bestemt således :

For smör 1,7 öre pr. liter
" B.G. 30, 3,4 öre pr. liter
" Ost 4,9 öre pr. liter,

da forutsettes dekket lønninger, lys, kraft og brænsel, driftsrekvisitter, frakt og handelsomkostninger, skatter og assurance, vedlikehold, renter og amortisasjon. Der er ikke forutsatt noe til dekning av provisjon på smör og ost, derfor har meieriene anledning til å trekke eventuell provisjon fra prisen som oppgis til sentralen. Er f. eks. den opnådde smörpris kr. 2.60 og provisjonen 10 öre pr. kg., blir den oppgitte nettoppris kr. 2.50 pr. kg.. Frakten må ikke trekkes fra, da denne er inkludert i marginene.

Månedrapportene er i første rekke bestemmende for de priser som skal anvendes i beregningene. Etterhvert som rapportene innløper, innføres de produserte kvanta smör og ost og deres priser i en protokoll for beregning av gjennomsnittprisene. Her innføres således smör, schweizerost, goudaost, edamerost, nøkkelost, pultost, mysost og prim, samt ekte og blandet geitost. Summen av salgsbeløpene dividert med summen av de produserte kvanta gir gjennomsnittsprisen for måneden. Denne innsettes for hvert enkelt produkt i utbytteberegningene.

Utbytteberegningene eller beregningen av nettomelkeprisen ved de forskjellige driftsretninger, omfatter følgende grupper :

F.45 + smör og mysost
H.30 + " " "
K.20 + " " "
M.10 + " " "
B.G. 30 + kasein
Smör m/ retur.

For hver gruppe regnes med normalutbytte av 100 kg. melk med 3,6 % fett.

Som eksempel på disse utbytteberegninger skal jeg referere beregningen for juni-måned 1935 :

F. 45.

0.7 kg.smör	2/51	=	1.757
9.1 "	ost 1/34	=	12.194
7.7 "	mysost 0/39	=	<u>3.003</u>
	Brutto		16.954
	Margin		<u>4.9</u>
	Netto		<u><u>12.054</u></u>

H.30 .

2.6 kg.smör	2/51	=	6.526
7.6 "	ost 1/08	=	8.208
7.2 "	mysost 0/39	=	<u>2.808</u>
	Brutto		17.542
	Margin		<u>4.9</u>
	Netto		<u><u>12.642</u></u>

K.20 .

3.3 kg.smör	2/51		8.283
6.9 "	ost 0/81		5.589
7.0 "	mysost 0/39		<u>2.730</u>
	Brutto		16.602
	Margin		<u>4.9</u>
	Netto		<u><u>11.702</u></u>

M.10 .

3.8 kg.smör	2/51		9.538
6.4 "	ost 0/56		3.584
6.9 "	mysost 0/39		<u>2.681</u>
	Brutto		15.803
	Margin		<u>4.9</u>
	Netto		<u><u>10.903</u></u>

B.G. 30 .

11.kg.B.G. 30	1/40		15.40
5.5 "	kasein 0/22		<u>1.21</u>
	Brutto		16.61
	Margin		<u>3.4</u>
	Netto		<u><u>13.21</u></u>

Smör med retur.

4.1 kg.smör	2/51	=	10.291
90 l.retur	0/025	=	<u>2.250</u>
	Brutto		12.541
	Margin		<u>1.7</u>
	Netto		<u><u>10.841</u></u>

Når netto-melkeprisene er ferdigregnet på denne måte, blir det neste skritt å regne ut forholdstallene for de forskjellige grupper. Her er det å bemerke at man bygger på foregående måneds tall. Produksjonsmelkeprisen må nemlig være ferdigregnet til senest den 6. eller 7. i måneden, men så tidlig lar det sig ikke gjøre å få bearbejdet det betydelige tallmateriale som rapportene representerer, slik at dette kan anvendes i beregningen. Man er derfor som nevnt nødsaget til å anvende foregående måneds tall. Dette kan sies å være en svakhet, idet jo forholdstallene kan svinge fra måned til måned. Men på den annen side sett vil den eventuelle feilkilde som dette forhold representerer, utjevnes i årets løp. Og særlig store feil dreier det sig ikke om. Hvis man for mai 1935 satte inn de faktiske forholdstall for samme måned, vilde produksjonsprisen bli 11.60 pr.liter, istedenfor den beregnede på 11.63 pr.liter.

Det første forholdstall man regner ut er gruppen smör med retur. Man går ut ifra den faktiske retur til leverandörene. Denne korrigeres opover eller nedover efter som beregningene viser at der er solgt mere eller mindre separert melk enn det som svarer til flötesalget. Hensikten med denne korreksjon er å undgå at returmilk som svarer til flöten blir med i beregningene. Returnmelken multipliseres med 115 for å få gruppens helmelksverdi. Man regner nemlig med at der normalt er 15 % mere helmelk enn separertmelk.

Videre regner man ut helmelksverdien av gjeitosten ved å multiplisere produksjonen med 9.1. Dette tilsvarer det foran refererte utbyttetall for B.G.30 på

11 kg. av 100 kg.melk med 3.6 % fett.

Summen av disse to grupper helmelksverdier trekkes ifra månedens produksjonsmelkkvantum og man får kvantummet for den tredje gruppe, andre ostesorter. Utregnet i prosent av det totale kvantum produksjonsmelk får man følgende tall for juni d.å.:

Smör	59.59	%
B.G.30	16.38	%
Ost	24.03	%

For de to første grupper vedkommende foreligger netto-melkeprisen utregnet. Den siste gruppe derimot representerer jo en rekke netto-melkepriser og disse må derfor sammenarbeides til en gjennomsnittspris for måneden. Dette skjer ganske enkelt ved å multiplisere kvantumet for hver enkelt ostesort med de beregnede nettopriser f.eks. for juni-måned :

F.45	207.245	x	12.054	=	2.408.131.230
H.30	83.262	x	12.642	=	1.052.598.204
K.20	54.098	x	11.702	=	633.054.796
M.10	42.912	x	10.913	=	468.298.656
	<u>387.517</u>				<u>4.652.082.886</u>

Gjennomsnitt : 12.00484

Innsettes nu nettomelkeprisene i beregningen for juni får man følgende gjennomsnittlige produksjonsmelkepris :

Smör :	59,59	x	10.841	=	6.460.152
B.G.30	16.38	x	13.21	=	2.163.798
Ost	24.03	x	12.00484	=	2.884.763
					<u>11.508.713</u>

11.508.713 x 1,0315 = 11.87123 = 11.87 öre pr. liter.

Med de priser som er omhandlet foran debiteres nu meieriene for de melkekvanta som er anvendt til de forskjellige formål ved multiplikasjon med antall liter anvendt til salg ,produksjon. o.s.v.. Her reiser sig en liten teknisk vanskelighet for den magermelk som selges, idet dette kvantum normalt er større eller mindre enn det

kvantum som svarer til den solgte fløte. Dette nødvendiggjør en såkaldt magermelkkorreksjon som utføres således :

Hvis et meieri har solgt mer magermelk enn hvad der svarer til den solgte fløte og kremfløte vil kun det til fløten og kremfløten svarende kvantum bli beregnet som konsummelk. Dette kvantum beregnes som fløtemengden x 5.7 (ved 20 % fløte) + kremfløtemengden x 8.7 + bakerkremmengden x 9.7 . Hvis derimot meieriet har solgt mindre enn **det** således beregnede kvantum opføres kun det faktisk solgte kvantum til konsummelkpris, mens det resterende opføres til den verdi magermelken er beregnet å ha ved produksjonen.

De således opførte tall summeres derefter og det vil sees at summen blir lik helmelken + fløte, kremfløtens og bakerkremens helmelkverdi. Denne sum kaldes beregnet helmelksalg. På denne sum regnes 3 % svinn som anføres i liter **men** uten beløp, hvorved det i realiteten kommer til å optre som en omsetningsmargin.

Videre opføres til meieriets debet den merførtjente meieriet eventuelt har hatt ved salg av mer separertmelk enn hvad der svarer til den solgte fløte, idet det overskytende kvantum ved ovennevnte behandling er opført som produksjonsmelk, mens den faktisk er solgt som konsummelk.

Hvor der ikke er kondensering eller sterilisering er restkvantummet produksjonsmelk.

De således fremkomne debetbeløp utgjør sammen med avgiftene fra kjøpmenn og direkte leverandører Melkesentralens samlede inntekter.

Det må her påny understrekes at disse opgjør mellom sentralen og de enkelte meierier skjer på grunnlag av normalpriser. Hvis disse er riktig satt så skal det samlede inntektsbeløp fra meierier i melkesentralens bøker være nøiaktig lik summen av de faktiske nettoinntektsbeløp ute ved meieriene. For det enkelte meieri vil der imidlertid praktisk talt alltid bli forskjeller mellom deres faktiske inntektsbeløp og de av melkesentralen beregnede. Hvis meieriets drift er god, eller

driftsbetingelsene er gode, eller deres finansielle stilling er god med liten og vel anbragt gjeld o.s.v., så vil meieriet faktisk ha større inntekter enn sentralen regner med og vil da også kunne utbetale dette overskudd til sine interessenter. Omvendt vil et forgjeldet eller dårlig drevet meieri ikke klare melkesentralens beregnede inntekt og vil da måtte utligne underskuddet på sine interessenter ved trekk på de av sentralen beregnede priser.

Det kan i sin almindelighet sies at utslagene til begge sider har vist sig større enn de fleste på forhånd mente. Der er på den ene side meierier som ligger betydelig over grunnprisene og andre som ligger betydelig under. Dette er forhold som efter hvert må undersøkes nærmere, efterhvert som det øvrige arbeide under melkesentralen kommer i mer faste former.

Vi kommer dermed over til den annen viktige del av prisutjevningsreglene ,nemlig de regler hvorefter sentralens inntekter igjen skal fordeles på de enkelte medlemmer som altså er de enkelte melkeprodusenter.

Det første grunnprinsipp som man herunder har bygget på er at disse priser produsentene opnår for ett og samme sted skal være uavhengig av hvad melken brukes til, men bestemt av det sted hvor melken leveres efter nærmere regler. Det vil si: Avregningsprisen mellem sentral og meieri d.v.s. den såkaldte grunnpris, skal for ett og samme sted være uavhengig av om melken selges til konsummelk eller foredles til smør og ost, eller kondenseres o.s.v.,men blir forskjellig fra sted til sted ,idet utjevningen ikke går så langt at all melk får samme pris hvad enten den er nær eller langt borte fra markedet.

Det annet grunnprinsipp er at grunnlaget for differensiering i grunnprisene mellem de forskjellige steder skal være omkostningene ved markedsføringen av melk. For mottagelsesstasjoner til bymeieriene i Oslo skjer dette automa-

tisk ,idet de selvsagt og faktisk må bære omkostningene ved å føre melken frem til Oslo. Men innenfor melkesentralen står man for konsummelkens vedkommende overfor den vanskelighet at man skal fastsette den andel produksjonsmeieriene bør ha i fordelingen ved et konsummelksalg som de faktisk og materielt ikke deltar i.

For å komme nærmere inn på dette spørsmål er det hensiktsmessig at man tenker sig et rent produksjonsmeieri av bestemt beliggenhet og at man så søker å finne grunnlag for en fastsettelse av **hvor** stor andel dette meieri rettelig bør ha fra et konsummelkmeieri for å undlate å optre som konkurrent på dettes marked. Man vil da straks bli klar over at der må tas hensyn til i første rekke meieriets avstand fra konsummelkmarkedet, idet dets utgifter ved å optre på dette naturligvis i høi grad må bero på avstanden. Det spørsmål melder sig nu her straks, at det i mange, kanskje i de fleste tilfelle, kan være tvil om fra hvilket konsummelkmarked denne avstand skal regnes. Forretningsreglene bygger her på den kjennsgjerning at Østlandsmarkedet har et helt dominerende marked i Oslo-markedet, idet dette har halvparten av melkesentralens samlede konsummelksalg. Ved siden av dette marked er der også betydelig sammenhengende markeder for konsummelk i strøket fra Moss til Halden likesom også i Drammensdistriktet og kyststripen i Vestfold. Videre er der enkelte spredte markeder over Opland, såsom Hamar, Lillehammer, Gjøvik og Hønefoss. Men alle disse småbymarkeder er hver for sig av mindre betydning, og man fant det ikke praktikabelt ved vurderingen av produksjonsmeieriernes chanser til å tilrive sig konsummelksalget å gå ut fra disse små markeder. Tenker man sig forholdet mellem Lillehammer og Gudbrandsdalen, vil dette bli ganske innlysende, idet Lillehammer melkemarked ikke betyr noe som helst i forhold til de store produksjonsmengder i Gudbrandsdalen. På samme måte er der med Hamar-markedet og

Hedmark.

Derimot var Oslo-markedet av sådan størrelse og karakter at det kunde danne en naturlig basis for avstands-beregningen, og de endelige prisutjevningsregler blev bygget på dette, efterat forskjellige andre systemer var prøvet og forkastet som uanvendelige .

De nu gjeldende regler for prisutjevning kan ved første øiekast synes lite oversiktlige, men er i realiteten utformet efter det enkle prinsipp at de enkelte meieriers grunnpriser skal være de samme som om de var tilknyttet et Oslo-meieri omfattende hele Østlandsområdet. Likesom tidligere Oslomeieriene opgjorde sig en Oslopris under hensyntagen til inntektene av konsummelksalget og smør-og ostelagningen, kondenseringen o.s.v., hvorefter de enkelte underavdelingers utbetalingspriser blir denne Oslopris + faktisk frakt på melken til Oslo og faktiske driftsutgifter ved underavdelingen, På samme måte opgjør nu melkesentralen månedsvis en Oslopris under hensyntagen til sine samtlige inntekter, hvorefter de enkelte meieriers grunnpriser avledes ved å trekke fra Osloprisen de normale fraktutgifter fra vedkommende sted til Oslo, samt de normale driftsutgifter ved en mottagelsesstasjon beliggende på samme sted og av gjennomsnittlig størrelse. På denne måte vil grunnprisen bli stadig lavere efter som man fjerner sig fra Oslo.

Det er hittil kun talt om forskjellen mellem de enkelte steders grunnpriser og at disse er fastsatt ut fra en bestemt Oslo-grunnpris. For å få satt denne sist går man frem på den måte at der gjøres prøveoppgjør med en skjønnsmessig satt Oslo-grunnpris og der foretas oppgjør for alle meierier ut fra denne. Disse oppgjør sammenstilles for hele sentralen. Hvis da sentralens samlede inntekter og utgifter ballanserer, var den foreløbige Oslo-grunnpris riktig valgt, hvis ikke må den heves eller senkes inntil ballanse inntreer. Hvis det foreløbige oppgjør viste underskudd må Oslo grunnprisen senkes, hvis det er overskudd må den heves inntil ballanse er etablert.

Hvert meieri blir nu kreditert efter de således innjusterte grunnpriser for den melkemengde det har behandlet. Ved sammenstilling av disse krediteringer med de på foran omtalte måte fremkomne debetbeløp, blir der nu alltid en differensesåledes at meierier med stor produksjon får tilgode penger av sentralen, mens meierier med stort melkesalg blir beløp skyldig. Som eksempler hitsettes fra august 1935:

	150.898 liter a 14.76		22.272.54	
Mottatt :	<u>117.008 liter a 14.76</u>		17.270.38	
	<u>267.906 liter</u>			
	Retur : 105.957 ltr. a $\frac{1}{2}$ öre		<u>529.79</u>	<u>40.072.71</u>
Solgt :	86.915 helmelk x 19.6		17.035.34	
	1.419 flöte x 93		1.319.67	
	5.150 b.krem x 160		8.240.00	
	<u>53.019 sep.m. x 4</u>		<u>2.120.76</u>	
	146.503			
	<u>4.395 svinn</u>		28.715.77	
Produksjon:	150.898			
	117.008	x 12.06	<u>14.111.16</u>	<u>42.826.93</u>
		Til sentralen		<u>2.754.22</u>

Sepmelk-beregning :

1.419 x 4	=	6.669
5.150 x 9	=	<u>46.350</u>
		<u>53.019</u>

Mottatt :	7.139 liter a 14.56	1.039.44	
	<u>245.890 liter a 14.56</u>	35.801.58	
	<u>253.029 liter</u>		
	Retur : 108.415 lt. a $\frac{1}{2}$ öre	<u>542.08</u>	<u>37.383.10</u>
Solgt :	4.535 helmelk x 16	725.60	
	294 flöte x 77	226.38	
	80 krem x 120	96.00	
	2.022 sep.m. x 3	60.66	
	<u>6.931</u>		
	208 swinn	1.108.64	
	<u>7.139</u>		
Produksjon:	245.890 x 12.06	<u>29.654.33</u>	<u>30.762.97</u>
		Fra sentralen	<u>6.620.13</u>

Sep.melk-beregning :

294	x 4,7	= 1.382
80	x 8	= 640
		<u>2.022</u>

Efterat opgjøret med Melkesentralen har funnet sted, har meieriene tilbake det belöp som det kan anvende til betaling av leverandörens melk. Er forholdene i enhver henseende gjennomsnittlige, vil utbetalingsprisene svare til den grunnpris Melkesentralen anvendte ved debiteringen. I regelen vil der dog være avvikelser på grunn av fetere eller magrere melk, billig eller dyr drift, stor eller liten gjeld o.s.v..

I de andre sentraler anvendtes til å begynne med noget avvikende utjevningsregler, men fra våren 1935 er alle gått over til Ö.M.s system, dog således at man istedetfor et enkelt centrum (Oslo) har flere, nemlig således at enhver by gis såkaldt bygrunnpris og ut fra denne gjøres der fradrag for landsmeieriene.

Rapportsystem og kontroll. Melkesentralen foretar jo selv intet annet enn å vise medlemmene til de regulære avtagere eller omsetningsorganer. Selve omsetningen til forbrukerne er dissens sak, efter som för. Men salget fra medlemmene skjer som för nevnt til forskjellige priser for produksjonsmelk, kondenseringsmelk og konsummelk. I enkelte sentraler kommer dette direkte tilsyn, i andre derimot kun som avgifter eller tilskudd.

Det er derfor av fundamental betydning for sentralene at de får riktige oppgaver over hvorledes de enkelte avtagere har anvendt melken. Her er jo en åpenbar fristelse tilstede i retning av å opgi mindre salg og mer produksjon enn man faktisk har, for derved å få gunstigere oppgjör med sentralen. Selve de månedlige oppgaver over salg, produksjon m.v. avgis på skjemaer som er nokså ens for alle sentraler. Disse oppgaver blir ved ankomsten til melkesentralen gjennomgått og sammenstillet med innsetning av de resp. priser, således at man for hver måned har et generaloppgjör. Av de enkelte priser er debiterings-prisene, det som meieriene skal betale for resp. salgsmelk, produksjonsmelk o.s.v. fastsatt forut og kan innsettes direkte. Derimot kan krediteringsprisen først endelig fastsettes efterat hele materialet er sammenstillet. Dette foregår som nevnt på den måte at man bruker en prøveregning som gir et enkelt grunnlag for fastsettelsen av de endelige krediteringspriser.

Det er for melkesentralenes arbeide av den største betydning at man på alle punkter anvender riktige tekniske utbyttetall og marginer. Hvorvidt dette er tilfelle kan man sette kontroll på ved hjelp av årsrapporter over meierienes driftsresultater.

Den fremgangsmåte som her anvendes er følgende :

1. Efter nøie kritikk av de mottatte årsrapporter for å fjerne eventuelle feil eller misforståelser, går man først til for hvert meieri å bestemme dets melkeanvendelse i året. Fremgangsmåten for dette er detaljert gjengitt i kapitel III.

2. Dernest går man til analyse av driftsresultatet for å se om de faktiske driftsresultater i gjennomsnitt for hele sentralen stemmer med de tall som er anvendt ved oppgjørene etter normalpriser. Fremgangsmåten belyses helst ved et praktisk eksempel hentet fra oppjøret for Aust-Agder melkesentral 1934 tabell 2 :

Meierienes samlede utbetalingssum til leverandørene var 1.056.234 kroner. Ifølge årsoppgavene var der imidlertid avsatt til fonds, anvendt til støbre nyanskaffelser etc. kr. 15.809.- som rettelig også må medregnes som nettoutbytte, således at dette blir kr. 1.072.043. I den derpå følgende rubrikk anføres hvad de enkelte meierier har innbetalt til eller mottatt fra sentralen. For de enkelte meierier vil man ved å legge til innbetaling til sentralen og trekke fra hvad der er mottatt fra melkesentralen, få frem hvad selve melken driftsmessig er utbragt i. Dette er opført i den derpå følgende rubrikk. For hele sentralen sees utbetalingen å ha vært kr. 872.- større enn innbetalingene, således at melken driftsmessig er utbragt i kr. 1.071.171 netto.

I den derpå følgende rubrikk er disse beløp for de enkelte meierier og for den hele sentral dividert med melkemengden i liter og derefter redusert til 3,6 % fett. Det er herunder regnet med at 0.1 % fett i 1934 svarte til en forskjell i melkepris på 0.30 öre. I gjennomsnitt for den hele melkesentral sees den således korrigerte faktiske nettopris å være 14.38 öre.

For å få et nærmere holdpunkt for hvad disse driftsresultater representerer, er der i den derpå følgende rubrikk opført hvad meieriene skulde ha utbragt melken til i netto, hvis deres drift gjennomsnittlig svarte til de driftsforhold som ligger til grunn for marginer og debiteringspriser i Östlandets Melkesentral. Dette gjøres på den måte at man for hvert meieri regner salgsmelken utbragt i en nettopris lik detaljprisen på stedet ÷ 6,4 öre. Altså hvis utsalgsprisen er 28 öre, blir den beregnede nettopris lik 21,6 öre. På den annen side regnes produksjonsmelken tilsammen utbragt i 10.87 öre pr. liter.

Disse to nettopriser på henholdsvis salgsmelk og produksjonsmelk tillegges nu vekt i henhold til salgsprosenten som for den samlede melkesentral blir 27.5 % salg og altså resten 72.5 % produksjon. Den således beregnede nettopris blir for hele sentralen 13,63 öre pr. liter, og det viser sig da herav at meieriene har utbragt melken i $14.38 \div 13.63 = 0.75$ öre mer enn de skulde efter Ö.M.s beregningsgrunnlag.

Dette forhold blir nu videre undersøkt i resten av tabell 2.

I de 3 neste rubrikker med overskriften driftsutgifter pr. liter er der på lignende måte foretatt sammenstillinger mellom de faktiske driftsutgifter og de beregnede driftsutgifter efter Ö.M.s satser. Under de faktiske driftsutgifter er medregnet samlede driftsutgifter + avskrivning på anlegg og fordringer. De beregnede driftsutgifter er beregnet ved hjelp av prosenttallene for melkeanvendelsen og omsetningsmarginene.

For salgsmelken	6.4	öre
" smörlagning m/retur.....	1.7	"
" ystning m/mysostkokn....	4.9	"
" ystning uten "	3.1	"

For den samlede melkesentral sees de beregnede driftsutgifter å være 3,52 öre. Meieriene har fölgelig drevet 0.70 öre ~~u~~-illigere enn efter Ö.M.s satser.

Til videre undersøkelser av dette forhold igjen er der i de neste 3 rubrikker foretatt en sammenstilling for posten renter og amortisasjon, mellom de faktiske utgifter i henhold til regnskapene og de utgifter meieriene vilde ha hatt om de drev med full gjeld på anlegget efter de av Ö.M. anvendte normer.-

Disse siste tall beregnes ved hjelp av prosenttallene over melkeanvendelse og fölgende satser for renter og amortisasjon pr. liter for de enkelte driftsretninger.

For salgsmelken	0.84	pr. liter
" smörlagning med retur ..	0.37	" "
" ystning med mysostkokn.	1.11	" "
" " uten "	0.84	" "

Det fremgår av tallene at den midlere faktiske utgift pr. liter til renter og amortisasjon kun var 0.17 öre, mens den beregningsmessig skulde være 0.69. De gunstige gjeldsforhold har altså gjennemsnittlig virket på driftsutgiftene med 0.52 öre, som er kommet melkeprisene tilgode.-

I de 3 derpå følgende rubrikker er sammenligningen også utført for bruttoutbyttets vedkommende. Det faktiske bruttoutbytte er summen av den faktiske nettopris redusert til 3,6 % fett og de faktiske driftsutgifter. Det beregnede bruttoutbytte er på samme måte summen av beregnede nettopris og beregnede driftsutgifter. Det vil sees at i gjennemsnitt for sentralen avviker det faktiske bruttoutbytte fra det beregnede med kun 0.05 öre pr. liter.-

I den derpå-følgende rubrikk er der opført hvad den faktiske nettopris ved meieriene vilde ha vært om fettprosenten hadde vært 3,6 % og man hadde hatt normal rente og amortisasjon efter Ö.M.s satser. I gjennemsnitt for sentralens meierier blir denne korrigerete nettopris 13.86 og overstiger dermed den beregnede nettopris som var 13.63 med 0.23 öre.

I de 3 siste rubrikker er der på lignende måte foretatt en sammenstilling av hvad meierienes driftsutgifter vilde ha vært om de hadde hatt normal rente og amortisasjon efter Ö.M.s satser. For hele sentralen får man da en midlere korrigeret driftsutgift på 3,31 öre pr. liter, hvilket er 0.21 öre pr. liter mere enn den efter Ö.M. beregnede driftsutgift 3,52 öre pr. liter.

Som resultat av denne gjennomgåelse får man således :

A. Meierienes bruttoutbytte svarer meget nøie til det bruttoutbytte som beregnes av Ö.M.s satser.

B. Meierienes midlere driftsutgifter er 0.70 öre lavere enn den beregnede driftsutgift efter Ö.M.s satser.

C. I renter og amortisasjon har meieriene gjennemsnittlig brukt 0.52 öre under Ö.M.s satser.

D. Korrigeres driftsutgiftene således at der regnes med normale renter og amortisasjon, viser driftsutgiftene sig fremdeles å ligge 0.21 öre lavere enn de efter Ö.M.s regler beregnede satser. Dette finner sin naturlige forklaring deri at den midlere melkemengde ved disse meierier har vært 1,48 mill., mens Ö.M.s satser er beregnet på meierier med 1.2 mill. pr. år.

E. Meieriernes faktiske nettopris har ligget 0.75 öre höiere enn den efter Ö.M.s regler beregnede middelpris. Omregnes også denne til normal forrentning og amortisasjon, reduseres differansen til 0.23 öre som i sin helhet beror på den billigere drift.

På grunnlag av disse resultater kunde den fullstendige prisutjevning i Aust-Agder melkesentral baseres på de i Östlandets Melkesentral anvendte omsetningsmarginer uten endringer.-

f). Statsforanstaltninger til støtte av melkeomsetningen .

De omsetnings- og prisvanskeligheter i årene før 1930 som ledet til opprettelsen av Norske Meieriers Eksportlag og melkesentralene medførte også visse tiltak fra det offentlige side. Det første av disse var den såkaldte Omsetningslov av 6. juni 1930, men senere er der kommet en rekke andre foranstaltninger til.

De offentlige tiltak som for tiden (1935) er i virksomhet med spesielt henblikk på å støtte melkeprisen er :

1. Omsetningsloven for jordbruksvarer.

Omsetningsloven for jordbruksvarer av 6. juni 1930 med endringer av 24. juni 1931, og 29. juni 1934, etablerte et omsetningsråd på 8 medlemmer til gjennom samvirke å fremme omsetningen av flesk, sauekjött, melk, ost, smör og egg.

Avgiften på melk er siden 1. mars 1935 0.25 öre pr. kg. melk som leveres meieri eller omsettes på annen nærmere angitt måte. Den innbringer for tiden ca. 1.4 mill. kroner pr. år. Dette belöp anvendes til dekning av tap ved eksport av smör og ost, til drift av meierilaboratoriet o.s.v..

2. Tvungen innblanding av smör i margarin.

Denne foregår i henhold til margarinloven av 24. juni 1931 som fastsetter i § 7 :

" Kongen eller den han bemyndiger kan bestemme at margarin som tilvirkes for salg eller foredling, falbys, forhandles eller fordeles, skal inneholde en viss procent norsk smör."

I henhold til denne lov fastsatte Landbruksdepartementet 30. april 1931 med virkning fra 1. november 1931 regler for innkjöp av norsk smör for innblanding i margarin. Ifölge disse reglers § 2 skal " tilsetningsmengden fastsettes av departementet med visse mellemrum således at smör som ikke på annen måte finner avsetning på hjemmemarkedet skal såvidt mulig medgå til innblanding i margarin. Det forutsettes dog at der i perioder med stor produksjon lagres smör således at innblandingen i normale år såvidt mulig ikke medfører import i perioder med mindre produksjon ". Reglene fastsatte forövrig at fabrikkenes rekvisisjon på meierismör skulde gå gjennom Norske Meieriers Eksportlag, mens fjell- og gårdssmör inntil Landbruksdepartementet anderledes bestemte kunde innkjöpes direkte fra forhandlere eller produsenter.

Da reglene blev gitt antok man at fabrikkene vilde foretrekke meierismör av hensyn til margarinens kvalitet. Det viste sig imidlertid at margarinfabrikkene hurtig etablerte en utstrakt byttehandel mellem margarin og gårdssmör gjennom landhandlere og samvirkelag som igjen tok gårdssmör i varebytte. Denne omsetning foregikk uten kontroll med kvaliteten og viste sig snart å skape store vanskeligheter .¹⁾

---

1) Jfr. Innstilling om en ordning av produksjons- og omsetningsforholdene for fjell- og gårdssmör. 1935.

Under 10. juli 1934 fastsatte derfor Landbruksdepartementet, med virkning fra 1. august, nye regler for innkjöp og bruk av norsk smör til innblanding i margarin. Det blev her bestemt at også salget a-v fjell-og gårdssmör for innblanding i margarin skulde formidles gjennom Norske Meieriers Eksportlag. Der blev samtidig satt regler for kontroll med det fjell-og gårdssmör som meldte sig for innblanding i margarinen. I henhold til disse regler blev der satt i drift egne kontrollstasjoner for dette smör i en rekke byer. Reglene blev ytterligere skjerpet efter klager fra margarinfabrikkerne ved rundskrivelse fra Landbruksdepartementet av 29. november 1934. Det blev her bl.a. satt bestemmelser om emballasje, minstegrense for de innsendte partiers størrelse og kvalitet. I denne forbindelse kan også nevnes den adgang departementet ved tillegg til margarinloven av 25. juni 1935 har fått til å gi visse dispensasjoner fra margarinlovens bestemmelse om varens merking o.s.v. for fabrikker der er medlemmer av en salgssammenslutning.

Det må antas at ved disse forholdsregler er spørsmålet om selve den tekniske ordning av smörinnblanding en i hovedsaken ordnet således at de tekniske mangler som fremdeles forefinnes må kunne løses rent administrativt. Det skulde derfor være liten grunn for nærværende komite til å gå nærmere inn på dette tekniske spørsmål.

Derimot vil det antagelig være nødvendig å komme tilbake til spørsmålet om ordningens hensiktsmessighet i sin almindelighet. Likeledes tör det være grunn til å undersøke kunstsmultens stilling noe nærmere. Denne er nu fritatt for smörinnblanding og margarinavgift sålenge den holder sig utenfor de grenser departementet i henhold til tillegg til margarinloven av 25. juni 1935 setter for hvad der skal regnes som margarin. Produksjonen av kunstsmult er derfor öket ikke så lite i de senere år fra vel 300.000 kg. pr. år i 1931 til 1.0 mill.kg. i 1934.

Til belysning av innblandingens størrelse anføres först at innblandingsprocentene av smör i margarin har vært :

Fra	1.november	1931	til	15. februar	1932	2,5	%
"	15.februar	1932	"	1.november	1932	3,5	%
"	1.november	1932	"	1. mars	1933	5.0	%
"	1.mars	1933	"	15. februar	1934	7.0	%
"	15.februar	1934	"	15. mars	1934	9.0	%
"	15.mars	1934	"	20.mai	1934	14.0	%
"	20.mai	1934	"	27.august	1934	20.0	%
"	27.august	1934	"	15.septemb.	1934	12.0	%
"	15.sept.	1934	"	1.januar	1935	5.0	%
"	1.januar	1935	"	1.mars	1935	10.0	%
"	1.mars	1935	"	17.april	1935	14.0	%
"	17.april	1935	"	30.juni	1935	17.0	%
"	30.juni	1935	"	19.august	1935	9.0	%
"	19. august	1935	"	30.septb.	1935	11.0	%
"	30.sept.	1935				7.0	%

De kvanta meierismør og gårdssmør som er innblandet i henhold til disse bestemmelser har vært regnet kvartalsvis :

Kvartal	Meieri-smør kg.	Gårds-smør kg.	Tilsammen kg.	Gårds-smør i % av totalinnblandingen
1.nov. 1931 til 31.jan. 1932	255.709	65.130	320.839	20.3
1.febr. 1932 " 30.apr. "	261.534	104.944	366.478	28.6
1. mai 1932 " 31.juli "	257.101	112.142	369.243	30.4
1.aug. 1932 " 31.okt. "	333.341	116.820	450.161	26.0
1.nov. 1932 " 31.jan. 1933	365.680	238.712	604.392	39.5
1.febr. 1933 " 30.apr. 1933	476.537	269.875	746.412	36.2
1.mai 1933 " 31.juli "	410.520	356.720	767.240	46.4
1.aug. 1933 " 31.okt. "	570.723	351.140	921.863	38.1
1.nov. 1933 " 31.desb. "	347.724	281.223	628.947	44.7
1.jan. 1934 " 31.mars 1934	436.471	720.399	1.156.870	62.3
1.apr. 1934 " 30.juni "	1.005.419	754.457	1.759.876	42.9
1.juli 1934 " 30.sept. "	1.305.768	353.048	1.658.816	21.3
1.okt. 1934 " 31.des. "	398.793	235.404	634.197	37.0
1.jan. 1935 " 31.mars 1935	877.946	438.130	1.316.076	33.7
1.apr. 1935 " 30.juni "	1.319.705	566.035	1.885.740	30.0
1.juli 1935 " 30.sept. 1935				
1.okt. 1935 " 31.desb. 1935.				

3. Farvning av kunstig flöte. Margarinloven av 24. juni 1934 bestemte videre i § 8 : "Fettemulsjoner som tilvirkes, innføres eller utføres, forhandles eller fordeles skal tilsettes et farvestoff så de tydelig skiller sig fra melk og flöte. Denne bestemmelse

gjelder også fettemulsjoner som anvendes i bakerier, konditorier, til iskrem eller lignende. Vedkommende departement bestemmer hvilken farve som skal tilsettes og mengden herav."

I henhold hertil blev der av Landbruksdepartementet den 1. desember 1931 fastsatt Regler om fettemulsjoner. Disse fastsetter bl.a. at fettemulsjoner som tilvirkes, innføres, forhandles eller fordeles skal være tilsatt et farvestoff så de tydelig adskiller sig fra melk og flöte. Som farve valgtes en svak orangerfarve. Rimeligvis vesentlig som følge av denne farvebestemmelse er tilvirkningen av kunstflöte ophört.

4. Margarinavgift. Ved midlertidig lov av 29. juni 1934 blev det bestemt i § 8 at " Kongen eller den han bemyndiger skal legge avgift på margarin som blir innført eller tilvirket her i landet. Avgiften blev satt til 20 öre pr. kg. ved en innblanding av smör på 5 % og med nedsettelse av avgiften med 1 öre pr. kg. for hver % innblandingen ökes over 5 %. Ved midlertidig lov av 21. juni 1935 blev avgiften endret til 10 öre pr. kg. margarin når innblandingsprocenten av smör er 10 og den skal minkes med 1 öre pr. kg. for hver % smörinnblandingen er over 10 og settes op med 1 öre pr. kg. for hver procent innblandingen er under 10. Ved midlertidig lov av 21. juni 1935, § 16 , er det gitt departementet adgang til å nekte tillatelse til tilvirkning av margarin for fabrikker som ikke betaler skyldig avgift.

I henhold til disse regler er margarinavgiften i budgettåret 1935-36 beregnet å inngå med 4,5 mill. kroner. De innkomne midler anvendes som tilskudd til prisene på produksjonsmelk og gårdssmör samt til prisutjevning mellem melkesentralene. Til det sistnevnte formål er avsatt 826.000 kroner. Til det förstnevnte formål utdeles inntil videre 1,25 öre pr. liter produksjonsmelk ved meieriene eller 32 öre pr. kg. smör.

5. Av andre direkte foranstaltninger kan nevnes stortingets bevilgning i 1934 av kr. 200.000 til utdeling av billig melk, og kr. 200.000 til utdeling av billig flesk til mindre bemidlede. Samtidig anvendtes en del midler til retur av billig (overlagret) smør til melkeprodusenter gjennom Norske Melkeproducenters Landsforbund. Stortinget 1935 bevilget videre kr. 1.000.000 til billigmelk, kr. 200.000 til nedsettelse av prisen på smør til sanatorier, sykehus, barnehjem, tuberkulosehjem o.s.v. og kr. 250.000 til billig flesk. Likeledes bevilgedes kr. 300.000 til tiltak på gårds-og fjellsmörområdet til organisering av produsenters bedring av kvaliteten og omsetningen, samt bidrag til maskinanskaffelse etc. Ennvidere blev der på militærbudgettet besluttet at der skal brukes smør ved militærövelsene. Likeledes kan nevnes at der ved Kongelig resolusjon av 16.mars 1934 er utferdiget importforbud for smør og siden 9. juli 1934 importforbud på smult og ister. Endelig kan nevnes at ved midlertidig lov av 21.juni 1935, § 6 og 7, er det gitt Kongen eller den han bemyndiger adgang til å treffe regulerende foranstaltninger til begrensnig av markeds-tilførselene av melk, melkeprodukter og flesk. Denne adgang er ikke benyttet hittil.

6. Endelig må nevnes de gjennomførte restriksjoner på anvendelsen av kraftfor. Ved midlertidig lov av 29. juni 1934 vedtok stortinget en rasjonering av kraftforanvendelsen på de enkelte bruk, for på denne måte å bremse den produksjonsökning av melk, flesk o.s.v. som beror på innført kraftfor. Ved endring i denne lov av 21.juni 1935 blev denne rasjonering erstattet av en kraftforavgift med samme formål. Denne siste innbringer visse midler som skal brukes til å støtte prisene av smør, ost, flesk, kjøtt, o.s.w. sammen med de ellers på statsbudgettet inntatte margarinavgifter.